

**Univerzita Karlova v Praze
Filozofická fakulta
Ústav české literatury a literární vědy**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Praha, 2013

Kristýna Novotná

**Univerzita Karlova v Praze
Filozofická fakulta
Ústav české literatury a literární vědy**

Bakalářská práce

Kristýna Novotná

Arnošt Procházka mezi literaturou a výtvarným uměním

Arnošt Procházka between Literature and Fine Arts

Praha, 2013

PaedDr. Luboš Merhaut, CSc.

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně, řádně citovala všechny použité prameny a literaturu, a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

.....

ABSTRAKT

Bakalářská práce je zaměřena na kritickou a esejistickou tvorbu Arnošta Procházky, publikovanou časopisecky v devadesátých letech 19. století, s akcentováním vztahu literatury a výtvarného umění. První část textu představuje proměny české literární kritiky v druhé polovině 19. století a dobový umělecký kontext, v němž se prosazovala kritická generace devadesátých let. Druhá část textu se věnuje výběrově nejvýznamnějším časopiseckým příspěvkům, které prezentují Procházkovy umělecké názory a estetické principy. Přihlédnuto je v potřebné míře i k ediční a bibliofilské činnosti. Výsledkem práce je obecná charakteristika umělecké estetiky Arnošta Procházky. Připojen je i úplný, anotovaný soupis jeho původní tvorby v letech 1891 – 1900.

KLÍČOVÁ SLOVA

Arnošt Procházka, kritika, estetika, modernost, Moderní revue, dekadence, polemiky.

ABSTRACT

While stressing the relationship between fine arts and literature, this bachelor thesis brings an overview of critic and essayistic work of Arnošt Procházka published in respective magazines in the nineties of the 19th century. The first part of this study presents the transformation of Czech literary criticism of the second half of the 19th century and places it in the context of critical art generation of nineties. The second part of the text is devoted selectively to the most important magazine contributions presenting Procházka's opinions and life principles. Also, Procházka's editorial and bibliographic activities are covered in sufficient extend. The ultimate goal of this study was achieved by bringing unparalleled characteristics of Procházka's artistic esthetics. Lastly, the complexity of this study is underlined by addition of the list of complete bibliography of Procházka's original works from years 1891 – 1900.

KEYWORDS

Arnošt Procházka, criticism, aesthetics, modernity, Modern review, decadence, polemic.

PODĚKOVÁNÍ

Na tomto místě bych ráda poděkovala těm, kteří mi pomáhali při přípravě a realizaci této práce. Zejména bych chtěla poděkovat vedoucímu mé bakalářské práce, panu PaedDr. Luboši Merhautovi, CSc., a to především za přínosné odborné rady a také čas strávený konzultacemi a čtením mé práce.

OBSAH

ÚVOD	s. 8
I. DOBOVÝ KONTEXT	s. 9
PŘEHLED PROMĚN ČESKÉ LITERÁRNÍ KRITIKY V DRUHÉ POLOVINĚ 19. STOLETÍ	s. 9
VÝCHODISKA GENERACE DEVADESÁTÝCH LET	s. 13
FRANCOUZSKÁ LITERÁRNÍ KRITIKA	s. 15
ČASOPISY	s. 17
II. UMĚLECKÁ ČINNOST ARNOŠTA PROCHÁZKY V DEVADESÁTÝCH LETECH 19. STOLETÍ	s. 22
KRITIKA A ESEJISTIKA	s. 22
LITERÁRNÍ KRITIKA A ESEJISTIKA	s. 22
LITERÁRNÍ STUDIE	s. 22
ÚVAHY, POJEDNÁNÍ A ČLÁNKY	s. 27
POLEMIKY	s. 29
K diskuzi o dekadenci	s. 30
Česká moderna	s. 32
Generační spor	s. 33
Oscar Wilde	s. 36
Tzv. pseudonymová polemika	s. 36
DIVADELNÍ KRITIKA	s. 37
VÝTVARNÁ KRITIKA	s. 39
EDIČNÍ A BIBLIOFILSKÁ ČINNOST	s. 41
 ZÁVĚR	 s. 46
BIBLIOGRAFIE ARNOŠTA PROCHÁZKY 1891–1900	s. 48
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	s. 79

ÚVOD

Cílem mé práce je představit kritickou a esejistickou tvorbu Arnošta Procházky, publikovanou časopisecky v devadesátých letech 19. století, s akcentováním vztahu literatury a výtvarného umění. Věnuji se vybraným textům, které významně dokládají Procházkovu názorovou základnu, charakteristické umělecké a estetické názory a současně ilustrují jeho osobnost. Přihlédnuto je i k proměnám literární kritiky v druhé polovině 19. století, jejichž přehled ukazuje konstituování literární kritiky jako svébytného uměleckého žánru, a to v souvislosti s dobovým kontextem, do kterého Procházka vstupoval. Práce je tak rozdělena do dvou větších celků. Jednotlivé kapitoly druhého bloku jsou posléze děleny především za účelem orientace podle jednotlivých žánrů a oborů, jimž se Procházka v sledovaném období především věnoval.

V práci mířím k charakteristice Procházkovy umělecké estetiky prostřednictvím časopiseckých příspěvků z devadesátých let, které představují určující celek prezentující jeho tvůrčí období dekadentně symbolistních postulátů, poetiky a stylu. Soustřeďuji se zejména na rozsáhlejší texty obsahující literární a výtvarnou kritiku, též s ohledem na kritiku divadelní, dále na studie, polemické glosy a práce úvahového rázu. Tematizuji rovněž jeho rozmanitou ediční a bibliofilskou činnost, jež byla významným přínosem pro rozvoj české knižní kultury a zásadně přispěla ke vzniku následné bibliofilské tradice.

K práci je připojen úplný bibliografický soupis Procházkovy původní literární produkce od roku 1891, kdy začal soustavně publikovat, až po tzv. pseudonymovou polemiku v roce 1900. Soupis obsahuje přes 400 příspěvků, které jsou řazeny chronologicky a doplněny stručnou anotací. Stranou jsou ponechány překlady, které přesahují rámec této práce.

Konec 19. století znamenal nejenom v literární historii období revolučních společenských změn, demonstrování nových myšlenek, tvůrčích směrů i prosazování moderních postupů, které se mnohdy nesetkaly s vřelým přijetím, naopak musely být usilovně a trpělivě prosazovány v době, kdy stále doznívala obrozující tradice českého národa. Ve snaze překonat přežitě Arnošt Procházka, jeden z nejvýraznějších představitelů modernistické generace devadesátých let, sehrál svou nekompromisní a ostrou kritikou soudobé společnosti a aktuálních literárních postulátů zásadní roli. Patří mu tak zasloužené místo v české kultuře a neměl by být opomíjen.

I. DOBOVÝ KONTEXT

PŘEHLED PROMĚN ČESKÉ LITERÁRNÍ KRITIKY V DRUHÉ POLOVINĚ 19. STOLETÍ

Kořeny české moderní literární kritiky¹ sahají do druhé poloviny čtyřicátých let 19. století, kdy začal v *Pražských novinách* uveřejňovat své polemiky publicista a satirik Karel Havlíček Borovský (1821–1856). Havlíček se snažil důsledně překonat dogmatickou chválu ve vlastenecky líbivých a tradicionalistických kritikách. Jako literární kritik kladl důraz na uměleckou věrohodnost a původnost díla, odsuzoval sentimentální gesta vlasteneckých hrdinů. Inspirován Voltairem a představou svobodného zdravě uvažujícího člověka směřoval čtenáře k vlastní reflexi díla. Poprvé na sebe Havlíček výrazněji upozornil kritikou prózy J. K. Tyla *Poslední Čech*² (1845).

Na přelomu padesátých a šedesátých let ztělesňoval význačnou literárněkritickou osobnost Jan Neruda (1834–1891). Představitel májovské generace odsuzoval, stejně jako Havlíček, prázdné vlastenectví a zdůrazňoval uměleckou pravdivost. Odmítal systémy daných hodnot – náboženských, mytologických i morálních, které by předem určovaly estetický charakter literárního díla. Snažil se propojit dosud izolovaný vývoj české literatury s vývojem evropským i světovým a vyslovil požadavek umělecké modernosti pro posuzování literárních děl. Představu modernosti vymezil mj. ve stati *Moderní člověk a umění*³ (1867). Na základě myšlenky těsného sepětí života s uměním prosazoval zpřístupnění literatury co nejširším vrstvám společnosti. Demokratizace literatury měla pozvednout literární vzdělanost a vyvinout tak schopnost rozlišit obohacující dílo od nepřínosného. Rovněž prosazoval pestrost literární tematiky a svobodu publicistiky. Neruda na literární kritiku nahlížel jako na prostředek další fáze obrození české kultury – podmíněno požadavkem zpřísnění kritického posudku s přihlédnutím k národní a sociální rovině daného díla.

S nástupem ruchovsko-lumírovské generace v sedmdesátých letech se dostala do popředí literárního vývoje Eliška Krásnohorská (1847–1926). Její kritická a překladatelská

---

¹ Přehled proměn české literární kritiky poskytují především Fraenkl, P.: K vývoji novodobé české literární kritiky. *Rozpravy Aventina* 5, 1929-30, č. 26, 27, 28, 29, 30, 31 a 32, 26. 3., 3. 4., 10. 4., 17. 4., 24. 4., 1. 5. a 8. 5., s. 304–305, 316, 329–330, 370, 386, 397–398 a 410.

; Novák, A.: *Přehledné dějiny literatury české od nejstarších dob až po naše dny*, Brno, Atlantis 1995, s. 1072–1102.; dále viz např. Šalda, F. X.: *Kritika literární. Ottův slovník naučný*, sv. 15, Praha, J. Otto 1900, s. 191–196.

² Havlíček Borovský, K.: *Poslední Čech: Novella od Jos. Kajetana Tyla. Spisy Karla Havlíčka*, sv. 3, Praha, Laichter 1908, s. 21–33.

³ Neruda, J.: *Moderní člověk a umění. O umění*, Praha, Československý spisovatel 1950, s. 68–78.

činnost z ní učinila nejvýraznější osobnost literatury vlasteneckého zaměření. Kritické texty publikovala zejména v *Ženských listech* a v *Osvětě*. Za ideál národní reprezentace striktně považovala domácí náměty, které byly převážně spjaty s národními tradicemi a vycházely z určité idealizace skutečnosti. Vyhýbala se dobově příznačným tématům sociální nerovnosti a ideovým konfliktům. Kritika Krásnohorské směřovala mj. proti autorům nalézajícím uměleckou inspiraci v jiných literaturách, přesto však dokázala v jejich dílech ocenit vlastenecké motivy. Tvořila v duchu ideálního realismu, dle něhož hlavní funkci umění naplňovalo morální a národně výchovné poslání. Vedle Krásnohorské byli významnými vlasteneckými kritiky F. Schulz nebo F. Zákrejs.

Do protikladu účelnosti umění, obrozujících myšlenek a vlastenecké kritiky můžeme postavit formálně pojatou estetiku Josefa Durdíka (1837–1902), která redukovala dílo na souhrn stylistických a morfologických prostředků – izolovalo ho od osobnosti autora, vlastní doby vzniku a soudobé společnosti. Durdík, vrstevník generace májovské, v kritice ale již průkopník lumírovského ideálu formy, se svými estetickými tezemi podílel na nadřazení uměleckého poslání literatury nad pouhou účelovost. Májovské poezii Durdík vytýkal jednoduchost, umělost, rytmické nepravidelnosti a chudé rýmy. Pro lumírovce se posléze novou estetickou normou stala vytříbená forma, uhlazená a osobitá řeč i obsah a hledání nadčasových vzorů krásy. Literatura měla být důkazem vyspělosti české kultury se světovým rozhledem. Durdíkova formalistická literární kritika představovala objektivní a vyargumentovaný odborný text, který však zůstal stále na značně referující úrovni.

Podstatnou součást české literární kritiky představuje dále referentská činnost Jaroslava Vrchlického (1853–1912) v *Hlasu národa*, v *Lumíru* aj. Vrchlický disponoval neobyčejným rozhledem ve světové i české literatuře a schopností citlivé interpretační vnímavosti, která mu umožnila podat celistvý obraz umělecké osobnosti. Postrádal však ucelený systém hodnot a jednotné kritické hodnotící stanovisko. Věnoval se raději studiím, referátům a portrétům, díky kterým seznámil českou společnost s mnoha předními českými i světovými autory, a to zejména s francouzskými básníky 19. století, které zároveň překládal.

Specifickou skupinu kritiků představovala tzv. moravská filologická kritika, jež publikovala v osmdesátých letech převážně v moravském konzervativním časopise P. Vychodila *Hlídka literární* a časopise F. Dlouhého *Literární listy*. V kritických statích uplatňovala zejména filologická měřítká, vyžadovala jazykovou správnost a dokonalost děl, oproti Durdíkovi studium literatury prováděli metodicky a soustavně. Dále poukázala na meze a nedostatky poezie Jaroslava Vrchlického. Většina těchto kritiků se snažila osvojit západní, zejména francouzské vědecké podněty, často však schematicky bez osobního charakteru.

Svazující filologický rámec překročil Leander Čech (1954–1911), kritik sečtělý v estetických teoriích a kritických pracích německých a francouzských autorů, zejména Hippolyta A. Taina a Emila Hennequina. L. Čech byl první, kdo v české kritice aplikoval Hennequinovy poznatky o propojení estetiky a psychologie pomocí tzv. estopsychologické metody, především v monografii *Karolina Světlá*⁴ (1891). V soudobé kritice dřívější hledisko národní a mravně výchovné rozšířil o stanovisko přísně formální a umělecké s využitím metod psychologických.

Nové tendence do české kritiky přineslo v osmdesátých letech politické, morální a literární realistické hnutí. Realisté se snažili sblížit literaturu se soudobým společenským a kulturním životem a zvýšit tak její vliv. Odmítali patos a historismus ruchovsko-lumírovské generace, pozornost obraceli k současnosti a reálnosti zobrazovaného. Odklonili se od francouzských vzorů k literatuře ruské a anglické, od lyriky k románu. Zavrhovali lumírovské heslo „umění pro umění“ – základní funkci umění reprezentovalo čisté poznání a mravní sebeuvědomění.

Mezi vůdčí kritiky, kteří se u nás podíleli na prosazování uměleckého realismu, patřili Hubert Gordon Schauer (1862–1892) a Tomáš G. Masaryk (1851–1937). Kladli důraz na odpor proti liberalismu, odsuzovali maloměstskou konvenčnost, sentimentálnost a ideovou prázdnotu soudobé literatury.

Masaryk, duchovní tvůrce realismu, se věnoval literární kritice příležitostně, byl kritikem spíše filozofickým. Zdůrazňoval jednotný a samostatný světový názor, vážil si osobností všestranně a harmonicky založených, snažil se o syntézu češství v duchu humanistických tradic a světovosti přizpůsobené programu realistického hnutí. Dále se věnoval důkladné revizi národního duchovního života. V literárním díle oceňoval poznání, opravdovost a mravní charakter; formu a estetické hodnoty díla upozaďoval. Masaryk podal první popud ke kritickým reformám – v boji o pravost *Rukopisů královédvorského a zelenohorského* usiloval o to, aby byl český národ založen na pravdivém základu.

Schauer, který vyrůstal a duševně vyspěl ve Vídni a zachoval si tak určitý nadhled vůči české společnosti, byl rovněž zejména filozofickým a společenským kritikem; odmítal výhradně umělecká stanoviska. Dle Schauera by kultura a literatura, opírající se o pevný hospodářský základ, měla být prostředkem obrodného procesu, jenž byl pozvedl národ společensky, mravně i nábožensky. V kritické stati *Naše dvě otázky*⁵ (1886) uveřejněné v časopise *Čas* vyslovil otázky, zda je česká společnost natolik vyspělá a mravně silná na to,

---

⁴ Čech, L.: *Karolina Světlá: kritická studie*, Brno, Hlídka literární 1891.

⁵ Schauer, H. G.: *Naše dvě otázky*. *Čas* 1, 1887, č. 1, 20. 12. 1886, s. 1–4.

aby budovala vlastní kulturu, a zda úsilí vložené do národního obrození by nebylo lépe investované v obecné kulturní práci v rámci kultury německé. Touto statí vyvolal velmi ostrou polemiku a přispěl do diskuze o smyslu českých dějin. SchauEROVY kritické stati publikované v *Literárních listech*, *Národních listech*, *České revue*, *Času*, *Politikovi* a v *Květech* shrnul Arnošt Procházka v knize *Spisy*⁶ (1917), kterou vydal v edici *Knihy dobrých autorů* K. Neumannové.

---

⁶ SchauER, H. G.: *Spisy* [Schauer, H. G.]. Praha, Kamila Neumannová 1917.

VÝCHODISKA GENERACE DEVADESÁTÝCH LET

V devadesátých letech 19. století prošla česká společnost, kultura i umění obdobím výrazných změn. Umění se stávalo stále kritičtější ke společnosti. Na literaturu začaly být kladeny zvýšené nároky prezentované prostřednictvím literární kritiky, jež se dostala do čela literárního vývoje.⁷ Moderní literární kritika už nemínila kulturní dění pouze pozorovat a reprodukovat, usilovala o manifestaci uměleckých stanovisek, hodnot a názorů. Stala se vlastním iniciátorem nových trendů. „Kritika se z pasivního elementu stávala silou aktivní s vůlí sama si vytvářet a prosazovat literaturu svých snů a ideálů a v souladu s duchem doby předvídat a strukturovat literární proces.“⁸

Spisovatelské a kritické osobnosti generace devadesátých let – k nejvýraznějším patřili mj. František Xaver Šalda, František Václav Krejčí, Arnošt Procházka, Jiří Karásek ze Lvovic, Otokar Březina, Růžena Svobodová, o něco starší Vilém Mrštík a Josef Karel Šlejhar, a nejmladší Karel Hlaváček – tvořily díla v ostrém kontrastu vůči předchozí lumírovsko-ruchovské generaci, popíraly další možný přínos jejich literatury současné době, odmítaly eklektismus Jaroslava Vrchlického a vyjadřovaly nespokojenost se vším, co jeho generace ztělesňovala.

Většina těchto spisovatelů a kritiků se narodila v letech 1867–1871, vyrostla a dospívala v skeptické a morálně složité době osmdesátých let a prošla stadiem okouzlení uměleckých realismem. Záhy je oslnil Friedrich Nietzsche svou důvěrou v silnou osobnost a subjekt, v tajemné a iracionální zdroje života a tvorby, důrazem na vůli a imaginaci. Vzorem pro kritickou tvorbu se jim stala zejména francouzská literární kritika let šedesátých a sedmdesátých.⁹

Tito umělci byli výbojní, neměli strach experimentovat, neomezovali se na úzkou domácí uměleckou produkci, ale zpravidla čerpali inspiraci ze zahraničí. Soustřeďovali se na nové metody, zdůrazňovali vlastní individualitu, silný prožitek a svébytnost umění. Vytvářeli naprosto osobité texty se specifickým výrazem, kterými se mj. osvobozovali od své všední existence. Byli si vědomi svého malého okruhu čtenářstva, spoléhali však na intenzitu

---

⁷ viz Brabec, J. a kol.: *Dějiny české literatury* 3, red. M. Pohorský, Praha, ČSAV 1961, s. 368–384.; Fraenkl, P.: K bojům o mladou literaturu v letech devadesátých. *Rozpravy Aventina* 6, 1930–1931 č. 26, 27, 28, 29, 30, 31 a 32, 26. 3., 3. 4., 10. 4., 17. 4., 24. 4., 1. 5. a 8. 5., s. 304–305, 316, 329–330, 370, 386, 397–398 a 410.; Krejčí, F. V.: Mladá česká kritika. *Literární listy* 17, 1895–1896, č. 1, 3 a 5, 19. 11., 1. 12. a 16. 1., s. 1–2, 25–26 a 77–80.; Karásek ze Lvovic, J.: *Impressionisté a ironikové: dokumenty k psychologii literární generace let devadesátých: kritické studie*, Praha, Hugo Kosterka 1903, s. 18–29.

⁸ Zizler, J.: Vznik Moderní revue a české revuální časopisectví. Merhaut, L.; Urban (ed.): O. M. *Moderní revue 1894–1925*. Praha, Torst 1995, s. 40.

⁹ Lehár, J. a kol.: *Česká literatura od počátku k dnešku*, Praha, NLN 2008, s. 384–391.

uměleckého působení svých děl. Dominantními orgány byly *Moderní revue*, *Literární listy* a *Rozhledy*.

Skepse z konce století, neuskutečněné ideály a potřeba vytvoření nových východisek měly na generaci let devadesátých určující vliv. Došlo k přehodnocení dosavadní tvorby, k proměně uměleckých hodnot a požadavků. Kritika se stala prostředkem demonstrace a obhajoby moderních myšlenek a tezí nově vystoupivších autorů i určitým odrazem životních, hodnotových i myšlenkových proměn člověka na konci století. Autory identifikující se se soudobou situací charakterizuje individualismus, originalita, náladový subjektivismus, analytičnost, kritičnost, často i ironie, dále „[...] nedůvěra tvůrčí osobnosti ke všemu zjevnému, předávanému, prostředkovanému („neprožitému“), přijatelnému a ověřenému.“¹⁰

Nejenom kritika literární, ale i výtvarná si začala postupně upevňovat své postavení v dobovém uměleckém kontextu. Ještě na konci osmdesátých let byla většina výtvarných umělců shromážděna kolem scény Národního divadla uznávajíc estetiku¹¹ uměleckého historika Miroslava Tyrše, který vymezil výtvarnou kritiku v jejích základech. V této době neměla výtvarná scéna k dispozici žádný výlučně výtvarný časopis, neexistovala žádná výtvarná skupina, nebylo zřízeno ani společné výstavní středisko. Byl přerušen kontakt s evropským malířským děním; inspirace byla odkázána na německé umělecké školy. Výtvarné umění stagnovalo, a to až do doby, než začala být výrazněji rozvíjena výtvarná kritika na stránkách literárních časopisů.¹²

Mladí literáti začali posuzovat výtvarná díla ze svých výlučně subjektivistických stanovisek a přenesli své hodnoty do výtvarného umění. Dosud ustrnulá výtvarná scéna byla rozpohybována zárodky modernismu a začala se diferenciovat. Výtvarná kritika si osvojila modernistické principy prosazované v literatuře a přenesla je na samotnou výtvarnou tvorbu. Stejně tak jako literární kritika určovala produkci literární, tak kritika výtvarná vymezovala díla malířská i sochařská. Literatura i výtvarné umění se vyvíjelo vedle umělecké kritiky, která je formovala. Výtvarnou kritiku a esejistiku z mladých umělců rozvíjeli především Arnošt Procházka, Gustav Jaroš, Karel Hlaváček, S. K. Neumann, F. V. Krejčí, F. X. Šalda nebo Jiří Karásek, který se předně věnoval teorii umělecké kritiky; objevovala se v *Literárních listech*, *Světoboru*, (*Nivě*), v *Novém životě*, v *Novém kultu* a v první řadě v *Moderní revui*.

¹⁰ Vojtěch, D.: *Vášeň a ideál. Na křižovatkách moderny*, Praha, Academia 2008, s. 73.

¹¹ Dosud se výtvarná kritika omezovala na popis díla či komentované zpravodajství z výstavních síní.

¹² Viz Novák, A.: *Přehledné dějiny literatury české od nejstarších dob až po naše dny*, Brno, Atlantis 1995, s. 1092–1098., Urban, O. M.: Na cestě k věčnému ideálu: Výtvarná kritika a esejistika na stránkách *Moderní revue*. *Umění* 44, 1996, s. 391–410.

Výtvarnou kritikou se konstituovala modernistická výtvarná scéna, jejíž příslušníci se začali profilovat v druhé polovině devadesátých let. Značný vliv na formování moderního výtvarného umění a prosazování jeho zájmů měly mj. esejistické příspěvky Przybyszewského publikované v letech 1895-97 v *Moderní revue*. Posléze mladí výtvarní umělci založili Spolek výtvarných umělců Mánes a v roce 1897 vznikl výhradně výtvarný časopis *Volné směry*.

FRANCOUZSKÁ LITERÁRNÍ KRITIKA

S nástupem generace devadesátých let se v české literární kritice naplno projevila snaha o zvědečtění metod inspirovaná francouzskými vzory; zejména pracemi Charlese A. Sainte-Beuva, Hippolyta A. Taina a Emila Hennequina¹³, které podminily snahu pozvednout českou literární kritiku na úroveň samostatného uměleckého žánru. Východiskem se stala syntéza přírodních věd s uměním.¹⁴

Arnošt Procházka uvedl¹⁵, že věda a umění (resp. literatura) mají tytéž základní předměty zkoumání a poznávání – přírodu a člověka, rozdíl je převážně v jejich uchopení. Věda se vždy drží dokázaných fakt. Umění však jde dále, skrze autorovu intuici naznačuje, tuší i hádá. Paradoxně se tak ocitá vždy krok před vědou. Odlišují se tak použitou metodou. Pokud tedy věda i umění spočívají převážně v metodě, musí na ní být kritika, jež stojí mezi nimi, rovněž založena.

Předmětem staré estetizující kritiky, která soudila na základě daných zákonů o krásnu a tvorbě uměleckých děl, byla kniha jako izolovaný, nezávislý a nemodifikovaný celek. Jev, který vznikl sám o sobě, bez spojitosti s autorem.¹⁶ Filologický charakter kritiky stavěl na přesném popisu díla, výkladu významu a obecném posudku.

V šedesátých letech 19. století bylo již v literární kritice přihlédnuto k autorovi. Ch. Sainte-Beuve vymanil literární kritiku z úzkého pojetí a založil ji na geneticko-historickém podkladě. Vznikla kritika biografická. Nenahlížel izolovaně pouze na sémantickou a jazykovou rovinu díla, ale uvažoval o něm v kontextu charakteru autora a jeho života, doby a společnosti, určoval jeho místo v literárních a kulturních dějinách národa. Vycházel z předpokladu, literární dílo představuje ukazatel či doklad určitého stadia vývoje daného literárního žánru v rámci kultury daného národa a nelze jej posuzovat samo o sobě. Dle Sainte-Beuve se metodou nového pojetí literární kritiky stala podrobná sociologická a

---

¹³ Teoretický rozhled rozšířila Pelclova Kritická knihovna (1896–1907).

¹⁴ podrobněji viz Šalda, F. X.: Kritika literární. *Ottův slovník naučný*, sv. 15, Praha, J. Otto 1900, s. 191–196.; Novák, A.: Kritika literární. *Ottův slovník naučný nové doby*, sv. 2, 3. díl, Praha, J. Otto 1935, s. 888–892.

¹⁵ Procházka, A.: Naši mistři. *Moderní revue* 2, 1895, č. 5, 8. 8., s. 115–118; podepsáno L.

¹⁶ Tamtéž.

psychologická analýza¹⁷ vztahu literárního díla k autorovi, k jeho životu a charakteru, v jejímž měl být zjištěn historický a literární přínos díla. Sainte-Beuve dále poukazoval na paradoxně na to, že předpoklad odrazu autorova charakteru v jeho díle nemusí být vždy správný.

V následujícím vývoji se začalo uvažovat i o dalších činitelích ovlivňujících vznik literárního díla. H. Taine dodal¹⁸, že kromě vnitřních činitelů determinují literární dílo rovněž dříve podceňované vnější vlivy shrnuté pod pojmem „ústředí“¹⁹. Celá jeho metoda a způsob pojmání umění byly založeny na poznání, že každé umělecké dílo souvisí s umělcem, s příslušným uměleckým směrem a posléze se soustavou názorů a vkusu, s duševním stavem soudobé společnosti. Taine svou teorii dovedl až k extrémní představě literárního díla jako výrazu celé společnosti – na úkor estetické a psychologické funkce literárního díla upřednostňoval faktor sociologický. Svou snahou o objektivnost se tak stává se spíše kulturním historikem než literárním kritikem.

Tainovu teorii sociologického determinismu následně usměrnil E. Hennequin, který sice uznal velmi rozmanitý a široký pojem „ústředí“ jako důležitý rys literárního díla, který kritik musí při posudku zohlednit. Zároveň však upozornil, že vliv daného „ústředí“ nemusí být vždy pozitivní. Autor může naopak tvořit v rozporu se svým „ústředím“, přetvářet ho, bránit se mu a přinášet nové tendence a myšlenky. Hennequin dále podotýkal, že literární dílo je zejména jevem individualisticko-psychologickým, ve kterém se však po vzoru Taineově musí pro poznání stadia kulturního rozvoje zohlednit kontext sociologický, ve kterém dílo vzniká.

H. Taine spolu s E. Hennequinem v literární kritice – oproti Sainte-Beuvovi²⁰ – výrazně zvědecktili používané metody a přiblížili ji tak ke vědě. Vytvořili kritiku vědeckou, která umělecká díla nesoudí, nekvalifikuje, prostě analyzuje, třídí a vykládá jako přírodní vědy.²¹

---

¹⁷ Studium autora bylo prováděno geneticky od mládí do stáří a v co největší šíři – studovalo se prostředí autorova dospívání, první vlivy, přátelé, rodinná dědičnost, první projevy jeho tvorby, poměr k literární skupině, ve které vystupuje, náboženské smýšlení, poměr k ženám a k penězům, slabosti a neřesti apod. Viz Šalda, F. X.: *Kritika literární. Ottův slovník naučný*, sv. 15, Praha, J. Otto 1900, s. 191–196

¹⁸ Šalda, F. X.: *Kritika literární. Ottův slovník naučný*, sv. 15, Praha, J. Otto 1900, s. 191–196.

¹⁹ Pojem převzatý z přírodních věd. „Ústředí“ podle Taina zahrnuje „ústředí fyzické“ – zemi a podnebí, v nichž autor žije, poměry politické a společensko-kulturní, jež měly vliv na rozvoj autorova charakteru a psychiky. Viz Šalda, F. X.: *Kritika literární. Ottův slovník naučný*, sv. 15, Praha, J. Otto 1900, s. 191–196.

²⁰ Sainte-Beuve požadoval, aby kritika nadále zůstala uměním a kritik disponoval určitým uměleckým talentem.

²¹ Ch. Sainte-Beuve i H. Taine upozorňují na podobnost vývoje literární kritiky s přírodními vědami, kdy došlo k analogické změně z popisu na historizující tendenci. Moderní literární kritika tak dostala přírodovědecký ráz propojený s historií, psychologii a sociologií, podle kterého by se dílo mělo dále klasifikovat a srovnávat i s ostatními literárními žánry; tato rozsáhlá klasifikace opět vychází z inspirace přírodními vědami, avšak tato analogie zůstává značně nepřesnou a subjektivní, literární kritika je druhem umění, které nelze matematicky

Další proměna literární kritiky zahrnuje konečný soud či posudek literárního díla, který byl v teoriích francouzských myslitelů opět po vzoru přírodních věd literární kritice odpirán. Přírodní vědy rovněž nesoudily ani nepoučovaly, pouze vykládaly a popisovaly. F. X. Šalda²² – oproti Tainovi – brání důležitost, potřebu a význam kritického soudu jako momentu, kdy se kritika ze samé vědy stává uměním, a to zvláště zásluhou obsaženého subjektivismu, individualismu a společensko-sociálnímu přesvědčení kritika.

S kritikou vědeckou se současně vyvíjela kritika impresionistická – náladová a subjektivní, která vyšla z axiomu, že není žádných pevných zákonů krásna ani umělecké tvorby. Dle Procházky²³ tuto tezi uznává i kritika vědecká, nelze se však spokojit pouze, i přes neexistenci stálých a pevných zákonů krásna, s osobními dojmy kritika. Jedná se spíše o „hru uměleckých dojmů, různých podle povahy uměleckých děl“.²⁴ K impresionistické kritice se přiklání J. Lemaître nebo A. France a svou metodou se dostávají k ryze uměleckému pojetí literární kritiky.

Francouzští myslitelé druhé poloviny 19. století podnítli rozvoj českého criticismu – mladí modernisté formovali literární kritiku na francouzských základech, které se snažili uplatnit v českém kontextu. Již na přelomu osmdesátých a devadesátých se vytvořili podmínky pro vznik profilované kritiky „[...] pojímané jako svébytný umělecký žánr vytvářející přirozené prostředí ostatní tvorby.“²⁵

ČASOPISY

Zásadním a zvláště rychlým zprostředkovatelem nových snah a tendencí s celospolečenským dosahem byl v poslední třetině 19. století literární časopis.²⁶ Pro získání respektu v literárním a společenském kontextu musela mladá generace nalézt vhodné časopisecké fórum, které by umožňovalo publikaci moderních progresivních textů, představení nových námětů, prezentování vlastních uměleckých hodnot, vytvoření a povzbuzování okruhu spřízněných autorů. Domáhali se časopisu, který „[...] zachycuje, podněcuje i inventarizuje dobové potřeby a touhy, konfrontuje představy a záměry se

---

přesně popsat, literární druhy od sebe nemůžeme striktně oddělovat, jsou propojeny, a ani autor není ve své tvorbě omezen pouze na jeden druh.

²² Šalda, F. X.: *Kritika literární. Ottův slovník naučný*, sv. 15, Praha, J. Otto 1900, s. 195.

²³ Procházka, A.: *Naši mistři. Moderní revue* 2, 1895, č. 5, 8. 8., s. 115-118; podepsáno L.

²⁴ Novák, A.: *Přehledné dějiny literatury české od nejstarších dob až po naše dny*, Brno, Atlantis 1995, s. 1079.

²⁵ Vojtěch, D.: *Vášeň a ideál. Na křižovatkách moderny*, Praha, Academia 2008, s. 73

²⁶ Zizler, J.: *Vznik Moderní revue a české revuální časopisectví*. Merhaut, L.; Urban, O. M. (ed.), *Moderní revue 1894-1925*, Praha, Torst 1995, s. 39-44.

skutečností, shromažďuje, reflektuje a analyzuje soudobé estetické koncepce, programy a normy.²⁷ Časopis revuálního typu, který by odrážel situaci soudobého literárního vývoje.

K výraznějšímu rozvoji literárních časopisů došlo v sedmdesátých letech 19. století. Jednalo se převážně o časopisy beletristického rázu, které sloužily především jako tribuny básníků, kteří v nich rozvíjeli svou školu a její poetiku a kteří usilovali o všeobecně uznávané místo v národní kultuře. Jednotlivá čísla vznikala často shrnutím přijatých příspěvků. Obava o budoucnost českého jazyka a česky psané literatury byla stále natolik silná, že prozatím nedovolila rozvinout svébytné kritické myšlení. Nejvýznamnější literární časopis této doby byl *Lumír* – reprezentativní orgán autorů starší generace, zvláště Vrchlického a jeho žáků. Kritické referáty obstarával sám redaktor listu J. V. Sládek. Do poloviny devadesátých let zde tiskli i někteří mladší autoři (např. J. S. Machar, A. Sova, J. K. Šlejhar). Protějšek k ryze beletristickému *Lumíru* zosobňovaly *Květy* (od 1879) S. Čecha a S. Hellera. Vedle beletrie měsíčník uveřejňoval i články populární s rozmanitou tematikou. *Květy* se vyznačovaly panslovanskou povahou, rovněž *Ruch* (1879–1888) a Vlčkova *Osvěta*, která zůstala skrze svůj nacionální charakter do poloviny devadesátých let jediným naprosto izolovaným časopisem od mladých autorů. Podstatnými periodiky byly i ilustrované časopisy *Zlatá Praha* (od 1884) F. Schulze a Šimáčkův *Světobzor*, v nichž se rovněž již v osmdesátých letech objevila tvorba mladé generace.

V osmdesátých letech došlo k narušení kontinua časopisů obrozeneckého charakteru. Potřeba kriticismu vykryštovala ve vznik *Literárních listů* (1880–1899) F. Dlouhého (vede od 1882) a katolické *Hlídky literární* (1884–1895) P. Vychodila. Oba časopisy byly zaměřeny výlučně na kritiku, objevovaly se v nich původní i přeložené studie o významných evropských literátech a kritikách. Postrádaly však definici teoretických přístupů a východisek. Prvním význačným pokusem o revizi českého kriticismu bylo Masarykovo odborné periodikum *Atheaneum* (od 1884) a Herbenův žurnál *Čas* (od 1886), jež svým programem usilovaly o „[...] kultivaci kritického a vědeckého života [...]“.²⁸ Ve středu literárního dění se objevila periodika, která „[...] prosazovala nejprve jednotlivé úsudky, posléze celistvé koncepce usilující o tzv. neodvislost kritického názoru“²⁹ a jejichž existencí vyústila všeobecná skepse mladých autorů vůči rámci národní kultury. Svým působením předznamenal vznik dalších odpovídajících literárních časopisů a vytvořili podmínky pro následné formování kritiky. Vyznačovaly se však i řadou nedostatků, Zizler zejména *Času* a

---

²⁷ Tamtéž, s. 39.

²⁸ Tamtéž, s. 40.

²⁹ Vojtěch, D.: *Vášeň a ideál. Na křižovatkách moderny*, Praha, Academia 2008, s. 72.

Atheaneu vytýká: „[...] názorovou rigiditu, schematický konzervatismus, bezkonfliktnost, utilitarismus, absence skutečně objektivního, kritického a polemického přístupu k realitě.“³⁰

V devadesátých letech došlo k velkému rozmachu časopisů kulturního a revuálního typu, které často přesahovaly svůj vyhraněný rámec. Věnovaly se mj. komentování společenských procesů nebo politické problematice, mnohdy v opozici k politické moci či převládajícím trendům. Pod jejich vlivem docházelo „k individualizaci a profesionalizaci kritiky, růstu její prestiže i společenské autority.“³¹ Mladá generace zpočátku publikovala ve fórech starší generace zejména v *Lumíru*, *Světově* a *Zlaté Praze*.³² Zlomový okamžik nastal na počátku devadesátých let, kdy se mladým modernistům otevřel publikační prostor na stránkách moravských časopisů. F. Dlouhý mladým autorům poskytnul pro jejich experimenty *Literární listy* a beletristickou *Vesnu*.³³ Mladí autoři posléze pronikli i do Roháčkovy *Nivy* (1891–1897) a Pelcových *Rozhledů* (od 1892), k dispozici měli i masarykovskou *Naši dobu* (od 1892).

Od mladých debutantů však byla stále očekávána odpovídající „názorová konformita a akceptace názorových norem.“³⁴ Možnost publikace byla častokrát vykupována řadou ústupků v textech i stanoviscích,³⁵ bez nichž by zejména kritická seberealizace nebyla možná. Dlouhodobý tlak výše zmíněných publikačních podmínek a vleklý spor A. Procházky s F. X. Šaldou vyústily v založení časopisu *Moderní revue*³⁶ (1894). A. Procházka s J. Karáskem odmítli propůjčit literaturu ideovému zápasu a vybudovali velmi stabilní časopiseckou tribunu, ve které bylo možné plně vyjadřovat své názory a prezentovat vlastní vkus. A.

---

³⁰ Zizler, J.: Vznik *Moderní revue* a české revuální časopisectví. Merhaut, L.; Urban, O. M. (ed.), *Moderní revue 1894-1925*, Praha, Torst 1995, s. 40

³¹ Tamtéž, s. 39

³² Brabec, J. a kol.: *Dějiny české literatury* 3, red. M. Pohorský, Praha, ČSAV 1961, s. 368-384.

³³ *Vesna* se pod vlivem modernistů proměnila skrze symbiózu s novými tendencemi z původně konzervativního časopisu na jejich aktivního podporovatele.

³⁴ Zizler, J.: Vznik *Moderní revue* a české revuální časopisectví. Merhaut, L.; Urban, O. M. (ed.), *Moderní revue 1894-1925*, Praha, Torst 1995, s. 40.

³⁵ Běžné byly redaktorské zásahy do textů, tudíž bylo nutné určité politické a estetické taktizování ze strany autorů. Redaktoři využívali i různé formy vydírání nebo existenčního nátlaku. Tato praxe byla uplatňována zejména Vlčkem v *Osvětě*, Roháčkem v *Nivě* a Pelclem v *Rozhledech*. Viz Zizler, J.: Vznik *Moderní revue* a české revuální časopisectví. Merhaut, L.; Urban, O. M. (ed.), *Moderní revue 1894-1925*, Praha, Torst 1995, s. 40–41.

³⁶ Podrobněji viz Merhaut, L.; Urban, O. M. (ed.), *Moderní revue 1894-1925*, Praha, Torst 1995.; Merhaut, L.: *Moderní revue*. Lexikon české literatury 3, sv. I. M–O, ved. red. J. Opelik. Praha, Academia 2000, s. 301–308. Karásek, J.: Vzpomínky na počátek *Moderní revue*. In *memoriam Arnošta Procházky*, red. V. Dyk, J. Karásek a J. Krecar, Praha, *Moderní revue* 1925, s. 15–25.

Procházka *Moderní revue* řídil, redigoval i převážně financoval³⁷ přes 30 let až do své smrti v roce 1925.

Procházka se nejdříve odklonil od *Nivy*, kterou chtěl Roháček proměnit v konkurenci *Lumíru* – vedle mladých autorů, které *Lumír* neměl k dispozici, začal publikovat i „osvědčené“ texty autorů staré generace, proti kterým se modernisté nejvíce vymezovali – a Procházkovy negativní posudky literátů, na kterých si zakládal, odmítal publikovat. Do Pelclových *Rozhledů*, jež odmítal kvůli ideově vyhraněné orientaci, přispěl pouze jednou. Jediný orgán, ve kterém byl Procházka literárně činný se posléze stala periodika F. Dlouhého – v *Literárních listech* uveřejňoval své kritiky, ve *Vesně* nemnoho svých beletristických a prozaických textů.

V *Literárních listech* však působil jako hlavní přispěvatel F. X. Šalda, který nechtěl tisknout své texty vedle Procházkových, se kterým vedl dlouhodobě poměrně bouřlivé polemiky. Pod výhrůzkou ukončení spolupráce nutil Dlouhého odvrátit se od Procházky a jeho prací. Po tomto zjištění Procházka sám od přispívání do *Literárních listů* upustil.³⁸ Procházka tak z bezprostředního Šaldova popudu ztratil poslední publikační tribunu a uchýlil se k myšlence založit vlastní časopisecké fórum, kde nebude omezován „klasifikačními, moralistními a didaktizujícími povinnostmi.“³⁹

Procházka s Karáskovou pomocí vytvořil časopis pro individualistický a kosmopolitní program estetického psychologismu. Na stránkách listu bylo pěstováno umění aristokraticky výlučné, esoterické a spirituální. Objevuje se zde tvorba naturalistická, symbolistní, dekadentní i novoromantická. Objektivita byla vnímána jako názorová sterilita a veškerý literární průměr byl odsouzen jako zbytečný, bezcenný a škodlivý.⁴⁰ Předobrazem obsahové i výtvarné podoby se staly francouzské modernistické časopisy *La Plume* a *Merkure de France*. Procházko a Karáskovo oznámení o nově vznikající revue otiskly denní listy i literární časopisy: „Moderní revue nebude listem, který by se stávajícími zbytečně chtěl soutěžit: má být výrazem mladého hnutí v české literatuře, které se v posledních letech porůznu ohlašovalo, ale které dosud nikde soustředěně nevystupovalo, přičemž ovšem nikterak nebude program její exkluzivní, nebude tedy Moderní revue výhradně symbolistickou nebo

³⁷ Kritická a umělecká svoboda byla závislá na finanční samostatnosti nakladatele. Zpočátku bylo fungování *Moderní revue* financováno nakladatelským družstvem, které Procházka zřídil, a z peněz předplatitelů. Od roku 1901 časopis financoval plně ze svého úřednického platu Procházka.

³⁸ Karásek, J.: Vzpomínky na počátek Moderní revue. In *memoriam Arnošta Procházky*, red. V. Dyk, J. Karásek a J. Krecar, Praha, Moderní revue 1925, s. 15.

³⁹ Zizler, J.: Vznik Moderní revue a české revuální časopisectví. Merhaut, L.; Urban, O. M. (ed.), *Moderní revue 1894-1925*, Praha, Torst 1995, s. 44.

⁴⁰ Merhaut, L.: Moderní revue. *Lexikon české literatury* 3, sv. I. M–0, ved. red. J. Opelík. Praha, Academia 2000, s. 301–308.

naturalistickou nebo novoromantickou, a jak ostatní názvy praporově znějí, nýbrž bude otevřena všem moderním. Co se týče literatur cizích, bude z nich Moderní revue předváděti autory svrchovaně vyhraněné a umělecké, především u nás neznámé. Otázek moderního života bude si Moderní revue všímati v pojednáních čistě theoretických a vědeckých, poskytujíc tu ochotně místa názorům rozdílným a různorodým. Kromě toho hojně pěstována bude drobná kritika knih domácích a cizích.⁴¹ Podrobení neustálé cenzuře se Procházka s Karáskem snažili jinde nepřijaté nebo oklešťované texty otiskovat v plném znění.

Autorský okruh *Moderní revue* se věnoval beletrii, umělecké teorii a kritice, filosofickým a estetickým studiím, ale také výtvarnému umění, reprodukoval grafiku a výtvarné počiny ladící se zaměřením listu. Sledovali dále domácí i zahraniční časopisy a z vyhraněně individualistického stanoviska reprodukovali významné společenské události a aktuální problémy. V listu byla zřízena rubrika *Časopisy*, která se přímo zabývala postřehy jiných časopisů, vedla s nimi polemiky nebo je kritizovala. Redaktoři dále přinášeli překlady podněcujících textů především soudobých a vyhraněných umělců. Skrze snahu o začlenění české literatury do evropského kontextu, měla Moderní revue mezinárodní charakter. Procházkova důsledná a pečlivá redaktorská práce dala vzniknout svébytnému uměleckému dílu, které se u nás stalo na dlouhou dobu nedostižným časopiseckým vzorem. Časopis vycházel pravidelně každý osmý den v měsíci.

---

⁴¹ Karásek, J.: Vzpomínky na počátek Moderní revue. *In memoriam Arnošta Procházky*, red. V. Dyk, J. Karásek a J. Krecar, Praha, Moderní revue 1925, s. 16.

II. UMĚLECKÁ ČINNOST ARNOŠTA PROCHÁZKY V DEVADESÁTÝCH LETECH 19. STOLETÍ

KRITIKA A ESEJISTIKA

Kritická a esejistická činnost Arnošta Procházky (1869–1925) byla v devadesátých letech značně bohatá a žánrově rozmanitá. Jak můžeme vidět z úplného soupisu bibliografie⁴² z let 1891⁴³ až 1900, Procházka v tomto období časopisecky uveřejnil přes 400 kritik, recenzí, glos, poznámek, komentářů a článků; dále publikoval rozličné literární studie, úvahy, pojednání, polemiky i nekrology. Věnuje se výběrově nejvýznamnějším příspěvkům, které prezentují a dokládají Procházkovu názorovou základnu, příznačné umělecké a estetické názory a současně i ilustrují jeho osobnost. Poslední sledovanou problematikou je tzv. pseudonymová polemika z roku 1900, jež zakončuje Procházkovu poměrně ucelené tvůrčí období devadesátých let. Oborové a posléze žánrové strukturování Procházkovy díla přitom slouží převážně k orientačním účelům (s vědomím, že jednotlivé žánry, přístupy a témata se v autorově tvorbě prostupují a vzájemně ovlivňují).

LITERÁRNÍ KRITIKA A ESEJISTIKA

Časopisecká produkce Arnošta Procházky byla plně svázána s časopisem *Moderní revue*, který celistvě zobrazoval po celou dobu své existence Procházkovu umělecké směřování. V devadesátých letech dále publikoval čteně v *Literárních listech* a *Nivě*, vzácně pak v *Rozhledech*, *Novém kultu*, *Zlaté Praze* a v *Moravské orlici*. Ve *Vesně* uveřejňoval své prozaické a básnické texty.

LITERÁRNÍ STUDIE

V průběhu devadesátých let Procházka publikoval řadu studií o literatuře. Pro své rozbory si vybíral soudobé moderní autory převážně zahraniční a v českém kontextu dosud méně známé; většinou se vyznačovali určitou výstředností a provokativností. V centru jeho

---

⁴² Viz Bibliografie Arnošta Procházky 1891–1900, s. 48–78.

⁴³ Do roku 1891 Procházka publikoval pouze na konci osmdesátých let v *Literárních listech* několik kratších glos a recenzí pod pseudonymem P. Marek.

pozornosti se ocitli: významný německý dramatik Gerhart Hauptmann,⁴⁴ francouzští prozaici bratři Edmund a Jules de Goncourtové,⁴⁵ španělský romanopisec Benito Pérez Galdós,⁴⁶ švédský spisovatel August Strindberg,⁴⁷ francouzský novelista Joris Karl Huysmans,⁴⁸ francouzský básník a prozaik Pierre Louÿs,⁴⁹ polský modernista a významný spolupracovník *Moderní revue* Stanisław Przybyszewski,⁵⁰ francouzský básník Adolphe Retté v komparaci s německým básníkem Richardem von Schaukalem⁵¹ a pražští Němci⁵² – zejména Rainer Maria Rilke, Alfred Guth a Hugo Salus. Procházka se zaměřoval převážně na charakteristiku a analýzu význačných děl výše zmíněných autorů, na jejich literární vývoj s nastíněním uměleckého kontextu a závěrečné zhodnocení přínosu jejich práce. Jednalo se většinou o autory, kteří u nás ve své době nebyli dosud příliš doceněni; dnes o nich lze mluvit jako o nejvýznamnějších moderních spisovatelích přelomu 19. a 20. století. Svým charakteristickým jazykem v textech zároveň mnohdy tematizoval problematiku, které se nějakým způsobem zmínění autoři dotýkali.

V poměrně obsáhlé studii Procházka dramatika G. Hauptmanna představoval nikoli jako realistu ale více jako autora psychologického charakteru a vyzdvihoval způsob jeho tvorby. Hauptmann „[...] nepodává výlučně to, co viděl a jak to viděl, pozoroval, stopoval [...]. Naopak. Podává více, změněno, přizpůsobeno, prohloubeno, sondováno, u výběru; prožívá díla svým temperamentem, vlévá do nich své krve, vkládá kus vlastní duše, poodkrývá své myšlenky, úmysly, cíle, zjevuje svá nepřátelství a své lásky. [...] To již není realismus, umění malých [...]“⁵³ Procházka se věnoval rozboru jednotlivých her, za nejvýznačnější považoval drama *Friedensfest*, které sám autor nazval „básní pro jeviště“ a Procházka ho označil za jedno z nejhlubších výlučně psychologických děl veškeré moderní literatury.⁵⁴ V úvodu svého textu se Procházka zaobírá také realismem v dramatické tvorbě,

⁴⁴ Procházka, A.: Gerhart Hauptmann. *Literární listy* 14, 1892–93, č. 17–18, 1. 9., s. 294–296, č. 20, 1. 10., s. 339–340; č. 22, 1. 11., s. 374–375, č. 23, 16. 11., s. 391–393, č. 24, 1. 12., s. 409–411.

⁴⁵ Procházka, A.: Bratři Edmund a Jules de Goncourt. *Literární listy* 15, 1893–94, č. 9, 16. 4., s. 151–152, č. 10, 1. 5., s. 165–166, č. 11, 16. 5., s. 183–184, č. 12, 1. 6., s. 200–201, č. 13, 16. 6., s. 216–217, č. 14, 1. 7., s. 232–233, č. 15, 15. 7., s. 252–253.

⁴⁶ Procházka, A.: Benito Pérez Galdós. *Literární listy* 16, 1894–95, č. 4, 16. 1., s. 67–69, č. 5, 1. 2., s. 83–84, č. 6, 16. 2., s. 100–101, č. 7, 1. 3., s. 115–117; podepsáno A–a.

⁴⁷ Procházka, A.: Několik rysů k obrazu Augusta Strindberga. *Literární listy* 16, 1894–95, č. 15, 1. 7., s. 243–245, č. 16, 16. 7., s. 263–264; podepsáno A–a.

⁴⁸ Procházka, A.: Ke knihám J. K. Huysmanse. *Literární listy* 16, 1894–95, č. 22–23, 16. 10., 355–357; podepsáno A–a; Procházka, A.: Joris Karl Huysmans. *Literární listy* 20, 1898–1899, č. 13, 1. 5., s. 205–207, č. 14, 16. 5., s. 223–224, č. 15, 1. 6., s. 241–243.

⁴⁹ Procházka, A.: Pierre Louÿs. *Literární listy* 18, 1896–97, č. 15, 1. 6., s. 243–246; podepsáno ○.

⁵⁰ Procházka, A.: Román „propagandy činu“. *Literární listy* 18, 1896–97, č. 17, 4. 7., s. 284–286; podepsáno ○.

⁵¹ Procházka, A.: Dva póly. *Literární listy* 18, 1896–97, č. 19–20, 16. 8., s. 320–322; podepsáno ○.

⁵² Procházka, A.: Mladí pražští Němci. *Literární listy* 18, 1896–97, č. 22, 19. 9., s. 361–363; podepsáno ○.

⁵³ Procházka, A.: Gerhart Hauptmann. *Literární listy* 14, 1892–93, č. 17–18, 1. 9., s. 295.

⁵⁴ Tamtéž, č. 22, 1. 11., s. 374.

na který jasně vyjadřuje svůj názor. „Co je realismus? Surogát za čisté, plné, vysoké umění naturalistické, kompromisní nestvůra, bastard konvencí a všednosti. Plochosť, mělkost, úzkost jest jeho pole. Jeho ideál: nejprůměrnější, denní život, se všemi [...] svými malichernými zájmy, [...] únavné detailování [...]. Průměrní lidé [realisté], bez mozku a srdce, jejichž obzor nepřesahuje špičku vlastního nosu [...]. A nemají pohlaví, jsou kastrováni, aby omezená nebo prolhaná pruderie šosáckých čtenářů se nečervenala [...]. Realismus, plášť milosrdnosti pro spisovatelské ubožáky [...].“⁵⁵

U romanopisců bratrů de Goncourtů Procházka zdůrazňoval stylistický, malířský a pitoreskní ráz jejich knih. Hovořil zde o „malbě slovem“ a zásluhou deformace gramatické i syntaktické roviny jazyka o speciální mluvě, tzv. goncourtovštině.⁵⁶

Ve studii o B. P. Galdósovi Procházka rozvinul mj. otázku národního spisovatele. Usuzoval, že ve svém základu jsou všichni lidé stejní – dáno biologií člověka a jeho emocionální výbavou. K modifikaci dochází vlivem řady fyzických i psychických činitelů, jednak dědičností dostává jedinec prvotní fond vlastností a dispozic, dále výchovou si osvojuje dané společenské zákony a normy, myšlenky a názory. „I když pak jedinec tu všechnu hráz doneseného a daného [...] fatálně mu vnuceného a nevyhnutelně jim přijatého [...] se sebe setřese a osvobodí se, zůstane v něm, přes všechnu námahu a prudkou snahu po dokonalém očištění, dno jeho počátky zabarvené – prosáknuté vlivem prostředí [...]. Bude tedy každý autor osudně [...] národním.“⁵⁷ Každý autor byl tedy dle Procházky zlomkem své podstaty národním umělcem. Jako možnost odchýlení se od této klasifikace Procházka nabídl proniknout do cizího ústředí, přijmout cizí názory a tvořit v jiném jazyce, nebo se svou tvorbou pohybovat pouze na povrchu věcí, nevybočovat a věnovat se populárním tématům. Za ideál národního spisovatele, resp. českého považoval toho, kdo dokázal zachytit soudobý národní, politický, hospodářský a společenský zápas; objektivně prezentovat rozpolcenost mezi dvěma proudy – německým a slovanským – a posuzovat vznik „nové třetí individuality kmenové, národní“.⁵⁸ Národní autor měl dále opodstatnit vliv společenského a politického prostředí na proměny myšlení a charakteru jedinců – „[...] tu smutnou náladu českých duší a myslí, trpkou resignovanost, znající jedině ve chvílích největších entusiasmů prudce a neodolatelně prodrati k činu, ale pak rychle upadající a chladnoucí [...] tu českou šosáckost, skrčenou tiše v zákoutí, hovící si v trepkách tak ráda a netknutě, přes všecken křik mladých

---

⁵⁵ Tamtéž, č. 17–18, 1. 9., s. 294.

⁵⁶ Procházka, A.: Bratři Edmund a Jules de Goncourt. *Literární listy* 15, 1893–94, č. 12, 1. 6., s. 200.

⁵⁷ Procházka, A.: Benito Pérez Galdós. *Literární listy* 16, 1894–95, č. 4, 16. 1., s. 67–68.

⁵⁸ Tamtéž, s. 68.

[...].⁵⁹ Za české charakteristické povahové rysy považoval „kompromisnost, snahu, hluk a ticho, boj a mír, ráno a večer, práci a nečinnost, sloučiti v celek, v jedno, uvést v bastardní harmonii.“⁶⁰ Jako příklad zcela české knihy uvedl sbírku básní Antonína Sovy *Soucítí a vzdor*, jejíž „vzdor se zaťatou pěstí v kapse“⁶¹ byl správným pojetím češství, nebo oproti tomu kompromisnost J. Vrchlického ve výběru překladů: „vybírám všechno kompromisní, stlačené a ztlumené [...] vždycky pouze to, co není divoké a ostré.“⁶² Galdós, španělský tvůrce psychologicko-společenských románů, svým národním vzezřením poskytl Procházce možnost definovat svou představu českého spisovatele. Ve studii se dále věnuje vymezení Galdósovy tvorby, její charakteristice a tématické. Prostor poskytuje i stručnému výkladu o Galdósových současníkch a překladu jeho románu *Miau* Hugo Kosterkou.

Ve studii pojednávající o osobnosti, díle a světových názorech A. Strindberga Procházka pracoval s nietzscheovskými pojmy „nadčlověk“ a „stádo“, které jsou ve spojení se Strindbergem relevantní. Procházka uvedl, že Strindbergovy knihy, zejména *Čandala* a *Na širém moři*, které představují filozofické vyvrcholení veškeré jeho duševní evoluce, vypovídají o jedinci spějícím k ideálu „nadčlověka“. „Mohou působiti ty knihy v mnohém hrozně, přímo brutálně; ale třeba vždy míti v paměti, že ze zkrvavělých trosek [...] po překonání, bezohledném, drtícím, veškerých tradic, konvencí, názorů davu, [...] znovu prožitím a přežitím toho, co zve se dnes moderním životem a pokrokem, má vyjítí očištěn a prosvícen, nádherný a vítězný, člověk budoucna – nadčlověk.“⁶³ Obdivoval v Strindbergových dílech rovněž zviditelněné psychologické procesy. Procházka se ve studii zabíral také Strindbergovým zásahem do emancipační otázky na konci 19. století a parafrázoval ho: „Žena, dle něho, toť živel zhoubný, rozkladný, ničivý. Muž jest síla, ušlechtilost, rozum, velikost. Trojí stadium jest v evoluci člověka: dítě, žena, muž. A ten jedině může směřovati k vyššímu a nejvyššímu. Žena jest pouze článek přechodový v celkovém vývoji a pokroku savce člověka.“⁶⁴ Vrhla tak jiné světlo na aktuální emancipační názory. Procházka k tomuto tématu explicitně své stanovisko nevyjadřoval, z použitých lexikálních a stylistických obrátů však lze soudit, že Strindbergův názor částečně sdílel: „Upřímná, rozumná snaha jedněch, zvrhla se u většiny. [...] veliké mlýnské kolo hlouposti, ztřeštěnosti, omezenosti rychle se otáčelo, pokrokové snahy poklesly v humbug a karikaturu.

---

⁵⁹ Tamtéž.

⁶⁰ Tamtéž.

⁶¹ Tamtéž.

⁶² Tamtéž, s. 69.

⁶³ Procházka, A.: Několik rysů k obrazu Augusta Strindberga. *Literární listy* 16, 1894–95, č. 15, 1. 7, s. 244; podepsáno A–a.

⁶⁴ Tamtéž, s. 245.

[...] Literatura trpěla nejvíce [...]. Opětne hrozně hnusné zbahnění hrozilo literatuře [...].⁶⁵
[...] August Strindberg, který opřel se vši silou svého ducha této potopě nesmyslných žvástů pseudo-emancipovaných.“⁶⁶

Ve dvou studiích věnovaných J. K. Huysmansovi Procházka referoval o psychologicko-naturalistickém rázu jeho knih. V práci z roku 1895 se zabíral více obecnou charakteristikou jeho tvorby a jejím zasazením do kontextu francouzské moderní literatury. V textu z roku 1899 v rozboru díla a jeho významu zabíhal do větších detailů. Pozornosti se dostalo zejména románům *A Rebours*, *Là-Bas*, *En Route*, v nichž vynikal Huysmansův pesimismus.

Dále Procházka vyjádřil obdiv k básníku Pierru Louÿsovi a jeho knize *Aphrodite*, která byla jeho současníky označena za pornografickou. Louÿs se svým dílem vracel do období antiky, ve které Procházka spatřuje vzor pro hledání ideálu krásy a svobody: „Pohanské vzněty v nás kypí, překonávající křesťanství, jdeme za svým ideálem krásy a svobody, který byť nebyl rovným a totožným s oním antickým, přece v něm vidí svého předchůdce [...].“⁶⁷

Ve studii pojmenované *Román „propagandy činu“* se Procházka věnoval knize *Satans Kinder* S. Przybyszewského. Název studie odkazoval k tématu anarchistické ideologie – které je pro Procházkovu tvorbu a názory příznačné – a její touze po volnosti, sebeurčení a nezávaznosti, touze po svobodné společnosti, která se umocňuje se silící vládou policejních nařízení detektivního slídění, se sociálním a morálním útlakem. Po uvedení do kontextu a tematiky autorovy tvorby Procházka pojednával o díle samotném, jenž se věnovalo křesťanskému konceptu Satana a je tak „[...] státním oporám, ctihodným starovlastencům a zbožným kostelníkům, největším zločinem[...].“⁶⁸ Procházka v díle polského autora pobývajícího však především v Berlíně zdůrazňoval heroický anarchismus a propagandu činu.

V textu *Dva póly* Procházka postavil do protikladu francouzského básníka A. Rettého a německého básníka R. Schaukala. Nastínil zde zjevnou nejistotu a rozporuplnost doby, kdy básníci a umělci „[...] bloudí a nalézají krásno a své nadšení na nejružnějších polích.“⁶⁹ Na prvního nahlíží jako na aristokrata, vyhoštěnce starých sláv a bývalých přepychů, opojeného životem a přírodou; vedle toho bojovný a nedočkavý proletář zahloubaný do sebe sama a kouzelných snů a vizí. „[...] kdo z nich jest lepší a kdo má pravdu? Jsou okamžiky, kdy

⁶⁵ Procházka má na mysli po vzoru Ibsenovy *Nory* rozmach tematiky „loutkové“ domácnosti.

⁶⁶ Procházka, A.: Několik rysů k obrazu Augusta Strindberga. *Literární listy* 16, 1894–95, č. 15, 1. 7., s. 244; podepsáno A–a.

⁶⁷ Procházka, A.: Pierre Louÿs. *Literární listy* 18, 1896–97, č. 15, 1. 6., s. 244; podepsáno ○.

⁶⁸ Procházka, A.: Román „propagandy činu“. *Literární listy* 18, 1896–97, č. 17, 4. 7., s. 286; podepsáno ○.

⁶⁹ Procházka, A.: Dva póly. *Literární listy* 18, 1896–97, č. 19–20, 16. 8., s. 320; podepsáno ○.

jdeme [...] od života odvrácení, ve sny a v nepřípustné zámky svého nitra. Jsou chvíle, kdy s nedočkavostí a prudkou chtivostí vrháme se na tržiště v hukot boje, s obnaženou pěstí. A přece nám schází jistota. Kolísáme s břehu na břeh [...]. Se zraky ostře do dálky napjatými pološeřícími temnotami hledíme po přísvisu třetí říše [...].⁷⁰

V práci *Mladí pražští Němci* – zabývající se především tvorbou R. M. Rilkeho, A. Gutha a H. Saluse – Procházka analyzoval soudobé umělecké hnutí německých spisovatelů žijících v Praze. Mladé hnutí zhodnotil jako velice nadějně a akcentoval jeho emancipaci od nacionálně šovinistického názoru jeho předchůdců. Dotkl se zde i otázky a pojmu moderního umění. Umění považoval za věrný odraz duševního stavu daného jedince, jehož nejvýznačnějším soudobým rysem bylo „hledání“ – ztrativ víru v křesťanství hledal nového budoucího boha a pod tlakem soudobých norem a zákonů hledal cestu ke svobodné společnosti.⁷¹

Procházka jednu ze svých analytických studií věnoval i Antonínu Sovovi,⁷² akcentoval v ní básníkův tvůrčí přerod od realismu k symbolismu. Tuto proměnu dle Procházky umožnila prožitá duševní krize, která mu otevřela obzory a díky níž poznal základ všeho bytí – bolest. Dosáhl samostatné a původní tvorby, v níž spočívá jeho poetická hodnota. Krátkou studii doplnil Hlaváčkův portrét Sovovy duše, na němž je vyobrazeno mj. rozbourané moře.

ÚVAHY, POJEDNÁNÍ A ČLÁNKY

Zásadní Procházkovu práci představuje úvaha *Imoralita v umění*,⁷³ která pojednává o soudobé snaze demokratizovat umění, kterou zavrhoval. V textu se zamyslel nad otázkou morality a imorality uměleckých děl ve vztahu se sociabilitou umění. Sociabilitou umění mínil ztotožnění čtenáře se známým prostředím, s touhami nebo pocity postav. Měl na mysli sociální literaturu, která byla vychvalována velkou částí společnosti a která nabízela široký prostor k formování čtenáře dle svých stanovisek. Oproti sociální literatuře stála umělecká díla, která neprosplávala celku, byla zavrhována a nacházela se na okraji literární produkce – díla tzv. imorální, která se vyskytovala mimo normy, tradice a konvence společnosti. „[...] bořič a zavrhuje staré od tisíciletí ctěné úsudky a pravidla, musí nutně narazit na odpor,

---

⁷⁰ Tamtéž, s. 322.

⁷¹ Procházka, A.: *Mladí pražští Němci. Literární listy* 18, 1896–97, č. 22, 19. 9., s. 361–363.

⁷² Procházka, A.: K podobizně p. Ant. Sovy. *Moderní revue*, sv. 5, 1896–97, č. 6, 8. 3., s. 185–186; podepsáno ***.

⁷³ Procházka, A.: *Imoralita v umění. Moderní revue*, sv. 1, 1894–95, č. 5, 8. 2., s. 115–118.

opovržení, odsouzení, kletbu masy.“⁷⁴ Tato díla zkoumala nitro člověka, byla založena na autorovu individuu a svobodě ducha. Procházka zde postavil do protikladu masu a individuum, celek a jedince. Oproti soudobé společnosti, která považovala nonkonformní díla za imorální, viděl v sociabilitě a v demokratizaci literatury hrozbu. Literatura by měla být aristokraticky výlučná. V této úvaze vyzval své souputníky k boji za svobodu individuality a svého nejniternějšího já: „[...] nejnebezpečnější a nejmocnější zbraní je myšlenka. [...] Může způsobit zlo, avšak pouze na omezený čas, než přijde její doba, užívá-li jejího vtělení, knihy, díla uměleckého, intelekt nízký a špatný.“⁷⁵

Pojednání napsal v devadesátých letech Procházka dvě – *P. F.-J. Elslander*⁷⁶ a *Renesance pohanství*.⁷⁷ V textu o belgickém romanopisci Elslanderovi se věnoval rozboru pojmů „člověk“ a „pohlaví“, které stojí v centru jeho tvorby a jež ztotožňuje. Pohlaví v Elslanderově díle determinuje veškeré pudy, myšlenky i činy člověka a Procházka ho označil nikoli za naturalistické, jak svou tvorbu klasifikoval sám Elslander, ale za dekadentní. V *Renesanci pohanství* úvodem charakterizoval vliv na mladou soudobou literaturu. Posléze následoval z tohoto hlediska obsáhlý rozbor románu Pierra Louÿse *Aphrodita*. V analýze díla odbočil i k problematice pohlaví, resp. k pohlavnímu aktu, který byl coby druh modlitby svatým a žena nebyla ještě pojímána jako v křesťanství jakožto vnadidlo d'ábla či jako d'ábel sám. Nicméně Procházka zde pokračoval přesvědčením, že obecně je ženiným jediným cílem muže zlomit a ovládnout: „Jakmile vám vypučí prsy, nechcete milovati ani býti milovány nýbrž připoutati muže ku svým patám [...]“.⁷⁸ V závěru pojednání se Procházka zmiňoval tom, že pohanství je již překonáno a překonaným zůstane, v současné době jde o překonání křesťanství a směřování k nové cestě – [...] ta [cesta], kde září věčný Zarathustra, a ta, kterou naznačují a ukazují mučedníci a věštcí Anarchie.“⁷⁹ Text doplnil svými kreslenými iniciálami⁸⁰ K. Hlaváček.

V úvaze *Tragédie pohlaví*⁸¹ na okraj knihy Przybyszewského románu *De Profundis* se zaobíral křesťanským pojetím pohlaví jako hlavní říše Satana. Procházka zde zdůraznil, že pohlaví bylo odejmuto jeho počáteční sebeurčení a bylo svázáno v manželství. S příchodem

---

⁷⁴ Tamtéž, s. 117.

⁷⁵ Tamtéž., s. 117.

⁷⁶ Procházka, A.: P. F.-J. Elslander. *Moderní revue*, sv. 2, 1895, č. 2, 8. 5., s. 42–43.

⁷⁷ Procházka, A.: *Renesance pohanství*. *Moderní revue*, sv. 5, 1896–97, č. 2, 8. 11., s. 59–62, č. 3, 8. 12., s. 91–94; podepsáno ***.

⁷⁸ Tamtéž, s. 62.

⁷⁹ Tamtéž, s. 94.

⁸⁰ Tamtéž, s. 59, s. 91.

⁸¹ Procházka, A.: *Tragédie pohlaví*. Stanislaw Przybyszewski: *De Profundis*. *Moderní revue* 3, 1895–96, č. 5, 8. 2., s. 107–110; nepodepsáno.

křesťanství došlo k nástupu učení o odříkání a čistotě, umrtvení těla a povznesení ducha, nastolení vědomí hříchu a viny. Procházka se domníval, že hříšnost pohlavního aktu, představa ženy coby satana nebo kult nedotknutelného panenství–mateřství by se v době zbožně skeptické mohly opět zlomit, jelikož člověk konce století zosobňuje v hroutící se kultuře dvou tisíciletí „[...] tvora vyvráceného, kolísavého, rafinovaného až k brutálnosti, slabého až po krutost, ztrativšího své vnitřní těžiště [...]“⁸² a pohlaví představuje sílu „[...] stojící mimo a nad mozkem [...]“.⁸³ Celá tato úvaha byla podnícena již zmiňovanou Przybyszewského knihou *De Profundis*, motivem pohlavního aktu bratra a sestry, jenž je křesťanstvím vykořeněn jako nemožný. Úvahu Procházka zakončil zvoláním: „Ale co by pomohlo, chudým duchem, kteří též u nás stále žvaní o sociální účelnosti a užitečnosti umění, starou pravdu opakovati, že umění, čisté a vznešené a nedotknutelné, je buď náboženstvím nebo luxem?!“⁸⁴ Procházka se v devadesátých letech věnoval i dalším Przybyszewského knihám,⁸⁵ které jej podnítily k mnoha dalším rozličným úvahám.

V referátu o Huysmansově knize *En Route* nazvaném *Kniha vysokého slohu*⁸⁶ analyzoval psychiku hlavní postavy knihy spisovatele Durtala. Charakterizoval ho jako typického rozvráceného člověka konce století. Poukazuje na pocity nejistoty, temnoty a kolísání člověka v přechodných dobách, resp. na konci století 19. století. Podle Procházky s koncem století končí i jeho kultura, společenský řád, světové smýšlení i předsudky.

Neméně důležitý článek z konce devadesátých let byl *Úpadek anarchismu*,⁸⁷ ve kterém Procházka reagoval na radostné přesvědčení soudobých sociálně demokratických listů o úpadku anarchismu. Tato představa však byla mylná, došlo pouze k názorové a hodnotové změně v dělnické vrstvě. Ovšem umělecký anarchismus zůstal zachován.

POLEMIKY

Procházka byl četným účastníkem bouřlivých polemik probíhajících v devadesátých letech. Jeho příspěvky se objevovaly zejména na stránkách *Moderní revue*, kratší polemické glosy konkrétně v rubrice Časopisy, jež svým flexibilním vzezřením umožňovala mj. aktuálně se vyjadřovat k nejrozličnějším polemikám, glosám a kritikám, ať už méně či více závažným, ze

---

⁸² Tamtéž, s. 108–109.

⁸³ Tamtéž, s. 109.

⁸⁴ Tamtéž, s. 110.

⁸⁵ Např. Procházka, A.: K novému bytí. Stanislaw Przybyszewski: Im Malstrome. *Moderní revue* 4, 1896, č. 2, 8. 5., 36–38; nepodepsáno. Dále viz Bibliografie 207, 253, 289.

⁸⁶ Procházka, A.: Kniha vysokého slohu. *Moderní revue* 2, 1895, č. 4, 8. 7., s. 73–76; podepsáno M.–.

⁸⁷ Procházka, A.: Úpadek anarchismu. *Nový kult* 1, 1897–98, s. 19–22; podepsáno Ar.–.

strany *Lumíru*, *Světozoru* atd. Rovněž se zde vyjadřoval k soudobé české i zahraniční časopisecké produkci. Vyslovoval se mj. k obsahu jednotlivých časopisů – referoval o zajímavých událostech, které přinášely, nebo hodnotil publikované články.

K diskuzi o dekadenci

Procházka vyznával dekadentní postuláty a opakovaně se tak svými argumenty k dobové diskuzi o dekadenci vracel. V březnu 1894 v *Literárních listech* publikoval úvahu filozofického rázu *Glosa k dekadenci*,⁸⁸ z níž vyplývá, že dekadenci nepožímal jako přechodné období, ale celoživotní úsilí pracující na osvobození ducha: „[...] dekadence v plném svém významu značí nejvyšší možný výstup, závratný vrchol, z něhož nelze postoupiti a kde nelze setrvati, a proto také střemhlavý pád do bezedné prohlubně. Vrchol a propast v jednom. Svrchované zdraví individuální, jednotlivcovo, ale morová nemoc společnosti.“⁸⁹ Jedinec je tak odsouzen „[...] k bezoddyšnému pochodu nucen svým duchem pracujícím o osvobození.“⁹⁰ Pojednával zde i o dekadenci absolutní, tedy dekadenci celého lidstva napříč různými věky.

Následovaly polemické glosy, ve kterých reagoval na články F. V. Krejčího, J. Vorla a F. X. Šaldy, publikované v *Rozhledech* k diskuzi o dekadenci. Krejčí se ze své pozice zastánce demokratických hodnot a kolektivismu nemohl pochopitelně s dekadentním principem výlučného individualismu ztotožnit. Dekadenci považoval za antisociální přechodné období napomáhající rychlejšímu úpadku staré kultury. V článku ji rázně odsoudil a českou podobu nazval pseudodekadencí: „Po nás potopa! – toť pravé heslo dekadence a ne naděje v éru lepší.“⁹¹ Závěrem dekadenci označil za efemérní jev, který nebude mít v literárních dějinách své místo.⁹² Vorel chápal dekadenci jako prostředek evoluce či obrody, která měla nastat v neblížší budoucnosti.⁹³ Oproti Krejčímu a Vorlovi F. X. Šalda na dekadenci nazíral jako na oprávněný umělecký názor a princip, jenž může fungovat jako každý jiný.⁹⁴ V této době se řídil ještě společnými individualistickými východisky, posléze

---

⁸⁸ Procházka, A.: Glosa k dekadenci. *Literární listy* 15, 1893–94, č. 7, 16. 3., s. 115–116; podepsáno Gabriel Moton.

⁸⁹ Tamtéž. 116.

⁹⁰ Tamtéž.

⁹¹ Krejčí, F. V.: Nové proudy a dekadence. *Rozhledy* 4, 1895, s. 14.

⁹² Tamtéž, s. 12–16.

⁹³ Vorel, J.: Nové proudy a dekadence. *Rozhledy* 4, 1895, s. 83–85.

⁹⁴ Šalda, F. X.: K otázce dekadence. *Rozhledy* 4, 1895, s. 385–389, 449–455.

však českou podobu dekadence odmítl a pravidelně o ní polemizoval v dlouholetých, osobně vyhocených sporech s Procházkou i s celým okruhem *Moderní revue*.⁹⁵

Procházka se svými vrstevníky polemizoval.⁹⁶ Dekadenci považoval za světový názor a tento fakt podporovalo i to, že název dekadent pro ty, jež označoval, identicky značil rovněž individualismus, aristokratismus i anarchismus. Popíral přesvědčení o jejím zhoubném a protispolečenském charakteru: „Teologie její není antisociální, nýbrž antidemokratická [...]. Pracuje dnes stejně jako všichni kolektivisté, sociální demokraté, a jak se zvou, o vyjití a vyproštění přítomného stavu, chce dnes rovněž dojít kolektivismu: nikoli však jako cíle, nemá ho svým účelem nebo ideálem, nýbrž pouze prostředkem. Z něho chce vyrůstati dále, k tomu čistému a svatému ráji, o němž sní všichni uvědomělí individualisté, všichni anarchisté, [...] všichni, kdož hlásí se dnes k aristokratickému smýšlení (slovem tedy, všechna dekadence): svrchovaně svobodné společnosti svrchovaně svobodných duchů.“⁹⁷

Dekadence byla umělecký proud těžící z prožitku všeobecného úpadku Evropy a krize lidstva na konci 19. století – z období „fin de siècle“. Pramenila z ostré reakce proti realismu a střetávali se v ní rozmanité inspirace a směry. Představovala syntézu naturalismu, psychologismu, symbolismu a impresionismu. V dekadenci byla tematizována mj. abnormálnost, extravagance, chorobnost, mysticismus, perverze nebo výlučnost. Dekadenti vnímali krizi konce století silněji a vyjadřovali ji expresivněji, nebyli to však „spisovatelé úpadkoví, nýbrž spisovatelé, kteří kolem sebe viděli úpadek“⁹⁸ a zobrazovali tak „umění v době úpadku“.⁹⁹ Dekadentní literatura zahrnovala formální a obsahové rysy – především volný verš, básně v próze, psychologicky analyzující romány, pojednání o tabuizovaných tématech, zdánlivou blasfemii, odlišné pojetí ženy. Dekadence byla revoluční, ale nikoli politicky, přestože se mnoho jejích autorů zejména po první světové válce politicky identifikovalo často s krajní pravicí či levicí – konkrétně Procházka se po roce 1918 vzhledl v protiněmeckém nacionalismu a také se nápadněji projevovaly jeho antisemitistické a protikomunistické názory.¹⁰⁰

---

⁹⁵ Procházka, A. – Hlaváček, K.: *Prostibolo duše*, ed. L. Merhaut a O. M. Urban, Brno, Pavel Křepela 2000.

⁹⁶ Procházka, A.: Časopisy. Zdá se, že nyní u našich listů nalezneme... *Moderní revue*, sv. 1, 1894–95, č. 3, s. 70–72; podepsáno –g–.

⁹⁷ Tamtéž, s. 70–71.

⁹⁸ Pynsent, R. B.: K morfologii české dekadence (interstatualita). *Ďáblové, ženy a národ. Výbor z úvah o české literatuře*, přel. J. Pospíšil, Praha, Karolinum 2008, s. 247.

⁹⁹ Urban, O. M.: Na cestě k věčnému ideálu: Výtvarná kritika a esejistika na stránkách *Moderní revue*. *Umění* 44, 1996, s. 393.

¹⁰⁰ Podrobněji viz Urban, O. M. – Merhaut, L. – Vojtěch, D.: *V barvách chorobných. Idea dekadence a umění v českých zemích 1880–1914*, Praha, Obecní dům (Praha), Arbor vitae, Moravská galerie 2006.; dále Bednaříková, H.: *Česká dekadence: kontext – text – interpretace*, Brno, Centrum pro studium demokracie a kultury 2000. nebo

Na konci roku 1894 Procházka vydal svou jedinou básnickou sbírku *Prostibolo duše*,¹⁰¹ jež byla vzorným příkladem dekadentně symbolistní poetiky a stylistiky, již se snažil prosadit. Ve svých volných verších psaných básních mj. demonstroval psychické stavy, niterné proměny, pocit vykořeněnosti, snové světy, chorobné stavy nebo boření konvencí a tradic. Sbírkou byla však literárním světem odsouzena. Nepřijetí, popř. přijetí sbírky bylo podmíněno především dobovými generačními spory a skupinovým rozvrstvením literární společnosti. Procházka toto odmítnutí však nesl velmi těžce – v podstatě se s ním nesmířil po celý život – a na čas se v básnické tvorbě odmlčel.¹⁰²

V souvislosti s vydáním *Almanachu secese*¹⁰³ – v němž S. K. Neumann usiloval shromáždit veškeré stoupence modernismu, který však zůstal nakonec omezen pouze na dekadenty a některé příslušníky Katolické moderny – Procházka koncipoval programový text *K poslední fázi české poezie*,¹⁰⁴ který lze do jisté míry pokládat za manifest české dekadence,¹⁰⁵ Procházka v textu napsal: „Umělec tady vždy je dekadentem v poměru ke svému snu, jehož si žádá realizovati, k postavám a světům, jež touží umělecky konkretizovati, z fantazie, z nitra projektovati na vnějšek, na denní světlo. Tento ideál, toť zrovna ono veliké, světlé, nedostižné, jež uchopiti není možno, poněvadž by jinak přestalo právě již býti ideálem.“¹⁰⁶ Dekadentní pocit zde zobrazoval jako očekávání pozitivní změny vzhledem k překonanému a starému. Pojednával dále o vyčerpání dosavadní kultury a jejím nutném zániku, odmítnul utilitaritu a pozici podřízenosti celku. Tematizoval náladu smrti, zániku, zhnusené erotičnosti.

Česká moderna

Sebeuvědomění mladé generace vyvrcholilo v polovině devadesátých let, kdy podstatná část mladých autorů pozvedla původně hanlivé označení starou generací a nazvala se *Českou modernou*. V říjnu 1895 vyšel v časopise *Rozhledy* manifest *Česká moderna*¹⁰⁷ a nesl podpisy kritiků F. X. Šaldy a F. V. Krejčího, básníků J. S. Machara, O. Březiny a A.

Pynsent, R. B.: *Ďáblové, ženy a národ. Výbor z úvah o české literatuře*, přel. J. Pospíšil, Praha, Karolinum 2008, s. 246–262, s. 330–350.

¹⁰¹ Procházka, A.: *Prostibolo duše*. Praha, Knihovna Moderní revue 1895.

¹⁰² Dobové ohlasy Procházky sbírky viz Procházka, A. – Hlaváček, K.: *Prostibolo duše*, ed. L. Merhaut a O. M. Urban, Brno, Pavel Křepela 2000.

¹⁰³ Neumann, S. K.: *Almanach secese*, Praha, Stanislav K. Neumann 1896.

¹⁰⁴ Procházka, A.: K poslední fázi české poezie. *Almanach secese*. Praha, Stanislav K. Neuman 1896, s. 69–79.

¹⁰⁵ Bednaříková, H.: *Česká dekadence: kontext – text – interpretace*, Brno, Centrum pro studium demokracie a kultury 2000, s. 58.

¹⁰⁶ Procházka, A.: K poslední fázi české poezie. *Almanach secese*. Praha, Stanislav K. Neuman 1896, s. 77.

¹⁰⁷ Šalda, F. X.: *Česká moderna. Kritické projevy* 2, ed. F. Vodička, Praha, Melantrich. 1950, s. 361–363.

Sovy, prozaiků J. V. Mrštíka a J. K. Šlejhara, publicistů J. Třebického, J. Pelcla a F. Soukupa a politických realistů V. Choce a K. Koernera. Jednalo se o kulturněpolitický text, který se zabýval i sociální problematikou a formuloval její stanoviska. Z literárních zásad uplatňovali: „právo na vlastní přesvědčení, na volnost slova a na bezohlednost vůči přežilým formám umění, požadavek tvůrčí individuality jako podmínky českosti a požadavek moderního umění, jež by bylo výrazem vnitřního přesvědčení umělce,“¹⁰⁸ dále se dožadovali nového vymezení kritiky jako svébytného uměleckého žánru. Tento text byl jediným projevem *České moderny* na veřejnosti. Přestože se po krátké době *Česká moderna* rozpadla, pro českou kulturu měla dalekosáhlý význam.¹⁰⁹

Procházka se ze stanoviska svého výlučného individualismu k manifestu v *Glose k „České moderně“*¹¹⁰ odmítl přidat: „Nenávidíme hromadných manifestů. Poněvadž jsou zbytečné a plané. [...] kdyby měly mít určitost a přesnost, nemohla by je řada různorodých a různotvárných myslících lidí podepsati.“¹¹¹ Procházka v manifestu viděl zejména zásadní zápas mezi požadavkem individualismu a demokratizace literatury, jenž charakterizuje rozkol doby. Česká moderna totiž sdílela představu adresáta a přesvědčení o společenské potřebnosti umění s předchozím literárním vývojem: „Chceme umění, jež není předmětem luxu a nepodléhá měnivým vrtochům literární módy.“¹¹² Obával se i nebezpečí institucionalizace tzv. moderny: „Ano, zamítáme hesla a nálepky škol a klik, odmítáme každé fangličkářství, ať říká si naturalismus či dekadence nebo satanismus aneb ‚České moderna‘.“¹¹³ Signatářům *České moderny* vytýkal, že svým krokem popřeli základní východisko Moderny – čirý individualismus a snížili tak hodnoty a zásady, které neústupně prosazovali: „Chceme individualitu – a spojujeme se v masu! Chceme umění (a život) bez národnostních map – a mluvíme přece důrazně (byť jsme říkali, že toho neakcentujeme) o českosti! ‚Duchová internacionalita‘ dnes mohutní a vítězí.“¹¹⁴

Generační spor

Zásadní dobovou polemikou byl generační spor mezi mladými modernisty a staršími autory. Procházka se tento konflikt pokusil shrnout v práci *Kapitola z patologie českého*

¹⁰⁸ Pešat, Z.: *Česká moderna. Tři podoby literární vědy*, Praha, Torst 1998, s. 66.

¹⁰⁹ Podrobněji viz Pešat, Z.: *Česká moderna. Tři podoby literární vědy*, Praha, Torst 1998, s. 57–69.

¹¹⁰ Procházka, A.: Glosa k „České moderně“. *Moderní revue*, sv. 3, 1895–96, č. 3, 8. 12., s. 25–26; nepodepsáno.

¹¹¹ Tamtéž.

¹¹² Šalda, F. X.: *Česká moderna. Kritické projevy* 2, ed. F. Vodička, Praha, Melantrich. 1950, s. 361.

¹¹³ Procházka, A.: Glosa k „České moderně“. *Moderní revue*, sv. 3, 1895–96, č. 3, 8. 12., s. 26; nepodepsáno.

¹¹⁴ Tamtéž.

života dnešku: „K našim posledním bojům literárním“ a „Literární revoluce“.¹¹⁵ V generačním sporu v devadesátých letech podle něj bojovala „[...] minulost [...] proti budoucnosti“,¹¹⁶ v čele s J. Vrchlickým, který se ozbrojil „[...] melancholickým sentimentalismem a lyrickou frází“,¹¹⁷ a Schulzem, jehož „[...] estetika, ty kritické názory, ty odhadné soudy, jichž užívá, pocházejí, nevím věru, z kterého století před potopou světa“.¹¹⁸ Jednalo se o boj za duchovní svobodu – o svobodu přesvědčení a bádání, o svobodu myšlenky a slova, o přímost a poctivost pravdy.

Podle Procházky můžeme nalézt kořeny tohoto sporu, který naplno propukl otištěním článku¹¹⁹ J. S. Machara o V. Hálkovi, už v osmdesátých letech, kdy se poprvé začali zabývat revizí minulosti realističtí učenci a politici, zejména T. G. Masaryk, který vystoupil proti pravosti *Rukopisů* a nepodlehł diktátu žádné z velkých národních politických stran. Z tohoto období také pramení hněv, zmatek a nepřátelství starší generace. Jednalo se tedy o „[...] literární při, vyrostlou z politické půdy [...]“.¹²⁰ Zůstal však rozpor literární. V rozhořčené reakci¹²¹ na Macharův článek Vrchlický uvedl, že jim Machar o Hálkovi nepověděl nic převratného a nového. Podle Procházky bylo tedy epicentrem pobouření celé starší generace forma Macharova článku, která způsobila příkrost a ostrost pojednání. Machar v rozboru tvorby Hála totiž uvedl pouze definitivní výsledky jeho bádání, nikoli však cestu, jak se k nim dostal, tedy konkrétní doklady svých tvrzení. Počítal s tím, že čtenář si příslušné verše a doklady všeobecně známého básníka dohledá sám. Procházka své stanovisko k Macharovu textu shrnul následovně: „[...] článek jest psán klidně, střízlivě, objektivně (pokud to vůbec možno!), vědecky [...]. Všechno rozhořčení a odpor k němu jest tedy nemístné, nesprávné a zvláště tam, kde ‚neřekl v skutku nic nového‘, také neupřímné, strojené.“¹²²

Procházka za útočníka označil *Lumír* a jeho redaktory, resp. Vrchlického, jehož výtky, názory a způsob boje byly příznačné pro celou starou generaci. Vrchlický napsal: „Pisatelé kritik jsou většinou lidé naprosto bezvýznamní, rekrutovaní ze třídy, která nemohouc se živiti myšlenkou vlastní, živí se ohlodáváním zahrad cizích. Sami nemají so ztratit, jinému berou vše. Tento roj housenek stále roste a odporně se jich dotýkáti.““ Tuto citaci otiskla Niva pod

¹¹⁵ Procházka, A.: Kapitola z patologie českého života dnešku: „K našim posledním bojům literárním“ a „Literární revoluce“. *Literární listy* 16, 1894–95, č. 2, 16. 12., s. 27–33.

¹¹⁶ Tamtéž, s. 27.

¹¹⁷ Tamtéž.

¹¹⁸ Tamtéž.

¹¹⁹ Machar, J. S.: Vítězslav Hálek. *Naše doba* 2, 1895, č. 1, s. 1–13.

¹²⁰ Procházka, A.: Kapitola z patologie českého života dnešku: „K našim posledním bojům literárním“ a „Literární revoluce“. *Literární listy* 16, 1894–95, č. 2, 16. 12., s. 28.

¹²¹ Vrchlický, J.: K našim bojům literárním. *Lumír* 23, 1894–95, č. 5, 10. 11., s. 58–60.

¹²² Procházka, A.: Kapitola z patologie českého života dnešku: „K našim posledním bojům literárním“ a „Literární revoluce“. *Literární listy* 16, 1894–95, č. 2, 16. 12., s. 28.

názvem *Voj housenek*¹²³ s tím, že mladá generace, resp. tzv. moravská kritika si vyslechla od starší generace již mnoho urážek. Vrchlický dále roznítil spor prudkou a nadsazenou obranou básní A. Škampy po Procházkově odmítavé recenzi sbírky *Venku a doma*,¹²⁴ ve které dodal: „[...] Právý to básník a pravý umělec – třeba parnasista, jeho verše zůstanou i když s mozky nejnovějších adeptů nesmrtelnosti se dávno odpaří i ty ubohé, pracně slátané, nesmyslné sloky, které oni nazývají – básněmi.“¹²⁵ Mezi příslušníky starší a mladé generace následovaly další ostré a osobně vyhocené polemiky, které probíhaly po dobu celých devadesátých let.¹²⁶ Ve sporu se jednalo o otázku veřejné literární a společenské mravnosti. Dále Procházka Vrchlickému vytýkal, že posuzuje všechny mladé autory stejně: „[...] hřích jednoho, činí se hříchem všech“¹²⁷ – jednalo se však o individuální projevy mladých autorů. Procházka zdůraznil vysokou míru sentimentálnosti nalézající se u starých autorů, kteří se neustále ohlíželi a věčně se vraceli k minulosti. „[...] budování všeho a žití všeho na základech minulosti. Ta jest také hrozným závažím rušícím všechn nový a volný rozmach českého bytí [...]. Místo, aby se minulost rozpítvala, prozkoumala, kriticky rozebrala, aby se intelektem prožila a vyžila, [...] aby se přežila [...] a žilo se [...] moderně.“¹²⁸ Mladší umělecká a kritická generace začala tedy účtovat s dosavadní domácí literární produkcí – „S mladými vtrhla k nám svrchovláda rozumu.“¹²⁹

Procházka dále poukázal na fakt, že se kritické soudy mladé generace jeví velice přísně, jelikož starší autoři se na generaci let šedesátých a sedmdesátých napojili značně smírně a zdvořile bez kritického rozboru jejich tvorby. Kritika má však představovat základní pilíř každé generace, protože umožňuje v individuálních i skupinových projevech vymezit hlavní hodnoty a zásady autoru, dále je zobecňovat a klasifikovat. „Proto pak také každá generace, která vystupuje bez kritiky, [...] jest hned v počátcích polomrtvá [...].“¹³⁰ Boj starších autorů spočíval i ve snaze udržet staré zažité společensko-politické pořádky, kdy se na veřejnosti „nemá prát špinavé prádlo“, což dokládá výklad Vrchlického slov: „[...] my to věděli – ale mlčeli jsme. Ano, pánové staré generace věděli, že Hálek byl přeceňován, [...]

¹²³ Karásek, J.: (*Voj housenek*.) *Niva*, 1892–1893, č. 6, s. 96.

¹²⁴ Procházka, A.: Alois Škampa: *Venku a doma*. Verše. *Niva* 3, 1892–93, č. 13, 16. 6, s. 206–207.

¹²⁵ Procházka, A.: Kapitola z patologie českého života dnešku: „K našim posledním bojům literárním“ a „Literární revoluce“. *Literární listy* 16, 1894–95, č. 2, 16. 12., s. 28.

¹²⁶ Dále např.: Procházka, A.; Karásek, J.: Zasláno. *Niva* 3, 1892–93, č. 7, 1. 3., s. 112; podepsáno Housenkáři.; Procházka, A.: Listy z Prahy 2. (Definitivní, ačkoli zbytečná odpověď Lumíru a spolku – viz čísla 10, 14 a 15.) *Literární listy* 14, 1892–93, č. 13, 16. 6., s. 227–230.; Procházka, A.: (Zasláno.) Dodatečně na adresu Lumíru. *Niva* 3, 1892–93, č. 14, 1. 5., s. 223–224.

¹²⁷ Procházka, A.: Kapitola z patologie českého života dnešku: „K našim posledním bojům literárním“ a „Literární revoluce“. *Literární listy* 16, 1894–95, č. 2, 16. 12., s. 28.

¹²⁸ Tamtéž, s. 30.

¹²⁹ Tamtéž.

¹³⁰ Tamtéž, s. 31.

ale podrželi si seznanou pravdu pro sebe, nechali dále síti v mladý dorost [...] o něm lež – a když ti mladí došli jiného názoru, [...] chtějí od nich, aby také mlčeli!“¹³¹ Podle Procházky staří po mladých jednoduše chtěli, aby tedy lhali, a v tom viděl podstatu celého spor – boj o pravdu.

Závěrem Procházka uvedl, že nemůžeme stát na místě, ale musíme se posouvat dále, proto bylo tedy ostré odmítnutí starých autorů nejmladšími výsledkem přirozeného kulturního vývoje společnosti (a posléze se obdobně opakoval vůči modernistům).

Oscar Wilde

V glose¹³² z roku 1895 dále reagoval na proces Oscara Wilda, jenž byl odsouzen za homosexualitu, která byla v této době v Anglii nelegální. Zahraniční časopisy Wilda paušálně odsoudily – i česká periodika, zejména *Naše doba*, *Čas* nebo *Studentský sborník* s rozsudkem souhlasila a veřejně ho podporovala. Procházka se snažil na obranu Wilda vyložit homosexualitu jako přirozenou, zdůrazňoval, že umělci mají být posuzováni podle své tvorby, nikoli života, který vedou. Konstatoval, že Wilda v procesu nehájili ani nesoudili, pouze vyjádřili k případu své stanovisko. Procházka tak zůstal prostřednictvím *Moderní revue* jediným Wildovým zastáncem u nás i ve světě.

Tzv. pseudonymová polemika

Jednalo se o polemiku, kterou rozdmýchal Procházka svou úvahou¹³³ o přehodnocování práce generace devadesátých let s připojením kritiky aktuálního stavu soudobé literatury uveřejněnou v *Novém kultu* na samém předělu století. „Nezdá se věru, že by mladá generace česká šla za velikými cíly, nejméně již vědomě. Po velikém kriticko-uměleckém vzmachu z prvních let devadesátých, přivalivším se jako jarní vichřice, takové ochabnutí, změknutí [...]. Není celkového cílevědomého proudu, jednotného ve své výslednici, byť i v komponentách odlišného [...]. Je nepopiratelný fakt, že mladší literární generace, ona z konce let devadesátých, nešla ve znamení literárního převratu těsně za generací, která jí předcházela, že se odtrhla, učinila obrat v bok a přimkla se ke

---

¹³¹ Procházka, A.: Kapitola z patologie českého života dnešku: „K našim posledním bojům literárním“ a „Literární revoluce“. *Literární listy* 16, 1894–95, č. 2, 16. 12., s. 31.

¹³² Procházka, A.: Časopisy. Naše poznámky o aféře p. Wildeově... *Moderní revue*, sv. 2, 1895, č. 3, 8. 6., s. 70–72; podepsáno –A–.

¹³³ Procházka, A.: Literatura. Mrtvý bude psáti o živých... *Nový kult* 3, 1900, č. 1, 16. 3., 10–14; podepsáno Mortuus.

kompromisním živlům [...]. A důvody? Nebyly to nové názory na umění, nové ideály umělecké tvorby, [...] jež by byla nucena uplatňovati proti mladým, vystoupivším před ní, – právě naopak, byl to nedostatek těchto nových úrodných idejí, byl to [...] hračkářský názor na umění [...]. Volnost umělecké tvorby, svobodu kritiky, nezávislost myšlenky, možnost vysloviti ji veřejně a hlasitě, – to vše literární revoluce vybojovala [...]; ale neměla hmotných prostředků, aby také nové adepty odměňovala. A generace, která sem přišla hladová okamžitého úspěchu a tuhé sebekázně [...]. Chytrý nakladatel, který nikdy neprojevil zrovna hybného smyslu a lásky pro umění v literatuře, vida, že nadešel okamžik, kdy možno také z mladého hnutí čerpatí výdělek [...]. Literární revoluce z let devadesátých byla poražena. Umělecky z ní zbývá pouze několik osob. [...] Smutné bojiště. [...] Nových silných směrů není, nových životních uměleckých idejí není, ale není ani nových mocných a mužných individualit [...].“¹³⁴

K článku se obratem v Hladíkově obnoveném *Lumíru* objevily diskuzní reakce a odpovědi např. F. X. Šaldy nebo A. Nováka.¹³⁵ Záhy se ale hlavním tématem sporu stala otázka, kdo, s kým a proti komu vlastně polemizuje. Procházka zde totiž vystupoval pod pseudonymem Mortuus a jeho totožnost v průběhu polemiky nebyla odhalena – Procházka do ní pod svým jménem nezasáhl, k autorství se přihlásil sám až po mnoha letech.¹³⁶

DIVADELNÍ KRITIKA

Procházka pravidelně psal i divadelní kritiky – komentoval desítky českých i zahraničních dramát. Byl ostrým kritikem poměrů v Národním divadle, jehož vedení vytýkal především omezenost, velký vliv publika a mecenášů na sestavování programu a výběr her – výsledkem bylo uvádění zejména veseloher a výpravných dramát pozbývajících hlubšího smyslu, dále velice nuzný stav hereckých sil.

Českou divadelní scénu tematizovala hned první publikovaná Procházkova práce v devadesátých letech, jenž zároveň představovala první význačnější literární pokus – *Volné*

---

¹³⁴ Procházka, A.: Literatura. Mrtvý bude psáti o živých... *Nový kult* 3, 1900, č. 1, 16. 3., 10–11; podepsáno Mortuus.

¹³⁵ Šalda, F. X.: Staré modly nově natřené. *Lumír* XXVIII, 1899–1900, č. 20, 1. 4., s. 237.; Novák, A.: Zasláno. *Lumír* XXVIII, 1899–1900, č. 20, 1. 4., s. 240.

¹³⁶ Podrobněji viz Merhaut, L: Polemika – spojení a odloučení: K charakteristice literární generace devadesátých let. *Komunikace a izolace v české kultuře 19. století: sborník příspěvků z 21. ročníku symposia k problematice 19. století, Plzeň, 8. - 10. března 2001*, k vyd. přípr. a rejstř. sest. Kateřina Bláhová, Plzeň, KLP 2002, s. 307–325.

*jeviště*¹³⁷ z dubna 1892, pod níž byl Procházka poprvé podepsán vlastním jménem. V této úvaze se zaobíral nepříznivou situací mladých začínajících dramatiků, kterým konzervativní charakter Národního divadla nedovoloval prezentovat své hry. Procházka reagoval na polemiku, která proběhla v *Hlase národa* mezi Vrchlickým a Šubtem „[...] o ubíjení původních novinek činoherních na Národním divadle“.¹³⁸ Jelikož bylo Národní divadlo – v této době jediná dramatická tribuna – mladým autorům uzavřeno, Procházka navrhl zřídit tzv. volné jeviště, které by umožnilo mladým autorům předstoupit před soudné publikum a popř. si dobýt uznání. „Volné jeviště“ by nebylo postiženo cenzurou a přinášelo by přehled domácí i zahraniční moderní tvorby. „Volné jeviště jest aktuálně svrchovanou nutností, má-li se naše dramatická tvorba přirozeně a zdravě vyvíjeti.“¹³⁹

Projekt „volného jeviště“ se Procházce s pomocí Jiřího Karáska podařilo zrealizovat až v březnu roku 1896. „Volné jeviště“ má své kořeny ve francouzském naturalismu osmdesátých let, Procházka s Karáskem se však bezprostředně inspirovali mnichovským *Intimním divadlem*, jehož vlastní podobu spolku nazvali *Intimní volné jeviště*. Jednalo se o myšlenku malého jeviště s omezeným počtem diváků, na kterém by se provozovaly díla „ryze umělecká“.¹⁴⁰ Procházka s Karáskem si na rozdíl od německého *Intimního divadla* ponechali z části tradiční scénu s minimem nezbytných kulis a herce udělali z laiků. Jako první hru vybrali dílo mladého německého dramatika a esejisty Rudolfa Lothara *Rytíř, smrt a ďábel*, jež byla psána výlučně pro intimní jeviště a svým zaměřením na psychologii nitra plně odpovídala uměleckým požadavkům tvůrců scény i publika.

V *Literárních listech* se posléze objevil přepis přednášky,¹⁴¹ kterou přednesl Jiří Karásek 6. března 1896 právě u příležitosti prvního představení *Intimního volného jeviště*. Přednáška měla převážně informační charakter, Procházka v ní mj. vymezil i repertoár hraných dramat, která by se neměla vybírat jednostranně, prezentovat by se mělo vše, co „[...] v novém umění dnešním je význačné a závažné, co svojí hodnotou vyniká, co schopno jest ozářiti dnešní problémy sociální, umělecké a morální. [...] vše krásné a silné, vše individuální a svérázné, ať vyznačováno heslem naturalismu nebo symbolismu nebo novoromantismu;“¹⁴² kromě uvádění her spolek pořádal recitační večery nebo přednášky. *Intimní volné jeviště*

¹³⁷ Procházka, A.: Volné jeviště. *Literární listy* 13, 1891–92, č. 8, 1. 4., s. 137–138.

¹³⁸ Tamtéž, s. 137.

¹³⁹ Tamtéž, s. 138.

¹⁴⁰ Procházka, A.; Karásek, J.: Intimní volné jeviště. *Literární listy* 17, 1895–96, č. 10, 1. 4., s. 165.

¹⁴¹ Tamtéž, s. 162–167.

¹⁴² Tamtéž, s. 166.

fungovalo až do roku 1899 a zprávy o jeho činnosti se pravidelně objevovaly v *Moderní revui*.¹⁴³

VÝTVARNÁ KRITIKA

Procházka se svými podnětnými příspěvky zasloužil i o rozvoj výtvarné kritiky. V průběhu devadesátých let v *Moderní revui* uveřejnil kritiky k dvěma proběhlým výročním výstavám v Rudolfském salonu a jednu k druhé výstavě Spolku výtvarných umělců Mánes v Topičově salonu. Výtvarné kritice se však výrazněji věnoval až po roce 1900. Posléze publikoval knihy esejů *Odilon Redon*¹⁴⁴ a *Cesta krásy*,¹⁴⁵ ve kterých se věnoval výrazným a kontroverzním umělcům.

Soudobou malířskou i sochařskou produkci objevující se v Rudolfinu hodnotil jako „[...] monotónní záplavu konvenčních a vymačkaných šablon“ – umělci se věnovali stále zejména historické malbě a malbě precizních krajinek. Každé umění by dle Procházky mělo být tvůrčí, nikoli pouze reprodukční, což nechápali pořadatelé výstav ani umělci sami. Technika malby by měla být pouze prostředkem, od výtvarných umělců očekával – stejně jako od literárních, že odhalí duševní stav člověka.

Jeho posudek z druhé výstavy spolku Mánes nebyl o nic příznivější. Vystavované obrazy a sochy mladých českých umělců považoval za precizní cvik nabytý v akademii, vytýkal jim statičnost a konzervativní přístup – autorům scházel tvůrčí duch: „Ten dech mládí, ta vůně svěžích sil, to jasné a prudké vytrysknutí kyprých, bujných a nezkrotných šťáv – nikde se tu nejevilo.“ Poukázal na stále nepřežitý vliv staré generace umělců: „Tady není skutečné mládí, tady jsou pouze mladší odštěpky starých hruď, neschopných, vydati nové živné ovoce a osvěživé plody, a po nich mohou přijít a patrně přijdou [...] jiní stejně vyprahlí, vymrskaní, bez čerstvého ovoce.“ Mezi Mánesem a okruhem *Moderní revue* byla často problematizována otázka modernosti, ta vedla k neshodám ohledně konkrétní výstavní činnosti, která měla být pokládána za prezentaci toho, co bylo za moderní opravdu považováno. Výjimku na sklonku devadesátých let tvořil pouze sochař František Bílek, jehož Procházka pokládal za ukázkou tvůrčí originality a odvahy. Napsal: „P. F. Bílek je šťastná a blahoslavená výjimka v naší skulptuře. Kdy přijde takové vítězné požehnání našemu

---

¹⁴³ Merhaut, L.: *Moderní revue. Lexikon české literatury* 3, sv. I. M–O, ved. red. J. Opelík. Praha, Academia 2000, s. 302.

¹⁴⁴ Procházka, A.: *Odilon Redon*, Královské Vinohrady, H. Kosterka 1904.

¹⁴⁵ Procházka, A.: *Cesta krásy*, Praha, B. Kočí, Beaufort 1906.

malířství?“ S Bílkem Procházka sdílel osobní vzpouru proti společenským a názorovým poměrům, ostrou kritiku skutečnosti nebo naprostou osobní angažovanost a obětavost umělce.

Z českých umělců dříve oceňoval pouze Karla Hlaváčka, jenž předčasně zemřel na tuberkulózu v červnu roku 1898. Procházka ho považoval za velkého a ryze niterného umělce, v jeho nekrologu napsal: „Kreslil duši, promítal svůj duševní svět do svých kreseb a obrazů [...].“

První rozsáhlejší esej věnovaný výtvarnému umění byl *Félix Vallotton*,¹⁴⁶ jenž vypovídal o tvorbě francouzského dřevorytce. Vallotton zvládl propojit starou uměleckou formu dřevorytu s moderními tendencemi. Ve svých kresbách dokázal vyobrazit svou vlastní individualitu, zároveň však obsáhl ironickou kritiku soudobé společnosti. Jeho tvorba měla nádechy satiry a výsměchu. Procházka zde zdůrazňoval především dřevoryty zobrazující hloupost davu a Vallottonovu precizní techniku, jejíž zásluhou ve svých kresbách navodil iluzi pohybu a živosti. Procházka napsal, že Vallottonovy dřevoryty přímo ilustrovaly psychologii soudobého člověka: „Máte v těchto dřevorytech celou psychologii davu, hnutí lidské mysli, rozdráždění a rozčilení všech nervů [...].“¹⁴⁷ Procházka dále obdivoval jeho kresby krajin či famózních portrétů příslušníků mladé francouzské generace, myslitelů, politiků či panovníků, ve kterých vystihl nejenom přesné rysy tváře, ale i ducha portrétovaného. [...] u něho vždy forma a obsah se kryjí až do posledního bodu, jeho malířský talent a duch pojí se s jeho psychologickou intuicí bez nejmenších nesouladů [...].“¹⁴⁸ Procházkův požadavek na individuálnost formy a výrazu byl tak stejně důležitý jako vnitřní zaujetí a emocionální stránka tvorby.

Prostřednictvím *Moderní revue*, která od třetího svazku pravidelně přinášela obrazovou přílohu, do českého prostředí uvedl velké množství moderních výtvarných umělců, často kontroverzních a určitým způsobem vyhraněných – např. E. Munch, A. Rodin, F. Rops, P. Gauguin. Současně svým důrazem na subjektivitu výtvarného projevu, syntézu formy a obsahu, internacionalitu a niterný prožitek umělce akcentovaným ve výtvarné kritice do jisté míry určoval a ovlivňoval metody přístupu k výtvarnému či sochařskému dílu.

---

¹⁴⁶ Procházka, A.: Félix Vallotton. *Moderní revue* 8, 1898, č. 5, 8. 8., s. 131–35; nepodepsáno.

¹⁴⁷ Tamtéž, s. 132.

¹⁴⁸ Tamtéž, s. 132–133.

EDIČNÍ A BIBLIOFILSKÁ ČINNOST

Pro devadesátá léta je příznačný vznik mnoha knižních edic při reprezentativních časopisech velkých nakladatelských domů. Knižnice přinášely původní i přeložená literární díla, která svým obsahovým zaměřením převážně odpovídala běžnému okruhu jejich čtenářstva. Od roku 1891 J. R. Vilímek disponoval Knihovnou Malého čtenáře, od následujícího roku vycházela Knihovna Zlaté Prahy J. Otty, rokem 1894 započala svou činnost Knihovna Besed lidu, 1895 edice F. Topiče Čítárna Švandy dudáka atd. Edice malých nákladů vycházely při modernistických časopisech mladé generace – Vzdělávací bibliotéka (od 1890) a Epištoly pro lid (od 1892) K. S. Sokola zastřešené Časopisem českého studentstva, dále Knihovna Rozhledů (od 1894) a Kritická knihovna (od 1895) J. Pelcla – a snažily se rozšířit moderní umělecké i teoretické obzory. Věnovaly se tak zejména překladům soudobé světové literatury. Modernistické knihovny na rozdíl od edic tradičních nakladatelů disponovaly velmi omezeným nákladem (200–300 výtisků).¹⁴⁹

Edicí malých nákladů byla i Knihovna Moderní revue, kterou roku 1895 založil Arnošt Procházka. S okruhem Moderní revue hledal cestu k nové, stylově krásné knize, která by zbořila konvenční typografické a umělecké postupy, současně by vyjadřovala soudobý životní pocit i tvůrčí směřování. V úpravě i výzdobě knih se nechal inspirovat francouzskými tisky Rémyho de Gourmonta, jenž vyšly v rámci knižní edice při časopisu *Merkure de France* (od 1889). Knižnice se řídila se dekadentně symbolistickými východisky.

V úsilí o moderní knihu Procházka přistupoval experimentálně ke grafické stránce díla, zkoušel netradiční formáty vazby – např. obdélný formát či štíhlý, vycházel z francouzské a belgické dobové typografie – drobné písmo bylo umístěno i na titulní straně, kombinoval různé styly písma – mísil frakturu s antikvou, namísto slabičného dělení slov, členil slova po písmenkách. Užíval různých druhů papírů i jejich barev, realizovány byly i přednostní výtisky na ručním papíru a většinou i s autorovým autografem. Ilustrace odrážely obsah díla, výtvarná složka napomáhala čtenářově recepci.

Procházka nastolil nový estetický princip v úpravě knih, ta se odvozovala z jejího obsahu. Výtvarné řešení každého svazku symbolizovalo jeho duchovní a myšlenkové zaměření. Další průlom představovalo číslování a přesné datování tisků v tiráži knihy s připojením hesla „sibi et amicis“ jako široce pojaté dedikace.

---

¹⁴⁹ Podrobněji viz Zach, A.: Edice družiny Moderní revue. *Moderní revue 1894–1925*, ed. L. Merhaut a O. M. Urban, Praha, Torst 1995, s. 222–245.

V prostředí *Moderní revue* začínala vlastní česká moderní ilustrace. Okruh výtvarníků vycházel zejména z démonické výrazovosti F. Ropse a z inspirací fantasktními přízraky O. Redona nebo E. Muncha. *Moderní revue* se díky grafice a výtvarné koncepci – časopis se vyznačoval barevnými a zdobenými obálkami, ornamenty a pečlivým výběrem obrazové složky – se stal prvním bibliofilsky upravovaným časopisem. Vydávaly se i luxusní verze jednotlivých čísel na luxusnějším papíře.

V době sílící tendence sblížování a přesahování jednotlivých uměleckých oborů se Procházka pokoušel vytvořit knihu, v níž by harmonizovaly veškeré zahrnuté tvůrčí složky. Výsledkem syntézy výjimečného obsahu, originální obálky, netradičního formátu, typografických zvláštností a zrcadlových ilustrací vznikala celistvá a svébytná umělecká díla v duchu tzv. gesamtkunstwerku. Nejvyšším nedosažným cílem byla panestetická představa prostoupení výtvarného umění, knižní typografie a hudby. Měla tak vzniknout nová umělecká realita. K těmto nonkonformní úpravám Procházku vedla nesnášenlivost vůči průměrnosti a všednosti, kterou byla soudobá knižní produkce naplněna a zejména pojetí umělecké výlučnosti. Nastalo tak schizma české knižní kultury mezi unifikovanou knihou masových nákladů a knihou upravovanou individuálně v omezeném počtu výtisků.¹⁵⁰

Knihovna *Moderní revue* přinášela především česká moderní básnická i prozaická díla a umožňovala tak Procházce uvádět a propagovat významná díla domácích tvůrců – např. první sbírky O. Březiny, hlavní sbírky K. Hlaváčka nebo knihy S. K. Neumanna a A. Sovy. V letech 1895–1924 vyšlo celkem 75 svazků,¹⁵¹ Procházka všechny svazky redigoval a některé mezi lety 1895 a 1899 i sám graficky upravoval. Svazky Knihovny *Moderní revue*, jakož i časopis *Moderní revue* vycházely po celá devadesátá léta k tiskárně Emanuela Stivína.

Jeden z prvních dvou svazků, po knize Augusta Strindberga: *Radost života* (přel. Hugo Kosterka), v nové grafické úpravě Procházka vydal na konci prosince 1894 (datována 1895) svou jedinou básnickou sbírku *Prostibolo duše*,¹⁵² která se stala první číslovanou bibliofilii u nás. Oba svazky vyšly nákladem *Moderní revue* ještě před vznikem číslované Knihovny *Moderní revue*. *Prostibolo duše* mělo ležatý formát, černou hladkou obálku, vakáty, jednotlivé exempláře byly číslovány a každý obsahoval Procházkův autograf. Kniha byla vydána nákladem 200 kusů, jenž byl údajně¹⁵³ do týdne rozebrán, dotisk původního

¹⁵⁰ Podrobněji viz Bohatcová, M. a kol.: *Česká kniha v proměnách staletí*, Praha, Panorama 1900.

¹⁵¹ Soupis všech svazků Knihovny *Moderní revue* viz Merhaut, L.; Urban, O. M. (ed.): *Moderní revue 1894–1925*, Praha, Torst 1995, s. 369–371.

¹⁵² Procházka, A.: *Prostibolo duše*, Praha, *Moderní revue* 1895.

¹⁵³ Karásek připustil možnost, že procházka určitou část nákladu mohl zničit, jak to dělal s některými výtisky čísel *Moderní revue*. Nechtěl prý, aby mu jednotlivé exempláře zevšedněly nebo se mu přímo zhnusily. Viz

nákladu nebo reedici Procházka striktně odmítl. Sbírka dekadentně symbolistní lyriky provokující svým názvem i nezvyklou typografickou úpravou byla soudobou uměleckou společností ostře odmítnuta. „Pro samý smích z černé obálky se neviděly lyrické kvality této jediné básnické publikace Procházkovy, o níž vím snad samojediný, jakou osobní tragédií byl podložen psychologický obsah těchto několika básní... Tehdy ‚zachraňoval‘ Procházka z Prostibola svou lásku, ohnivou Jihoslovanku, – marně, neboť rozmarná ta dívka se tam za krátko zase vrátila navždy“¹⁵⁴ (údajně šlo se o chorvatskou prostitutku Nelly H.). Posléze sbírku doplnil stejnojmenný cyklus ilustrací¹⁵⁵ K. Hlaváčka, bezprostředně inspirovaný Procházkovými básněmi. O vysoké estetické hodnotě sbírky svědčí i fakt, že již ve dvacátých letech 20. století na první knižní aukci Karla Zinka byla kniha vydražena za trojnásobek své odhadované ceny.¹⁵⁶

Dále se Procházka překladatelsky¹⁵⁷ podílel na edici H. Kosterky *Symposion* s podtitulem *Knihy nové doby* (1898–1914), jež byla zaměřena na moderní literaturu a esejistiku. Po roce 1900 redigoval knihovny K. Neumannové *Knihy dobrých autorů* (1905–1931) a edici *Čeští autoři* (1905–1931). Vycházela i *Knihovna Nového kultu* (1897–1904) obsahově navazující na anarchistickou revui S. K. Neumana *Nový kult* nebo *Moderní bibliotéka* (1902–1914) K. H. Hilara.

Procházkův vztah k umění jej vedl i k zájmu sběratelskému, který sloužil mj. jako útěk od běžného samotářského života. Po celý život byl vášnivým sběratelem vzácných tisků a grafik. V první polovině devadesátých let však zásadní část své cenné sbírky prodal (asi kvůli již zmíněné Nelly H., již se snažil vyplatit) a musel začít sbírat na novo. Přestože Procházka chtěl cenné exempláře nebo snad i celou svou knihovnu odkázat Národnímu muzeu nebo J. Karáskovi, nestalo se tak. Celá sbírka byla po jeho smrti zprostředkována do rozprodeje v aukci Karla Zinka. K těmto účelům sestavil Zinek katalog sbírky o třech dílech (knihovna byla kvůli ohromnému množství položek dražena postupně natřikrát), jež byl bibliofilského charakteru: „Všechny tři katalogy mapující podrobně Procházkovu knihovnu si zasluhují

Karásek, J.: Vzpomínky na počátek *Moderní revue*. In *memoriam Arnošta Procházky*, red. V. Dyk, J. Karásek a J. Krecar, Praha, *Moderní revue* 1925, s. 15–25.

¹⁵⁴ Karásek, J.: Vzpomínky na počátek *Moderní revue*. In *memoriam Arnošta Procházky*, red. V. Dyk, J. Karásek a J. Krecar, Praha, *Moderní revue* 1925, s. 19–20.

¹⁵⁵ Hlaváček, K.: *Prostibolo duše*, Praha, *Moderní revue* 1897.

¹⁵⁶ Zvýšený zájem byl na aukci rovněž i o další knihy vydávané *Moderní revui* v devadesátých letech. Viz Petruželková, A.: *Knihovna Karáskovy galerie a její světy*, Řevnice a Praha, Arbor vitae a Památník národního písemnictví 2011, s. 82.

¹⁵⁷ Procházka byl i velice plodným překladatelem, zejména z francouzštiny, angličtiny, němčiny, italštiny, portugalštiny, švédštiny, norštiny, dánštiny, nizozemštiny nebo vlámsštiny. Do překladů promítal svůj charakteristický jazyk a stylistiku. Zaměřoval se na autory naturalistické, dekadentní, symbolistní nebo novoromantické, např. Charles Baudelaire, Paul Verlaine, Oskar Wilde, Friedrich Nietzsche, S. Kierkegaard.

zvláštní pozornosti a patří ze všech zde zmiňovaných aukčních katalogů bezesporu mezi nejhodnotnější [...]. Byly vytištěny s velkou péčí, na kvalitním papíře a s řadou reprodukcí. Grafik F. Kobliha vytvořil dřevorytovou obálku a pro první a třetí katalog jako frontispis originální dřevoryty (prvním z nich byl portrét A. Procházky).¹⁵⁸

Procházka svou ediční a bibliofilskou činností vnesl do českého prostředí nový pohled na knihu jako celistvé umělecké dílo, dal vzniknout bibliofilským snahám u nás, zasloužil se rozvoj typografie i vlastní české moderní ilustrace. Výrazně tak přispěl k rozkvětu české knižní kultury.

---

¹⁵⁸ Petruželková, A.: *Knihovna Karáskovy galerie a její světy*, Řevnice a Praha, Arbor vitae a Památník národního písemnictví 2011, s. 84.

ZÁVĚR

Arnošt Leopold Antonín Procházka byl literární, výtvarný a divadelní kritik, esejista, estetik, vydavatel *Moderní revue*, překladatel, redaktor četných knižnic, bibliofil a sběratel. Patřil mezi vůdčí osobnosti kritické generace devadesátých let, jež přispěla k zformování umělecké kritiky jako svébytného uměleckého žánru. Prostřednictvím kritiky prosazoval a demonstroval své názory a postoje, které posléze vyprofilovaly metody a přístupy k uměleckému dílu nejenom v literatuře, ale zasáhly i do výtvarného umění a knižní typografie.

Procházka vstupoval do české literatury v době, kdy projev vlastních nonkonformních postulatů jdoucích proti normám a tradicím bylo mj. považováno za nemorální a protispolečenské. Důsledné úsilí zbořit zažitě konvence a předsudky však projevoval spolu se svými vrstevníky vytrvale a cílevědomě. Revoluční generace devadesátých let pro další pokolení vybojovala volnost umělecké tvorby, svobodu kritiky, nezávislost myšlenky a možnost ji prezentovat veřejně a hlasitě – hodnoty, které dnes považujeme za samozřejmé.

Procházka, který si již od mládí budoval široký a rozmanitý umělecký, filozofický a teoretický rozhled, zvláště četbou francouzských kritiků a autorů naturalistických, symbolistních a dekadentních, měl k dispozici rozličné umělecké zdroje inspirací, které se v druhé polovině 19. století objevily. Nahlížel tak na českou uměleckou společnost jako na doménu diletantů, epigonů a přežitých umělců, kteří byli omezeni v malosti svého rozhledu a vyznačovali se kompromisností, pasivností, nerozhodností, podřízeností celku a obavou vystoupit proti zaběhnutému řádu. Nesouhlas se soudobým skomírajícím stavem tvůrčí situace vyjadřoval ve svých kritikách a esejích, jimiž se snažil pozvednout úroveň českého umění, očistit ho od literárního průměru a nasměrovat autory k prezentování dobového pojetí modernity.

Jeho subjektivistická, místy až impresionistická kritika vynikala ostře vybroušeným jazykem, ironií a polemickým rázem psaní, jenž byl charakteristický pro celou Procházkovu generaci. Důsledně potíral veškerá díla, která nenaplňovala jeho představu modernosti. Literatura měla být aristokraticky výlučná, přístupná pouze omezenému publiku vzdělaných a sečtělých umělců, kteří by byli schopni adekvátně vnímat a prožívat intenzitu působení díla. Autor by měl svým svrchovaně individualistickým vzezřením tvořit díla hluboce niterně prožitá s důmyslnou analytickou psychologičností a osobitým stylem. Z uměleckých proudů uznával plně pouze metody a postupy naturalismu, symbolismu, dekadence. Realismus odsuzoval jako literární brak, který může být svým popisem průměrností až škodlivý –

striktně odmítal vliv všednosti na umění. Svými opakovanými se argumenty vyznával dekadentně symbolistní poetiku a stylistiku, v jejichž přesném duchu vytvořil svou jedinou lyrickou sbírku *Prostibolo duše*.

Nesnášel dobové konvence, normy a tradice společnosti, které se svým řádem snažily umělce usměrňovat, omezovat v tvorbě, podmaňovat si ho a zasazovat ho do davu. Tvrdě a neústupně proti nim brojil. Požadoval naprostou tvůrčí svobodu bez ohledu na požadavky a vkus obecnstva. Potřeba změnit svázaný společenský systém úzce souvisela s jeho anarchistickým přesvědčením o svobodě tvorby a plné volnosti ducha, jež se mohou uskutečnit pouze ve společnosti, která je plna svrchovaných individuí, která jsou si rovna, a kde neexistuje autoritativnost.

Koncepci modernity, kterou propagoval v literatuře, přenesl i do výtvarné kritiky. Od výtvarných děl – stejně jako v literatuře, kde akcentoval obsah a styl textu, požadoval syntézu obsahu a formy, jež by zobrazovala psychologickou vyhraněnost díla vycházející z autorova nitra. Své estetické ideály a vzory nejenom literární, ale i výtvarné prezentoval v časopisu *Moderní revue*, který redigoval po celý svůj život a který se stal rovněž prvním bibliofilsky upravovaným časopisem u nás. S pomocí Jiřího Karáska, který byl Procházce i přes jeho skepticismus celoživotním blízkým přítelem, a s proměnlivým okruhem dalších autorů časopisu vyprofiloval opravdu moderní platformu postihující literaturu i výtvarné umění. *Moderní revue* přinášela reprodukce obrazů, grafik a soch od ryze moderních autorů. Z českých umělců v devadesátých letech oceňoval pouze F. Bílka a K. Hlaváčka. Procházka vytvořil časopis, který můžeme považovat za svébytné umělecké dílo.

Na stránkách *Moderní revue* se Procházce podařilo sblížit výtvarné umění s literaturou a naznačit tak přechodnost a proměnlivost uměleckých druhů na konci 19. století. Vlastní syntézu výtvarné stránky s literaturou realizoval v duchu tzv. gesamtkunstwerku v knižních úpravách edice Knihovny Moderní revue. Propojil obraz se slovem – výtvarná složka odrážela obsahový charakter díla a jejím cílem bylo navodit trvalý pocit, který by shrnoval intenzivní působení obsahové náplně. K tomuto účelu sloužila i experimentálně pojatá typografická stránka díla. Procházka svou knižní úpravou založil moderní pojetí ilustrace a svým zásahem do knižní typografie připravil půdu pro následující avantgardní umělce a jejich experimenty.

Pro své esejistické práce z literární i výtvarné roviny si vybíral převážně umělce kontroverzní, vyhraněné, výrazně jdoucí proti své době s vysokou mírou ideovosti v dílech. Představením bohatých možností se snažil omezit vliv stávajících uměleckých autorit, otevřít nové obzory a překonat kult spisovatele coby učitele národa, přežívající ještě z dob obrození.

V centru jeho pozornosti se ocitli zejména zahraniční tvůrci, kteří u nás nebyli příliš pochopeni, podával analytické rozborů jejich tvorby a interpretoval ji.

Arnošt Procházky byl přísný, dogmatický, důsledný a nekompromisní kritik, pečlivý a obětavý redaktor, vyhraněná, pesimistická a elitářská osobnost v životě i v tvorbě, obdivovatel ryziho moderního umění a sběratel vzácných tisků. Jeho estetické principy představovaly výlučnost umění, psychologická vyhraněnost, svrchované individuum, naprostá tvůrčí svoboda a exaltovanost. Za estetický ideál považoval svébytné čisté a absolutní umění, které by nebylo omezováno jakýmkoliv autoritami.

BIBLIOGRAFIE ARNOŠTA PROCHÁZKY 1891–1900

Soupis představuje kompletní bibliografii původního díla Arnošta Procházky od roku 1891, kdy začal soustavněji publikovat, zakončen je rokem 1900, resp. autorovým polemickým vystoupením pod pseudonymem Mortuus. Jedná se o období, jehož problematika je tematizována v předkládané práci. Bibliografie je pořádána chronologicky dle data vydání. Jednotlivé položky jsou anotovány – anotace se objevuje v hranatých závorkách. Knižní publikace a příspěvky ve sbornících jsou v rámci jednotlivých let postaveny do čela výčtu. V případě, že byl příspěvek přetištěn knižně mimo vymezené období, je tento údaj v bibliografickém záznamu zahrnut.

1891

(Zasláno.) Dovoluji si... *Literární listy* 12, 1890–91, č. 6, 1. 3., s. 116; nepodepsáno. [Nabídka překladu Zolova románu *Dobyť Plassansu* nakladatelům. Viz Émile Zola: *Dobyť Plassansu*. (přel. A. Procházka, Velké Meziříčí, Šašek a Frgal 1894; podepsáno Leopold Procházka).] 1

1892

Volné jeviště. *Literární listy* 13, 1891–92, č. 8, 1. 4., s. 137–138. [Úvaha nad konzervativním charakterem Národního divadla s návrhem zřízení volného jeviště.] 2

Émile Zola: *Germinal*. Román. *Literární listy* 13, 1891–92, č. 8, 1. 4., s. 144–145; podepsáno ap. [Recenze (přel. J. Třebický, Praha, Vzdělávací bibliotéka 1892).] 3

Nic a nikde. *Vesna* 11, 1891–92, č. 9, 16. 4., 1891–92, s. 144. Přetištěno knižně: *Torza veršů, Torza prózy*, Praha, Ludvík Bradáč 1925, s. 7–8. [Báseň. Na nebi mračném blednou...] 4

Kritické črty: Paul Alexis – Madame Meuriot, J.–K. Huysmans – *Là Bas*, Théodore de Banville – Marcelle Rabe, Jean Berge – *Voix nocturnes*. *Literární listy* 13, 1891–92, č. 11, 16. 5., s. 188–190; podepsáno Alap. [Kritika čtyř nově vyšlých francouzských knih – románů Madame Meuriot (Paříž, Bibliothèque-Charpentier 1891) a *Là Bas* (Paříž 1891), básně Marcelle Rabe (Paříž, Charpentier 1891) a sbírky básní *Voix nocturnes* (Paříž, A. Lemerre 1892).] 5

J. S. Machar: *Zimní sonety*. *Literární listy* 13, 1891–92, č. 11; 16. 5., s. 191; podepsáno ap. [Recenze sbírky (Praha, J. Otto 1892).] 6

Vzpomínka. *Vesna* 11, 1891–92, č. 13, 16. 6., s. 203; podepsáno A. P. [Báseň. Hřej, jasné slunce...] 7

Josef Laichter: *Sychrova éra*. Román ve třech částech. *Niva* 2, 1891–92, č. 19, 16. 9., s. 287–288; podepsáno A. P. [Recenze (Praha, J. Otto 1892).] 8

Václav Vlček: *Setník Halaburd*. Román z idylického zákoutí. *Niva* 2, 1891–92, č. 21, 16. 10., s. 318–319; podepsáno A. P. [Recenze (Praha, Libuše 1892).] 9

Z literatury vlašské. Ugo Valcarengi: *Marie* – Luigi Capuana: *Profumo* – F. de Roberto – *L'illusione*. *Literární listy* 13, 1891–92, č. 23, 24, 16. 11, 1. 12, s. 401–402, 421; podepsáno

Alap. [Glosy. Zhodnocení posledních prací U. Valcarengiho (Milano, 1891), L. Capuany (Palermo, 1892) a F. de Roberta (Milano).] **10**

Růžena Jesenská: Konec idyly. *Niva* 2, 1891–92, č. 23, 16. 11., s. 350; podepsáno A. P. [Recenze básně (Praha, F. Šimáček 1892).] **11**

Lad. Arietto: Básně. *Literární listy* 13, 1891–92, č. 24, 1. 12, s. 413–414; podepsáno A. P. [Recenze sbírky (Praha, J. R. Vilímek 1892).] **12**

Tereza Nováková: Kresby a črty. *Niva* 2, 1891–92, č. 24, 1. 12., s. 367–368; podepsáno A. P. [Recenze (Praha, Libuše 1891).] **13**

Josef D. Konrád: Čím, srdce, čím jsi zhřešilo? Novela. *Niva* 3, 1892–93, č. 1, 1. 12., s. 14–15; podepsáno A. P. [Recenze (Praha, Libuše 1892).] **14**

Jos. M. Hovorka: Kniha novel. *Niva* 3, 1892–93, č. 1, 1. 12., s. 15; podepsáno A. P. [Recenze (Praha, Libuše 1892).] **15**

Jiří Karásek: Z literatury německé. *Literární listy* 14, 1892–93, č. 1, 7, 12, 14, 16. 12., 16. 3., 1. 6., 1. 7., s. 23–24, 129–130, 215–216, 247–248; podepsáno Alap. [Glosa hodnotící literární práce H. Torota, J. Schlafa, O Hanssona a R. Vosse.] **16**

Dr. Servác Heller: Román na moři. – Týž. Na červeném dvoře. *Niva* 3, 1892–93, č. 2, 16. 12., s. 30–31. [Recenze Hellerova románu a souboru povídek (Praha, J. R. Vilímek 1892 – Praha, V. Řezníček 1892).] **17**

1893

Přítel domoviny. Časopis k zábavě a poučení. V ráji d'ábla je literární delikt... *Niva* 3, 1892–93, č. 3, 1. 1., s. 45–46; podepsáno s Jiřím Karáskem. [Recenze Hellerovy povídky ze života havířů V ráji d'ábla (Praha, Přítel domoviny 1892).] **18**

Z básní Arnošta Procházky. Západ. Když slunce jasné... – Noc. Jde slepá... *Vesna* 12, 1892–93, č. 3, 16. 1., s. 53. Přetištěno knižně: *Torza veršů*, *Torza prózy*, Praha, Ludvík Bradáč 1925, s. 9–10. [Básně.] **19**

J. J. Benešovský-Veselý: Eva a jiné povídky. *Niva* 3, 1892–93, č. 5, 1. 2., 78–79; podepsáno A. P. [Recenze (Praha, J. Pospíšil 1893).] **20**

Pražská pošta. *Niva* 3, 1892–93, č. 5, 1. 2., s. 80; nepodepsáno. [Glosa.] **21**

Almanach pražských abiturientů z roku 1892. *Literární listy* 14, 1892–93, č. 5, 16. 2., s. 90; podepsáno β. [Glosa. Stručné zhodnocení almanachu (Praha, vlastním nákladem 1892).] **22**
Zasláno. *Niva* 3, 1892–93, č. 7, 1. 3., s. 112; podepsáno Housenkáři. [Spoluautor J. Karásek.] [Polemická poznámka.] **23**

J. S. Machar: Jarní sonety. *Niva* 3, 1892–93, č. 9, 1. 4., s. 142; podepsáno –b–. [Recenze Macharovy sbírky (Praha, J. Otto 1893).] **24**

Dr. Frant. Sláma. Černá Kněžna. Historický román. *Literární listy* 14, 1892–93, č. 9, 16. 4., s. 156–158. [Recenze (Opava, Slezská kronika 1891).] **25**

Život utrpením. Náčrtky dělnického života v podhoří. Napsal Josef Vejvara. *Niva* 3, 1892–93, č. 10, 16. 4., s. 160; podepsáno –b–. [Recenze (Velké Meziříčí, J. F. Šašek).] **26**

Na rychtě. Obrázek ze života našeho lidu od Vlasty Pittnerové. Přítel domoviny. Časopis k zábavě a poučení. *Literární listy* 14, 1892–93, č. 9, 10, 16. 4., 1. 5., s. 159–160, s. 179–180. [Recenze.] **27**

V. Lužická: Květiny a ženy. Povídky a črty. *Literární listy* 14, 1892–93, č. 10, 1. 5., s. 176. [Recenze (Praha, Libuše 1892).] **28**

Josef Merhaut: Had a jiné povídky. *Niva* 3, 1892–93, č. 11, 1. 5., s. 174–175; [Recenze (Telč, E. Šolc, 1892).] **29**

Proti cizotě. Povídky z polské dědiny. Napsal Boleslav Prus. *Literární listy* 14, 1892–93, č. 11, 16. 5., s. 195–196; podepsáno γ. [Recenze (Opava, Slezská kronika 1892).] **30**

K. M. Čapek: Povídky. *Niva* 3, 1892–93, č. 12, 16. 5., s. 190–191; podepsáno Ar. Pr. [Recenze knihy K. M. Čapka Choda (Praha, F. Šimáček 1892).] **31**

Václav Šolc: Výbor z Prvosenek. *Literární listy* 14, 1892–93, č. 12, 1. 6., s. 209. podepsáno β. [Glosa (Praha, J. L. Kobeš 1893).] **31**

Ivan Franko: Na dně. *Literární listy* 14, 1892–93, č. 12, 1. 6. s. 210–211; [Recenze (přel. B. Sokolová, Praha, Časopis českého studentstva 1892).] **33**

Alois Škampa: Venku a doma. Verše. *Niva* 3, 1892–93, č. 13, 1. 6, s. 206–207. [Recenze (Praha, J. Otto 1893).] **34**

Josef Kuchař: Chýžka. Báseň. *Literární listy* 14, 1892–93, č. 13, 16. 6., s. 225; podepsáno δ. [Recenze (Praha, J. Otto 1893).] **35**

Listy z Prahy II. (Definitivní, ačkoli zbytečná odpověď Lumíru a spolku – viz čísla 10, 14 a 15.) *Literární listy* 14, 1892–93, č. 13, 16. 6., s. 227–230. [Polemika. A. Procházka odpovídá na útoky proti tzv. moravské kritice J. Liera, J. Vrchlického v Lumíru a I. Herrmanna v časopisu Švanda dudák.] **36**

(Zasláno.) Dodatečně na adresu Lumíru. *Niva* 3, 1892–93, č. 14, 16. 6., s. 223–224. [Polemika, odpověď na osobní útoky v Lumíru po Procházkově odmítavé kritice sbírky A. Škampy (viz záznam č. 34).] **37**

Fragmenty. *Vesna* 12, 1892–93, č. 14, 1. 7, s. 224–227; podepsáno Julius Crotz. Přetištěno knižně: *Torza veršů, Torza prózy*, Praha, Ludvík Bradáč 1925, s. 49–58. [Próza.] **38**

Otakar Auředníček: Malířské novely. *Literární listy* 14, 1892–93, č. 15, 16. 7., s. 258–259; podepsáno Beta. [Recenze (Praha, F. A. Urbánek 1892).] **39**

Sofie Podlipská: Flora. Novela. *Literární listy* 14, 1892–93, č. 15, 16. 7., s. 261; podepsáno η. [Recenze (Jaroměř, F. Popelka r. n.).] **40**

Josef Konrád: Na útěku. Novela. *Literární listy* 14, 1892–93, č. 16, 1. 8., s. 279; podepsáno ε. [Glosa (Praha, J. Otto 1893).] **41**

Antonín Klose: Na zemi. Básně. *Niva* 3, 1892–93, č. 16–17, 1. 8., s. 262–263. [Recenze (Praha, Šimáček 1892).] **42**

Gerhart Hauptmann. *Literární listy* 14, 1892–93, č. 17–18, 20, 22, 23 a 24, 1. 9., 1. 10., 1. 11., 16. 11. a 1. 12., s. 294–296, 339–340, 374–375, 391–393 a 409–411. Přetištěno knižně: *Francouzští autoři a jiné studie*, Praha, Moderní revue 1912, s. 5–27. [Literární studie rozebírající Hauptmannovu dramatickou tvorbu a její vývoj.] **43**

Julius Słowacki: Balladyna. Tragédie v pěti jednáních. *Literární listy* 14, 1892–93, č. 17–18, 1. 9., s. 305–309; podepsáno Powaga. [Recenze dramatu (přel. O. Mokřý, Praha J. Otto 1893).] **44**

Z literatury. F. Roháček: První hřích. *Moravská orlice* 31, 1893, č. 199, 1. 9., s. 1. [Recenze (Telč, Šolc 1893).] **45**

Slza. Pro Nellu H. *Niva* 3, 1892–93, č. 20, 16. 9., s. 291–292. Přetištěno knižně: *Torza veršů, Torza prózy*, Praha, Ludvík Bradáč 1925, s. 13. [Báseň.] **46**

Fr. S. Procházka: Blesky na horách. Verše. *Niva* 3, 1892–93, č. 21, 1. 10, s. 319–320; podepsáno A. P. [Recenze (Praha, J. Otto 1893).] **47**

Láska. *Niva* 3, 1892–93, č. 22, 16. 10, s. 322–325. Přetištěno knižně: *Torza veršů, Torza prózy*, Praha, Ludvík Bradáč 1925, s. 59–77. [Povídka] **48**

Růžena Jesenská: V žití proudech. Hra o čtyřech jednáních. *Niva* 3, 1892–93, č. 22, 16. 10., s. 335; podepsáno A. P. [Recenze (Praha, F. Šimáček 1893).] **49**

Karel V. Rais: Rodiče a děti. *Niva* 3, 1892–93, č. 22, 16. 10., s. 335–336. [Recenze Raisových povídek (Praha, F. Šimáček 1893).] **50**

François Coppée: Anděl Páně. (Angelus). *Literární listy* 14, 1892–93, č. 22, 1. 11., s. 377–378; podepsáno –ka. [Recenze (přel. A. Váňa, Praha, J. Otto 1893).] **51**

Portréty literátů. Napsal Jos. V. Krejča. *Literární listy* 14, 1892–93, č. 22, 1. 11. 379; podepsáno p. [Glosa (Praha, J. Baštěř 1893).] **52**

Jan Seidl: Z lesních stínů. *Niva* 3, 1892–93, č. 24, 16. 11, s. 368; podepsáno A. P. [Recenze Seidlovy prózy (Třebíč, J. F. Kubeša 1891).] **53**

Émile Zola: Doktor Pascal. Román. *Literární listy* 14, 1892–93, č. 24, 1. 12., s. 415; podepsáno –ka. [Recenze (přel. I. Hořica, Praha, J. R. Vilímek 1893).] **54**

Bohdan Kaminský: Mecenáš. Povídka. *Literární listy* 15, 1893–94, č. 1, 2, 16. 12., 22. 12., s. 15–17, 37–38; podepsáno –ka [Recenze (Praha, F. Šimáček 1893).] **55**

Josef Junghans: Do temných končin. Drama o čtyřech dějstvích. *Niva* 4, 1893–94, č. 4. 16. 12., s. 64; podepsáno A. [Recenze (Praha, J. Junghans 1892).] **56**

1894

Jiří Karásek: Bezcestí. Román. *Literární listy* 15, 1893–94, č. 3, 16. 1., s. 51–55. [Recenze (Velké Meziříčí, J. F. Šašek 1893).] **57**

Alfons Daudet: Sapho. (V objetí krásné Pařížanky.) Obraz mravů pražských. *Literární listy* 15, 1893–94, č. 4, 5, 1. 2., 16. 2, s. 72–73, 91–93; podepsáno –ka. [Recenze (přel. F. Roháček, Paříž, C. Marpon et E. Flammarion 1888).] **58**

Bohumil Brodský: Staré panstvo. Obrazy z minulých dob. *Niva* 4, 1893–94, č. 7, 1. 2., s. 112; podepsáno A. P. [Recenze (Praha, tiskem a nákladem Cyrillo-Methodějské knihtiskárny /V. Kotrba/ 1892).] **59**

Julius Zeyer: Stratonika a jiné povídky. *Niva* 4, 1893–94, č. 7, 1. 2., s. 112; podepsáno A. P. [Recenze (Praha, Bursík a Kohout 1892).] **60**

Božena Viková-Kunětická: Vdova po chirurgovi. *Literární listy* 15, 1893–94, č. 5, 16. 2., s. 88–90; podepsáno –áč. [Recenze (Praha, F. Šimáček 1893).] **61**

Božena Viková-Kunětická: Nové povídky. *Literární listy* 15, 1893–94, č. 5, 16. 2, s. 90–91; podepsáno –ar. [Recenze (Praha, Libuše 1893).] **62**

Otakar Auředníček: Pseudokontesy a jiné novely. *Literární listy* 15, 1893–94, č. 6, 7, 1. 3., 16. 3, s. 107–109, 122–123; podepsáno –ka. [Recenze (Praha, Fr. A. Urbánek 1894).] **63**

Bohumil Brodský: Fejetony. *Niva* 4 1893–94, č. 9, 1. 3., s. 143–144; podepsáno A. P. [Recenze (Velké Meziříčí, Šašek 1893).] **64**

Glosa k dekadenci. *Literární listy* 15, 1893–94, č. 7, 16. 3. s. 115–116; podepsáno Gabriel Moton. [Úvaha pojednávající o úpadku – dekadenci nejenom v literatuře.] **65**

Gabriela Preissová: Nové obrázky a črty. *Literární listy* 15, 1893–94, č. 8, 1. 4., s. 142; podepsáno p. [Glosa (Praha a Opava, Dr. F. Sláma 1893).] **66**

Bratři Edmund a Jules de Goncourt *Literární listy* 15, 1893–94, č. 9, 10, 11, 12, 13, 14 a 15, 16. 3., 16. 4., 1. 5., 16. 5., 1. 6., 16. 6., 1. 7. a 15. 7., s. 151–152, 165–166, 183–184, 200–201, 216–217 a 232–233, 252–253. Přetištěno knižně: *Francouzští autoři a jiné studie*, Praha, Moderní revue 1912, s. 52–78. [Literární studie hodnotící literární práci spisovatelů Edmunda a Julese de Goncourtových se závěrečným přehledem jejich společných i samostatných prací.] **67**

Josef Svátek: Poslední Budovec. *Literární listy* 15, 1893–94, č. 10, 1. 5., s. 170; podepsáno δ. [Glosa k historickému románu (Malice lidu 28, č. 1 a 2.)] **68**

František Herites: Všední zjevy. Obrazy ze života mladých lidí. *Literární listy* 15, 1893–94, č. 10, 1. 5., s. 170; podepsáno δ. [Recenze (Praha, J. Otto 1896).] **69**

Don Jacinto Verdaguer: Atlantis. Básně. *Literární listy* 15, 1893–94, č. 10, 11, 12 a 13, 1. 5., 16. 5., 1. 6., 16. 6., s. 170–173, 188–189, 206–207, 222–223; podepsáno Arzka. [Recenze (přel. J. Vrchlický, Praha, Jaroslav Pospíšil 1891)] **70**

Konec pohádky. *Niva* 4, 1893–94, č. 13, 1. 5., s. 202. Přetištěno knižně: *Prostibolo duše*. Praha, Moderní revue 1895. [Báseň. A les opět... Viz záznam č. 135.] **71**

Poprava duše. *Niva* 4, 1893–94, č. 13, 1. 5., s. 202. Přetištěno knižně: *Prostibolo duše*. Praha, Moderní revue 1895. [Báseň. Dnů chodbami... Viz záznam č. 135.] **72**

Vrah. *Vesna* 13, 1893–94, č. 10, 11, 12, 1. 5., 16. 5., 1. 6., 164–167, 180–182, 196–198; podepsáno Alap. Přetištěno knižně: *Torza veršů*, *Torza prózy*, Praha, Ludvík Bradáč 1925, s. 78–102. [Próza.] **73**

Tereza Svatová: Selské črty. *Literární listy* 15, 1893–94, č. 13, 16. 6., s. 223; podepsáno δ. [Glosa (Praha, Libuše 1894).] **74**

Josef Kuchař: Národní píseň. Vesnická povídka. *Literární listy* 15, 1893–94, č. 13, 16. 6., s. 223; podepsáno δ. [Glosa (Praha, J. Otto 1894).] **75**

Antonio Oliveira de Soaves: Paraiso perdido. *Literární listy* 15, 1893–94, č. 13, 16. 6., s. 225–226; podepsáno Alap. [Recenze knihy Ztracený ráj (Porto 1893).] **76**

Knihovna „Besed lidu“. Čís. 1 Émile Zola: Za živa pohřben. Z franc. přeložil Jozef Bartoš. Čís. 2 W. Börgsöe a August Bondeson: Veselé historky ze Severu. Přel. C. M. Fučík a Hugo Kosterka. *Literární listy* 15, 1893–94, č. 14, 1. 7., s. 241; podepsáno δ. [Zhodnocení prvních dvou svazků nově vzniklé Knihovny „Besed lidu“ (Praha, J. Otto).] **77**

Tvým zrakem opojen... *Vesna* 13, 1893–94, č. 14, 1. 7., s. 235; podepsáno Alap. [Báseň. Sad kouzelný...] **78**

Josef K. Šlejhar: Florian Bílek, mlynář z Myšic. Příběhy z vesnického života. – Dojmy z přírody a společnosti. *Literární listy* 15, 1893–94, č. 15, 16, 15. 7., 1. 8., s. 255–258, 274–277; podepsáno Karel Nový. Přetištěno knižně: *České kritiky*, Praha, Moderní revue 1912, s. 145–166. [Recenze (Praha, E. Beaufort 1894 – Praha, J. Otto 1894).] **79**

František Pečinka: Sešit veršů, *Literární listy* 15, 1893–94, č. 16, 1. 8., s. 278–279; podepsáno p. [Recenze (Nový Bydžov, vlastním nákladem 1894).] **80**

Jaroslav Kvapil: Liber aureus. Básně. *Literární listy* 15, 1893–94, č. 17–18, 1. 9., s. 299; podepsáno S [Recenze (Praha, F. Šimáček 1894).] **81**

Émile Zola: Dílo. *Literární listy* 15, 1893–94, č. 17–18, č. 19, 1. 9., 16. 9., s. 301–303, 326–329; podepsáno Ar. Pr. [Recenze (přel. O. Auředníček, Praha, J. Pospíšil 1893).] **82**

Novoholandská literatura. *Literární listy* 15, 1893–94, č. 17–18, 1. 9., s. 309–310; podepsáno Alap. [Glosa. Přehled literárních prací holandských spisovatelů z 2. poloviny 19. století.] **83**

Obraz. *Vesna* 13, 1893–94, č. 17–18, 1. 9., s. 280; podepsáno Adolf Limax. Přetištěno knižně: *Torza veršů, Torza prózy*, Praha, Ludvík Bradáč 1925, s. 103–105. [Próza.] **84**

Václav Beneš–Šumavský: Brodkovský advokát. Obrazy ze současného života moravského. *Literární listy* 15, 1893–94, č. 19, 16. 9., s. 326; podepsáno g. [Recenze (Praha, J. Otto 1894).] **85**

Karel L. Kukla: Ze všech koutů Prahy. Rozmarné obrázky z pražského života. *Literární listy* 15, 1893–94, č. 19, 16. 9., s. 329–330; podepsáno –a. [Glosa (Praha, Jos. R. Vilímek 1894).] **86**

Zasláno. (Program Moderní revue.) *Literární listy* 15, 1893–94, č. 19, 16. 9., s. 334; podepsáno s Jiřím Karáskem. [Zpráva. Karásek a Procházka oznamují program měsíčníku Moderní revue, jež začne vycházet počátkem října 1894, red. Karásek a Procházka.] **87**

Alexandr Puškin: Výbor menších básní. *Literární listy* 15, 1893–94, č. 20, 21 a 22–23, 1. 10., 16. 10., 1. 11., s. 345–382, 360–362, 379–381; podepsáno Karel Nový. [Recenze (přel. El. Krásnohorská, Praha, J. Otto 1894).] **88**

Čtenářům Moderní revue. *Moderní revue*, sv. 1, 1894–95, č. 1, 8. 10., obálka; podepsáno Vydavatelstvo. [Oznámení vydavatele o programu Moderní revue, o předplatném a výzva k hojnému předplacení.] **89**

Otto Julius Bierbaum: Moderner Musen – Almanach für das Jahr 1894. *Moderní revue*, sv. 1, 1894–95, č. 1, 8. 10., s. 22; nepodepsáno. [Recenze (Mnichov, Schuster 1894).] **90**

Jules Bois: Les Petites Religions de Paříž. Spis. *Moderní revue*, sv. 1, 1894–95, č. 1, 8. 10., s. 22; nepodepsáno. [Poznámka ke spisu (Paříž, L. Chailley 1894).] **91**

Xaver Dvořák: Sursum corda. Sbírká básní. *Moderní revue*, sv. 1, 1894–95, č. 1, 8. 10., s. 22; nepodepsáno. [Poznámka (Praha, V. Kotrba 1894).] **92**

Pérez B. Galdós: Mňau. Román. *Moderní revue*, sv. 1, 1894–95, č. 1, 8. 10., č. 22–23; nepodepsáno. [Poznámka (přel. H. Kosterka, Praha, J. R. Vilímek 1894).] **93**

Adolf Heyduk: Na potulkách. *Moderní revue*, sv. 1, 1894–95, č. 1, 8. 10., s. 23; nepodepsáno. [Poznámka (Praha, J. Otto 1894).] **94**

Jiří Karásek: Zazděná okna. Sbírká básní. *Moderní revue*, sv. 1, 1894–95, č. 1, 8. 10., s. 23; nepodepsáno. Přetištěno knižně: *Literární siluety a studie*, Praha, Fr. Adámek 1912, s. 54–55. [Poznámka (Velké Meziříčí, Šašek a Frgal 1894).] **95**

Josef Kubelka: Kaleidoskop. Básně. *Moderní revue*, sv. 1, 1894–95, 1, 8. 10., s. 23; nepodepsáno [Poznámka (Praha, F. Šimáček 1894).] **96**

C. Lombroso: Gli Anarchici. Brožura. *Moderní revue*, sv. 1, 1894–95, 8. 10., s. 23; nepodepsáno [Poznámka. Stručný posudek brožury (Milano, Cl. Gallone 1998).] **97**

Maurice Maeterlinck: Princezna Maleina. Drama. *Moderní revue*, sv. 1, 1894–95, 1, 8. 10., s. 23; nepodepsáno. [Poznámka (přel. A. Procházka, Praha, J. Otto 1894).] **98**

Al. a V. Mrštík: Maryša. *Moderní revue*, sv. 1, 1894–95, č. 1, 8. 10., s. 23; nepodepsáno. [Poznámka k dramatu (Praha, J. Otto 1894).] **99**

F. Pečínka: Sešit veršů. *Moderní revue*, sv. 1, 1894–95, č. 1, 8. 10., s. 23; nepodepsáno [Poznámka (Praha, nákladem vlastním 1894).] **100**

Maurice Pujo: La Règne de la Grâce. *Moderní revue*, sv. 1, 1894–95, č. 1, 8. 10., s. 23; nepodepsáno. [Poznámka (Paříž, F. Alcan, 1894).] **101**

Antonín Sova: Soucit i vzdor. Sbírka básní. *Moderní revue*, sv. 1, 1894–95, č. 1, 8. 10., s. 23–24; nepodepsáno. [Poznámka (Praha, J. Otto 1894).] **102**

Josef K. Šlejhar: Dojmy z přírody a společnosti. *Moderní revue*, sv. 1, 1894–95, č. 1, 8. 10., s. 24; nepodepsáno. [Poznámka (Praha, J. Otto 1894).] **103**

J. Vrchlický: Okna v bouři. *Moderní revue*, sv. 1, 1894–95, č. 1, 8. 10., s. 24; nepodepsáno [Poznámka ke sbírce básní (Praha, F. Šimáček 1894).] **104**

Émile Zola: Lourdes (Lourdy). *Moderní revue*, sv. 1, 1894–95, č. 1, 8. 10., s. 24; nepodepsáno. [Poznámka k překladu románu (přel.F. Boháček, Praha, E. Beaufort.)] **105**

Edvard Jelínek: Jasem i stínem. Črty z různých stran. *Literární listy* 15, 1893–94, č. 21, 16. 10., s. 359–360; podepsáno –zka. [Recenze (Praha, F. Šimáček, 1894).] **106**

L. N. Tolstoj: Kreutzerova sonáta. *Niva* 5, 1894–95, č. 1, 16. 10., s. 14–15. [Recenze (přel. D. Makovický, Turčianský sv. Martin, nákladem překladatele 1894).] **107**

Jiří Karásek: Zazděná okna. Básně. *Literární listy* 15, 1893–94, č. 21, 22–23, 16. 10., 1. 11., s. 377–379, 35 –359. [Recenze (Velké Meziříčí, Šašek a Frgal 1894).] **108**

V tmách. *Vesna* 13, 1893–94, č. 21, 16. 10, s. 343; podepsáno Alap. Přetištěno knižně: *Torza veršů, Torza prózy*, Praha, Ludvík Bradáč 1925, s. 20. [Báseň. Doplály ohně nadšení...] **109**

Adolf Černý: Různé listy o Lužici. Různé listy o Lužici. Fejetony a drobné črty. *Literární listy* 15, 1893–94, č. 22–23, 1.11, s. 379; podepsáno –Z. [Glosa (Praha, Dr. Edv. Grégr 1894.)] **110**

Čtenářům *Moderní revue*. *Moderní revue*, sv. 1, 1894–95, č. 2, 8. 11., obálka; podepsáno vydavatelstvo. [Oznámení vydavatele o programu *Moderní revue*, o předplatném a výzva k hojnému předplácení.] **111**

Václav Beneš-Šumavský: Brodkovský advokát. Obraz ze současného života moravského. *Moderní revue*, sv. 1. 1894–95, č. 2, 8. 11., s. 44; nepodepsáno. [Poznámka (Praha, J. Otto 1894).] **112**

Ernst Ewert: Najaß Seele. Novela. *Moderní revue*, sv. 11, 1894–95, č. 2, 8. 11., s. 44; nepodepsáno. [Poznámka (Drážďany, E. Pierson 1894).] **1112a**

Edmond a Jules de Goncourt: Karel Demailly. Román z pařížského života spisovatelského. *Moderní revue*, sv. 1, 1894–95, č. 2, 8. 11., s. 44; nepodepsáno. [Poznámka (přel. V. Hladík, Praha, Vzdělávací bibliotéka 1894).] **113**

Theodor Herzl: Die Glosse. Veselohra. *Moderní revue*, sv. 1, 1894–95, č. 2, 8. 11., s. 44; nepodepsáno. [Poznámka (Drážďany, E. Pierson 1894).] **114**

Wolfgang Kirchbach: Des Sennenreiches Untergang. Kulturní Drama. *Moderní revue*, sv. 1, 1894–95, č. 2, 8. 11., 44–45, nepodepsáno. [Poznámka (Drážďany, E. Pierson 1894).] **115**

Camille Lemonnier: L'Arche. Jurnal d'une Maman. *Moderní revue*, sv. 1, 1894–95, č. 2, 8. 11., s. 45; nepodepsáno. [Poznámka (Paříž, E. Dentu 1894).] **116**

Hermann Lingg: Výbor básní. *Moderní revue*, sv. 1, 1894–95, č. 2, 8. 11., s. 45; nepodepsáno. [Poznámka (Praha, J. Otto 1894).] **117**

Aug. Eug. Mužík: Písně života. Sbírka básní. *Moderní revue*, sv. 1, 1894–95, č. 2, 8. 11., s. 45; nepodepsáno. [Poznámka (přel. J. Vrchlický, Praha, J. Otto 1894).] **118**

Adolphe Retté: Reflexions sur l'Anarchie. *Moderní revue*, sv. 1, 1894–95, č. 2, 8. 11., s. 45; nepodepsáno. [Poznámka ke studii (Praha, Vzdělávací bibliotéka 1894).] **119**

Dr. Alb. Schäffle: Jádru socialismu. *Moderní revue*, sv. 1, 1894–95, č. 2, 8. 11., s. 45–46; nepodepsáno. [Poznámka ke spisu (Praze, Nové proudy 1891).] **120**

August Strindberg: Manželství. Dvanáct povídek. *Moderní revue*, sv. 1, 1894–95, č. 2, 8. 11., s. 46; nepodepsáno. [Poznámka (přel. H. Kosterka, Praha, Vzdělávací bibliotéka 1894).] **121**

Ugo Valcarenghi: Dedizione. Román. *Moderní revue*, sv. 1, 1894–95, č. 2, 8. 11., s. 46; nepodepsáno. [Poznámka (Milano, Fratelli Dumolard Edit 1894).] **122**

Jaroslav Vrchlický: Kytky aster. Sbírka básní. *Moderní revue*, sv. 1, 1894–95, č. 2, 8. 11., s. 46; nepodepsáno. [Poznámka (Praha, J. Otto 1894).] **123**

Fedor von Zobeltitz: Der kleine Pastor und andere Novellen. *Moderní revue*, sv. 1, 1894–95, č. 2, 8. 11., s. 46; nepodepsáno. [Poznámka (Drážďany, E. Pierson 1894).] **124**

Ruská knihovna 17. a 18. století. Spisy Alekseje Feofilaktoviče Pisemského. *Literární listy* 15, 1893–94, č. 24, 16. 11., s. 397–400; podepsáno Ap. [Recenze (přel. V. Mrštík, Praha, J. Otto 1894).] **125**

Eliza Orzeszkowa: Mezi sedláky a pány. Román. *Literární listy* 15, 1893–94, č. 24, 16. 11., s. 400–401; podepsáno –z. [Recenze (přel. J. Paulík, Praha, J. Otto 1894).] **126**

Antonio Fogazzaro: Danielle Cortis. Román. – Liugi Gualdo: Úpadek. Román. *Literární listy* 15, 1893–94, č. 24, 16. 11., s. 401; podepsáno –b–. [Glosa (přel. V. Konavský, Praha, J. Otto 1893 – J. Vodák, Praha, J. Otto 1893).] **127**

Extase. *Vesna* 13, 1893–94, č. 24, 16. 11., s. 387; podepsáno Alap. [Báseň. Po tvoji kráse...] **128**

N. P. Trnavský: Evin hřích. Román. *Literární listy* 16, 1894–95, č. 1, 1. 12., s. 12–14; podepsáno A–a. [Recenze (Praha, Bursík a Kohout 1894).] **129**

Hermann Lingg: Výbor básní. *Literární listy* 16, 1894–95, č. 1, 1. 12., s. 17–18; podepsáno A–a. [Recenze (Praha, J. Otto 1894).] **130**

Časopisy. Ve svém 132. čísle přináší La Plume resultát... *Moderní revue*, sv. 1, 1894–95, č. 3, 8. 12., s. 69–72; podepsáno –f–. [Referát. La Plume, Paříž – o anketě La Plume v níž mladí fr. spisovatelé uváděli, kdo je hoden zaujmout křeslo Akademie, s výsledkem ankety; Neue Deutsche Rundschau, Internationale Litteraturberichte, Berlín – o článku Ottokara von Stauffa von der March, v němž oceňuje českou literaturu.] **131**

Časopisy. Zdá se, že nyní u našich listů nalezneme... *Moderní revue*, sv. 1, 1894–95, č. 3, 8. 12., s. 70–72; podepsáno –g–. [Referát. Rozhledy, ed. J. Pelcl, Chrudim – o diskuzi J. Vorla a F. V. Krejčího o nových proudech literárních mezi mladými; Niva, red. F. Roháček, Brno – o článku, v němž jest napadán J. Vrchlický, který prý si vymínil dvojité honorář za příspěvky do Nár. listů; Lit. listy – o jejich neúčasti v nynějších generačních sporech literárních; Vesna, red. F. Dlouhý a F. Vrána, Velké Meziříčí – o dobrých a kvalitních jejích přispěvatelích.] **132**

Kapitola z patologie českého života dnešku: „K našim posledním bojům literárním“ a „Literární revoluce“. *Literární listy* 16, 1894–95, č. 2, 16. 12., s. 27–33. [Polemika reflektující generační spor v devadesátých letech 19. století, konkrétně literární projevy J. Vrchlického (*Lumír* 23, 1894–95, č. 5, 10. 11, s. 58–60.), F. Schulze a jejich vrstevníků a literární rozpory mezi starou a mladou generací, které se projeví v rámci dobové polemiky o dílo V. Hálka.] **133**

Sborník světové poezie. Vydávaný Českou akademií třídou čtvrtou. *Rozhledy* 4, 1894–95, č. 3, 25. 12., s. 157–161. [Referát. Vyšlé překlady svědčí o nesprávné definici pojmu světovost.] **134**

1895

Prostibolo duše. Praha, Moderní revue 1895. [V tiráži: „dotištěno 11. 12. 1894“. Sbírká dekadentně symbolistní lyriky.] **135**

N. Potapenko: Lásky. *Literární listy* 16, 1894–95, č. 3, 1. 1., s. 55; podepsáno a–a. [Recenze (přel. V. Mrštík, Praha, F. Šimáček 1894).] **136**

Viktor K. Jeřábek: Nové povídky a obrázky. *Moderní revue*, sv. 1, 1894–95, č. 4, 8. 1., s. 90; nepodepsáno. [Poznámka (Brno, Barvíř 1894).] **137**

F. de Roberto: I vicere. Román. *Moderní revue* 1, 1894–95, č. 4, 8. 1., s. 90; nepodepsáno. [Recenze (Milano, Garzanti).] **138**

Časopisy. V literárních bojích Machar contra Vrchlický, Schulz... *Moderní revue*, sv. 1, 1894–95, č. 4, 8. 1., s. 92–94; podepsáno –h–. [Referát. Hlas národa, red. V. Beneš – o diskuzi J. Vrchlického s Lad. Matušem o Strindbergovi; Lumír – o článku J. V. Sládka o B. Vikové–Kunětické v Lumíru; Světozor, red. M. A. Šimáček, Praha – o článku M. A. Šimáčka ve Světozoru proti moravské kritice díla Vikové–Kunětické Idylky; Čech – red. B. Kichler,

Praha – o článku Čecha, v němž se píše, že list souhlasí s kritikou Jar. Kvapila otištěnou v Národních listech o MR. Dále opěvování Vrchlického v Čechu, jehož Tři knihy vlašské lyriky chválí, Procházka však vytýká Vrchlickému nenoblesnost pro úvod ke knize; Fremdenblatt – o otázkách položených v tomto listu vynikajícím osobnostem a o odpovědích J. Vrchlického na ně; Národní listy, red. J. Grégr, Praha – komentáře k některým zprávám Nár. listů v oboru literatury.] **139**

Benito Pérez Galdós. *Literární listy* 16, 1894–95, č. 4, 5, 6, 7, 16. 1., 1. 2., 16. 2., 1. 3., s. 67–69, 83–84, 100–101, 115–117; podepsáno A–a. Přetištěno knižně: *Literární siluety a studie*, Praha, Fr. Adámek 1912, s. 11–29. [Literární studie analyzující práci španělského národního spisovatele B. P. Galdóse s poznámkou o překladu jeho románu *Miau* Hugo Kosterkou.] **140**

Karel Červinka: Krajiny a nálady. *Literární listy* 16, 1894–95, č. 4, 5, 16. 1., 1. 2., s. 72–73, 88–90; podepsáno A–a. [Recenze (Praha, F. Šimáček 1894).] **141**

Imoralita v umění. *Moderní revue*, sv. 1, 1894–95, č. 5, 8. 2., s. 115–118. Přetištěno knižně: *Literární siluety a studie*. Praha, Fr. Adámek 1912, s. 5–10. [Úvaha o demokratizaci umění, jíž autor navrhuje.] **142**

Časopisy. Svou polemiku z 8. č. Světozora... *Moderní revue*, sv. 1, 1894–95, č. 5, 8. 2., s. 120; podepsáno A. P.–. [Poznámka. Světozor, red. M. A. Šimáček – komentář k odpovědi v č. 9 Světozora na Procházkův referát v *Moderní revui* č. 4, 1895, s. 92–94. Šimáček v ní vyvrací Procházkovu tvrzení o něm a o Karáskovi, Procházka odpověď ostře zesměšňuje.] **143**

J. S. Machar: Magdalena, Zde by měly kvést růže. *Literární listy* 16, 1894–95, č. 6, 7, 8, 16. 2., 1. 3., 16. 3., 103–106, 118–121, 135–138; podepsáno A–a. [Recenze (Praha, F. Šimáček 1894).] **144**

Émile de Laveley: Protestantism a katolicism. *Moderní revue*, sv. 1, 1894–95, č. 6, 8. 3., s. 137–138; nepodepsáno. [Poznámka k brožuře (přel. A. Hajn, Chrudim, Alois Hajn 1895).] **145**

Karel Hlaváček: Sokolské sonety. *Moderní revue*, sv. 1, 1894–1895, č. 6, 8. 3., s. 137; nepodepsáno. [Poznámka odsuzující sbírku jedním slovem: „Příteli!!!!“ (Praha, b. n. 1895).] **146**

Jana Mairétoová: Nerozluční. Román. *Moderní revue*, sv. 1, 1894–95, č. 6, 8. 3., s. 138; nepodepsáno [Poznámka (přel. J. J. Svátek Praha. J. R. Vilímek 1894).] **147**

Jaroslav Vrchlický: Moderní básníci francouzští. – Jaroslav Vrchlický: Tři knihy vlašské lyriky. *Moderní revue*, sv. 1, 1894–95, č. 6, 8. 3., s. 138; nepodepsáno [Poznámka k antologiím (Praha, J. Otto 1894 – Praha, Vzdělávací bibliotéka 1894).] **148**

Časopisy. Za hranicemi nyní časopisy zabývají se otázkou... *Moderní revue*, sv. 1, 1894–95, č. 6, 8. 3., s. 138–140; podepsáno –kp–. [Poznámka. Čas, redaktor J. Herben, Praha – o článcích v Času zabývajících se otázkou rozvířenou v zahraničních listech, je-li věda v úpadku. Čas registroval některé články, zvláště F. Brunetierův, Lemaitreův z *Revue de deux Mondes* a Richetův; *L' Illustrazione Italiana* – o přednášce A. Grafa o tématu výše uvedeném u ref. o Času; *Figaro*, Paříž – o článku H. Becquea o úpadku vědy a vzrůstání se náboženství; *Světozor*, red. Šimáček – o Šimáčkově článku o kritice; *Rozhledy*, red. Pelcl – o článku

Krejčího jako odpověď na Šimáčkův článek ve Světozoru o vědě a náboženství; Neue deutsche Rundschau – o článku F. Servaesa o kritice; Naše doba, red. B. Grund a V. Svatoň, Praha, J. Laichter – o kritice, kterou o básni J. Vrchlického Pan Twardowski napsal do Naší doby T. G. Masaryk; Trud, Petrohrad – o výtahu z článku F. V. Krejčího z Die Zeit o české literatuře, uveřejněném M. A. Orlovem v Trudu, odmítavá kritika; Nada, Sarajevo – poznámka k nově vydávanému bosensko-hercegovskému časopisu Nada; Studentský sborník.] **149**

B. Viková-Kunětická: Idylky. *Literární listy* 16, 1894–95, č. 8, 16. 3., s. 138; podepsáno A–a. [Recenze (Praha, F. Šimáček 1894).] **150**

Jaroslav Vrchlický: Kytky aster. *Literární listy* 16, 1894–95, č. 9, 1. 4., s. 151–152. [Recenze (Praha, J. Otto 1895).] **151**

Václav Hladík: Z pražského ovzduší. Obrázky a nálady. *Literární listy* 16, 1894–95, č. 9, 1. 4., s. 153; podepsáno A–a. [Recenze (Praha, J. Otto 1894).] **152**

Pietro Cossa: Nero. Drama o pěti jednáních. *Literární listy* 16, 1894–95, č. 9, 1. 4., s. 153–154; podepsáno A–a. [Recenze (přel. B. Frída, Praha, J. Otto 1894).] **153**

Kresby ze skandinávské literatury. *Literární listy* 16, 1894–95, č. 9, 1. 4., s. 158–160; podepsáno Alap. [Článek. Zhodnocení významných prací skandinávské literatury.] **154**

Gabriele D'Annunzio: Trionfo della Morte. Psychologický román. *Moderní revue*, sv. 2, 1895, č. 1, 8. 4., s. 21; nepodepsáno. [Recenze (Milano, Treves 1894).] **155**

Michel Bakounine: Oeuvres. Sbírka článků. *Moderní revue*, sv. 2, 1895, č. 1, 8. 4., s. 21, nepodepsáno [Poznámka ke knize M. A. Bakunina (Paříž, P. V. Stock 1895).] **156**

Eugenio de Castro: Interludio. Básně. *Moderní revue*, sv. 2, 1895, č. 1, 8. 4., s. 21; nepodepsáno. [Recenze (Coimbra 1894).] **157**

Pierre Loti: Le Désert. Obrázky z cest. *Moderní revue*, sv. 2, 1895, č. 1, 8. 4., s. 22–23; nepodepsáno. [Poznámka (Paříž, Calmann-Lévy 1895).] **158**

Charles Malato: De la Commune à l'Anarchie. Vzpomínky. *Moderní revue*, sv. 2, 1895, č. 1, 8. 4., s. 23; nepodepsáno. [Poznámka (Paříž, Stock 1895).] **159**

Edouard Rod: Les Roches blanches. Román. *Moderní revue*, sv. 2, 1895, č. 1, 8. 4., s. 23; nepodepsáno. [Poznámka (Paříž, Perrin 1894).] **160**

J.-H. Rosny: Renouveau. Román. *Moderní revue*, sv. 2, 1895, č. 1, 8. 4., s. 23; nepodepsáno. [Poznámka (Paříž, S. Plou 1894).] **161**

Číslem tímto počíná II. Svazek... *Moderní revue*, sv. 2, 1895, č. 1, 8. 4., obálka; podepsáno vydavatelstvo. [Oznámení o dalším svazku Moderní revue a také o programu.] **162**

Jacinto Verdeguer: Sen sv. Jana. *Literární listy* 16, 1894–95, č. 10, 16. 4., s. 167–168; podepsáno A–a referát. [Recenze (S. Bouška, Praha, J. Otto 1893).] **163**

M. Jahn: Z temných i světlých cest. Náčrtky a povídky. *Literární listy* 16, 1894–95, č. 10, 16. 4., s. 169–170; podepsáno A–a. [Recenze (Praha, F. Šimáček 1894).] **164**

Viktor Kamil Jeřábek: Nové povídky a obrázky. *Literární listy* 16, 1894–95, č. 10, 16. 4., s. 170–171; podepsáno A–a. [Recenze (Brno, Bavič 1894).] **165**

K. M. Čapek: V třetím dvoře. *Literární listy* 16, 1894–95, č. 11, 1. 5., s. 182–185; podepsáno A–a. [Recenze (Praha, J. Otto 1895).] **166**

Josef Kalus: Kresby a písně. *Literární listy* 16, 1894–95, č. 11, 1. 5., s. 185–186. [Recenze (Praha, J. Otto 1895).] **167**

Karel Kamínek: Hřích. Román. *Literární listy* 16, 1894–95, č. 11, 1. 5. s. 187; podepsáno A–a. [Recenze (Velké Meziříčí, Šašek a Frgal 1894).] **168**

J. Vrchlický: Tři knihy vlašské lyriky. *Literární listy* 16, 1894–95, č. 11, 12, 1. 5., 16. 5., 187–189, 201–202; podepsáno A–a referát. [Recenze (Praha, F. Šimáček 1895).] **169**

P. F.–J. Elslander. *Moderní revue*, sv. 2, 1895, č. 2, 8. 5., s. 42–43. Přetištěno knižně: *Francouzští autoři a jiné studie*, Praha, Moderní revue 1912, s. 92–95. [Pojednání. Rozbor pojmů „člověk“ a „pohlaví“ v díle belgického spisovatele.] **170**

Dr. Binzer: Dějiny francouzské revoluce. *Moderní revue*, sv. 2, 1895, č. 2, 8. 5., s. 45; nepodepsáno. [Poznámka (přel. K. Petřík, Praha, I. L. Kolber 1895).] **171**

Ignát Hořica: Na Černé Hoře. Črty. *Moderní revue*, sv. 2, 1895, č. 2, 8. 5., s. 46; nepodepsáno. [Poznámka (Praha, J. Otto 1895).] **172**

Josef Kalus: Kresby a písně. Básně. *Moderní revue*, sv. 2, 1895, č. 2, 8. 5., s. 46; nepodepsáno. [Poznámka (Praha, J. Otto 1895).] **173**

Václav Hladík: Třetí láska. Román. *Literární listy* 16, 1894–95, č. 13, 1. 6. s. 220; podepsáno A–a. [Recenze (Praha, J. R. Vilímek 1895).] **174**

Karel V. Rais: Lopota. Podhorské obrázky. – Karel V. Rais: Zapadlí vlastenci. *Literární listy* 16, 1894–95, č. 13, 1. 6., 220–221; podepsáno A–a. [Recenze (Praha, J. Otto 1895 – Praha, Šimáček 1895).] **175**

Kolda Malinský: Na vsi. Povídka. *Literární listy* 16, 1894–95, č. 13, 1. 6., s. 222; podepsáno A–a. [Glosa ke knize J. Laciny (Praha, Matice lidu 29, č. 1, 1895).] **176**

Letošní salon malířství v Rudolfině. *Moderní revue*, sv. 2, 1895, č. 3, 8. 6., s. 69–70; podepsáno R.–. [Recenze výroční výstavy soudobých výtvarných umělců v Rudolfině.] **177**

Časopisy. Naše poznámky o aféře p. Wildeově... *Moderní revue*, sv. 2, 1895, č. 3, 8. 6., s. 70–72; podepsáno –A–. [Referát. Naše doba, red. V. Grund a B. Svatoň, J. Laichter, Praha – komentář k článku v Naší době o aféře německého satirika O. Panizzy a O. Wilda; Čas, red. J. Herben, Praha – komentář k článku v Času o aféře Panizzově v Německu a Wildově v Anglii; Studentský sborník, red. Vodruška a Kolanda – komentář k článku ve Studentském sborníku o aféře Panizzově v Německu a Wildově v Anglii.] **178**

Několik rysů k obrazu Augusta Strindberga. *Literární listy* 1, 1894–95, č. 15, 16, 1. 7. 16. 7., 243–245, 263–264; podepsáno A–a; Přetištěno knižně: *Literární siluety a studie*, Praha, Fr. Adámk 1912, s. 30–38. [Literární studie o osobnosti, tvorbě a světovém filozofickém názoru A. Strindberga a jeho zásahu do emancipační otázky] **179**

Otto Erich Harleben: Hana Jagertová. *Literární listy* 16, 1894–95, č. 15, 1. 7., s. 249–251; podepsáno A–a. [Recenze (přel. A. Tuček, Praha, Vzdělávací bibliotéka).] **180**

Kniha vysokého slohu. *Moderní revue*, sv. 2, 1895, č. 4, 8. 7., s. 73–76; podepsáno M.–. [Referát o knize J.-K. Huysmanse *En route* (Paříž, Tresse & Stock 1895).] **181**

Náš konkurz. *Moderní revue*, sv. 2, 1895, č. 4, 8. 7., s. 91–92; podepsáno ++++. [Článek o výsledku konkurzu vypsaného *Moderní revu*. Autor nařiká na nezájem mladé literární generace, která se spokojí s prostředností. Následuje recenze devíti prací zaslaných do soutěže.] **182**

Otto Erich Hartleben: Hana Jagertová. Drama. *Moderní revue*, sv. 2, 1895, č. 4, 8. 7., s. 94; nepodepsáno. [Recenze (Praha, Vzdělávací bibliotéka 1895).] **183**

Bohdan Kaminský: Dvě povídky veršem. *Moderní revue*, sv. 2, 1895, č. 4, 8. 7., s. 94; nepodepsáno. [Poznámka (Praha, J. Otto 1895).] **184**

J. M. Karazin: Dvounohý vlk. Román. *Moderní revue*, sv. 2, 1895, č. 4, 8. 7., s. 94; nepodepsáno. [Poznámka (J. Wagner, Praha, J. R. Vilímek 1895).] **185**

F. Roháček: Několik povídek. *Moderní revue*, sv. 2, 1895, č. 4, 8. 7., s. 95; nepodepsáno. [Poznámka (Praha, J. Otto 1895).] **186**

Naši mistři. *Moderní revue*, sv. 2, 1895, č. 5, 8. 8., s. 115–118; podepsáno L.–. [Recenze. Théodor de Wyzewa: Naši mistři, kniha kritických statí. Současně i stručný přehled vývoje literární kritiky.] **187**

Růžena Svobodová: Na písčité půdě. *Literární listy* 16, 1894–95, č. 17–18, 16. 8., s. 293–296; podepsáno A–a. Přetištěno knižně: *České kritiky*, Praha, *Moderní revue* 1912, s. 196–206. [Recenze (Praha, Libuše 1895).] **188**

F. Roháček: Několik povídek. *Literární listy* 16, 1894–95, č. 17–18, 16. 8., s. 298–299; podepsáno A–a. [Recenze (Praha, J. Otto 1895).] **189**

Frant. X. Svoboda: Noví vesničané. Román veršem. *Literární listy* 16, 1894–95, č. 19, 20, 1. 9., 16. 9., s. 312–316, 327–329; podepsáno A–a. Přetištěno knižně: *České kritiky*, Praha, *Moderní revue* 1912, s. 178–196. [Recenze (Praha, Pospíšil 1895).] **190**

B. Kaminský: Nocturno. *Literární listy* 16, 1894–95, č. 20, 16. 9., s. 331; podepsáno A–a. [Recenze (Praha, J. Otto 1895).] **191**

Hrabě L. N. Tolstoj: O náboženství a mravnosti. *Literární listy* 16, 1894–95, č. 21, 1. 10., s. 346–349; podepsáno A–a. Přetištěno knižně: *Francouzští autoři a jiné studie*, Praha, *Moderní revue* 1912, s. 95–104. [Recenze (přel. J. Novák, Praha, F. Bačkovský 1895).] **192**

Ke knihám J. K. Huysmanse. *Literární listy* 16, 1894–95, č. 22–23, 16. 10., 355–357; podepsáno A–a. [Literární studie o rázu tvorby J. K. Huysmanse podle jeho nejvýznamnějších prací.] **193**

Maryan Zdziechowski: Karel Hynek Mácha a byronism český. – Eduard Rod: Mravné názory naší doby. *Literární listy* 16, 1894–95, č. 22–23, 16. 10., s. 374–375; podepsáno A–a. [Recenze (přel. J. Voborník, Praha, vlastním nákladem 1884 – Chrudim, J. Pelcl, 1895).] **194**

Vedle cesty. Drobné práce od R. E. Jamota. *Literární listy* 16, 1894–95, č. 22–23, 16. 10., s. 375; podepsáno A. Nový. [Glosa ke knize J. Thomayera (Praha, Bursík a Kohout 1895).] **195**

Štěpán Rektořík: V náladě šílené. Próza. *Literární listy* 16, 1894–95, s. 22–23, 16. 10., s. 376; podepsáno A–a. [Poznámka (nákladem autora, Libeň u Prahy 1895).] **196**

Marcel Prévost: Polonevinné. *Literární listy* 16, 1894–95, č. 22–23, 16. 10., s. 376–377; podepsáno A–a. [Recenze (přel. Em. ryt. z Čenkova, Praha, Vzdělávací bibliotéka 1895).] **197**

Bohdan Kaminský: Studie a povídky. *Literární listy* 16, 1894–95, č. 24, 1. 11., s. 396; podepsáno A–a. [Recenze, Praha, Bursík a Kohout 1895).] **198**

K českému překladu výboru z „Květů zla“. *Literární listy* 17, 1895–96, č. 1, 16. 11., s. 2–7; podepsáno Alap. Přetištěno knižně: *Francouzští autoři a jiné studie*, Praha, Moderní revue 1912, s. 104–114. [Referát. Ch. Baudelaire.: Výbor z „Květů zla“, přel. J. Goll a J. Vrchlický (Praha, J. Otto 1895).] **199**

George Elliot: Silas Marner, tkadlec z Raveloe. *Literární listy* 17, 1895–96, č. 1, 16. 11., s. 13; podepsáno A–a. [Glosa (přel. M. Jesenská, Praha, J. Otto 1894).] **200**

Guy de Maupassant: Život. – Anatole France: Z novel. *Literární listy* 17, 1895–96, č. 2, 1. 12., s. 32–34; podepsáno Alap. [Recenze (přel. V. Hrbek, Praha, Vzdělávací bibliotéka 1895; Praha, J. Otto 1895).] **201**

Glosa k „České moderně“ *Moderní revue*, sv. 3, 1895–96, č. 3, 8. 12., s. 25–26; nepodepsáno. [Glosa odsuzující manifest Česká moderna (Rozhledy, 1895) hájí právo na individualitu v životě i v umění.] **202**

Arte. Revista internacional. I: Directores Eugenio da Castro & Manuel da Silva Gayo *Moderní revue* 3, 1895–96, č. 3, 8. 12., s. 70–71; nepodepsáno. [Referát o nově založeném portugalském měsíčníku.] **203**

Hugues Rebelle: L' Union de trois aristocraties. Spis. *Moderní revue*, sv. 3, 1895–96, č. 3, 8. 12., s. 71; nepodepsáno. [Recenze (Paříž, Bibliothèque artistique et littéraire 1894).] **204**

1896

K poslední fázi české poezie. *Almanach secese*, red. S. K. Neumann, Praha, Stanislav K. Neumann 1896, s. 69–79. [Příspěvek do sborníku.] **205**

Ubohý Lelian. *Moderní revue*, sv. 3, 1895–96, č. 5, 8. 2., s. 100–102. Přetištěno knižně: *Francouzští autoři a jiné studie*, Praha, Moderní revue 1912, s. 115–118. [Nekrolog Paula Verlaina.] **206**

Tragédie pohlaví. Stanisław Przybyszewski: De Profundis. *Moderní revue* 3, 1895–96, č. 5, 8. 2., s. 107–110; nepodepsáno. [Úvaha na okraj knihy Przybyszewského románu De Profundis (Leipzig, Röder 1895).] **207**

Česká otázka, snahy a tužby národního obrození. Napsal T. G. Masaryk. *Literární listy* 17, 1895–96, č. 7, 16. 2., s. 119–121; nepodepsáno. [Recenze (Praha, Čas 1895).] **208**

Nové knihy francouzské. *Moderní revue*, sv. 3, 1895–96, č. 6, 8. 3., s. 137–139; podepsáno ALAP. [Recenze nově vyšlých francouzských knih.] **209**

Růžena Jesenská: Slitování a láska. Básně. *Literární listy* 17, 1895–96, č. 9, 16. 3., s. 154; podepsáno Gabri. [Recenze (Praha, F. Šimáček 1895).] **210**

Intimní volné jeviště. *Literární listy* 17, 1895–96, č. 10, 1. 4., s. 162–167; podepsáno s Jiřím Karáskem [spoluautor]. [Přednáška. Předneseno Karáskem 6. 3. 1896 u příležitosti prvního představení Intimního volného jeviště v Praze.] **211**

Vittorio Picca: L'Arte europea a Venezia. Sborník článků. *Moderní revue*, sv. 4, 1896, č. 1, 8. 4., s. 21; nepodepsáno. [Poznámka.] **212**

Maurice Barrès: Du Sang de la Volupté et de la Mort. *Moderní revue*, sv. 4, 1896, č. 1, 8. 4., s. 21–22; nepodepsáno. [Poznámka (Paříž, Charpentier 1895).] **213**

Časopisy. Dva zajímavé a významné listy francouzské... *Moderní revue*, sv. 4, 1896, č. 1, 8. 4., s. 22; nepodepsáno; [Referát o založení dvou francouzských časopisů a pochvalný referát o listu Nový život; Centaure, tříměsíčník, Paříž; Perhinderion, dvouměsíční revue, red. Alfred Jarry; Nový život, red. Dostál-Lutinov, Praha.] **214**

K novému bytí. *Moderní revue*, sv. 4, 1896, č. 2, 8. 5., 36–38; nepodepsáno. [Recenze. S. Przybyszewski: Im Malstrome, třetí díl trilogie Homo sapiens.] **215**

Časopisy. Tak již je tedy po nadějně se zelenající „České moderně“... *Moderní revue*, sv. 4, 1896, č. 2, 8. 5., s. 45–46; nepodepsáno. [Referát. Rozhledy, red. J. Pelcl – komentář k rozpadu České moderny a o úloze J. Pelcla v této věci; Naše doba, red. Vilém Grund a Bedřich Svatoň, Praha, J. Laichter – Komentář k článku šifry Sursum o V. Lužické.] **216**

Adolphe Retté: La Fôret bruissante. Basně. *Moderní revue*, sv. 44, 1896, č. 3, 8. 6., s. 68–69; nepodepsáno. [Referát (Paříž, Bibliothèque artistique et littéraire 1896).] **218**

Časopisy. Milý pane Machare... *Moderní revue*, sv. 4, 1896, č. 3, 8. 6., s. 69–72; podepsáno X. (A. Procházka nebo J. Karásek). [Polemika. Dopis napadající J. S. Machara – autor ho viní z rozdmýchávání různých sporů poslední doby mezi českými časopisy.] **219**

Edmond de Goncourt. *Moderní revue*, sv. 4, 1896, č. 5, 8. 8., s. 106–107; podepsáno F.–. [Nekrolog Edmonda de Goncourta. V čele nekrologu připojena kresba hlavy E. de Goncourta od Karla Hlaváčka.] **220**

Adolphe Retté: Promenades subversives. *Moderní revue*, sv. 4, 1896, č. 5, 8. 8., s. 119; nepodepsáno. [Referát (Paříž, Bibliothèque artistique et littéraire 1896).] **221**

Léon Ritor: La Sage Empereur. Báseň. *Moderní revue*, sv. 4, 1896, č. 5, 8. 8., s. 119; nepodepsáno. [Referát (Paříž 1896).] **222**

Vilém Bitnar: Biblické Rapsodie. Básně. *Moderní revue*, sv. 4, 1896, č. 5, 8. 8., s. 119–120; nepodepsáno. [Referát (Praha, Kotrba 1895).] **223**

J. Al. Koráb: Trosky mých snů. Sbíрка básní. *Moderní revue*, sv. 44, 1896, č. 5, 8. 8., s. 120; nepodepsáno. [Referát (Praha, vlastním nákladem 1896).] **224**

Jaroslav Kvapil: Oddanost. Básně. *Moderní revue*, sv. 4, 1896, č. 5, 8. 8., s. 120; nepodepsáno. [Poznámka (Praha, J. Kvapil 1896).] **225**

A. Ondráček: Obnažené rány. Básně. *Moderní revue*, sv. 4, 1896, č. 5, 8. 8., s. 120; nepodepsáno. [Poznámka.] **226**

Divadlo. *Moderní revue*, sv. 4, 1896, 5, 8. 8., s. 120; nepodepsáno. [Glosa ke zprávě o odchodu Bedřicha Frída z Národního divadla z místa dramaturga a o novém dramaturgu Janu Lierovi.] **227**

Sociální literatura. *Moderní revue*, sv. 5, 1896–97, č. 1, 8. 10., s. 32; nepodepsáno. [Recenze. Stručně o několika francouzských a českých socialistických brožurách.] **228**

Moderní revue zahajuje tímto sešitem... *Moderní revue*, sv. 5, 1896–97, č. 1, 8. 10., obálka; podepsáno Administrace Moderní revue. [Oznámení o rozšíření programu s výčtem vydávaných a chystaných článků, básní atd.] **229**

Renesance pohanství. *Moderní revue*, sv. 5, 1896–97, č. 2, 3, 8. 11., 8. 12., s. 59–62, 91–94; podepsáno ***. Přetištěno knižně: *Francouzští autoři a jiné studie*, Praha, Moderní revue 1912, s. 118–128. [Recenze. Úvodem o vlivu pohanství na mladou soudobou literaturu, následuje obsáhlý rozbor románu Pierra Louýse Aphrodita z výše uvedeného hlediska. Iniciály na str. 59 a 91 kreslil K. Hlaváček.] **230**

Časopisy. Veselý spor s Časem vedou Rozhledy... *Moderní revue*, sv. 5, 1896–97, č. 2, 8. 11., s. 62; nepodepsáno. [Referát. Čas, red. J. Herben, Praha – o sporu s Rozhledy o program Času; Rozhledy, red. Pelcl, Chrudim – ostrá kritika přehmatů Rozhledů; Moderní revue, – odpověď redaktorům Rozhledů a Času, kteří vytýkají Moderní revui, že neodpovídá na jejich glosy.] **231**

Z německé beletrie. *Moderní revue*, sv. 5, 1896–97, č. 2, 8. 11., s. 63–64; nepodepsáno. [Recenze. Richard Dehmel: Weib und Welt – sbírka básní (Berlín, Schuster and Loffer 1896); O. J. Bierbaum: Die Schlangendame – próza; R. M. Rilke: Larenopfer – sbírka básní (Praha, H. Dominicus 1896).] **232**

Sociální literatura. *Moderní revue*, sv. 5, 1896–97, č. 2, 8. 11., s. 64; nepodepsáno. [Recenze. Stručně o několika francouzských socialistických brožurách.] **233**

Časopisy. V 11. seš. lipské Gesellschaft... *Moderní revue*, sv. 5, 1896–97, č. 3, 8. 12., s. 95; nepodepsáno. [Referát. Gesellschaft, Lipsko, sešit 11 – o referátu A. Donatha o publikacích *Moderní revue*, v němž oceňuje O. Březinu, J. Karáska a B. Knösle a v němž dále píše o nedocenění díla J. Vrchlického v MR; Volné směry, red. K. L. Klusáček, Praha – o článku J. Hilberta, v němž chválí J. Vrchlického; Rozhledy, red. Pelcl – o umělecké neschopnosti výtvarného referenta Rozhledů.] **234**

Okultismus. *Moderní revue*, sv. 5, 1896–97, č. 3, 8. 12., s. 96; nepodepsáno. [Recenze. Luigi Capuana: *Mondo occulto* (Napoli, Pierro 1896).] **235**

1897

Volná tribuna. Týče se posledního božího bojovníka, pana J. S. Machara. *Moderní revue*, sv. 5, 1896–97, č. 4, 8. 1., s. 128. [Komentář. Ostrá replika k článku J. S. Machara, jenž omylem napadl Procházku za recenzi své knihy. Kritiku ovšem napsal Karásek. Procházka napadá Machara za jeho nedotknutelnost.] **236**

Plagiáty. *Moderní revue*, sv. 5, 1896–97, č. 5, 8. 2., s. 144–146; podepsáno ***. Přetištěno knižně: *Literární siluety a studie*, Praha, Fr. Adámek 1912, s. 39–43. [Článek k soudobému vyvolávání skandálů pro plagiáty, jichž ve skutečnosti nebylo. Procházka vysvětluje, co plagiát vůbec je.] **237**

Sociální literatura. *Moderní revue*, sv. 5, 1896–97, č. 5, 8. 2., s. 157; nepodepsáno [Recenze. Stručně o několika francouzských socialistických brožurách; přehled nových knih se sociální tematikou.] **238**

Německé knihy. *Moderní revue*, sv. 5, 1896–97, č. 5, 8. 2., s. 157; nepodepsáno. [Recenze.] **239**

K podobizně p. Ant. Sovy. *Moderní revue*, sv. 5, 1896–97, č. 6, 8. 3., s. 185–186; podepsáno ***. [Studie o vývoji poetické tvorby A. Sovy s kritikou Hlaváčkova portrétu Sovy v *Moderní revui*.] **240**

Cizí knihy. *Moderní revue*, sv. 5, 1896–97, č. 6, 8. 3., s. 187–188; nepodepsáno. [Recenze.] **241**

Nové knihy. *Moderní revue*, sv. 5, 1896–97, č. 6, 8. 3., s. 188; nepodepsáno. [Recenze. Stručný přehled nové české tvorby posledního měsíce.] **242**

Zo D' Axa: *Mim vše*. Předmluva knihy. *Moderní revue*, sv. 6, 1896–97, č. 6, 8. 3., s. 27–29. [Úvaha.] **243**

Volná tribuna. Velcí koncesovaní nakladatelé a knihkupci... *Moderní revue*, sv. 6, 1897, č. 7, 8. 4., s. 32; podepsáno Vydavatelstvo Knihovny *Moderní revue*. [Oznámení o omítnutí nakladatelů a knihkupců prodávat knihy vydávané vlastním nákladem skupinami mladých literátů.] **244**

S. Przybyszewski: *Satans Kinder*. *Moderní revue*, sv. 6, 1897, č. 2, 8. 5., s. 54–61; nepodepsáno. [studie na okraj Przybyszewského románu (Paříž, Langen 1897).] **245**

Časopisy. V dubnovém čísle... *Moderní revue*, sv. 6, 1897, č. 2, 8. 5., s. 64; podepsáno A. P. [Referát. L'Art et La Vie, Paříž, duben 1897 – komentář k článku E. de Morsiera La Nouvelle critique; La Plume, Paříž, březen 1897 – komentář k článku L. Lumeta o L. Riorovi; Rozhledy, red. Krejčí, Soukup, Pelcl – komentář k článku Krejčího v květnovém čísle Rozhledů o sporu Lumíru s Literárními listy.] **246**

Pierre Louÿs. *Literární listy* 18, 1896–97, č. 15, 1. 6., s. 243–246; podepsáno ○. [Literární studie kladně hodnotící dílo básníka P. Louÿse.] **247**

F. Pečinka: Dojmy z Paky. Básně. *Literární listy* 18, 1896–97, č. 15, 1. 6., s. 248–250; podepsáno ○. [Recenze (Praha, J. Otto 1867).] **248**

Herman Bang: Čtyři d'ábli. *Literární listy* 18, 1896–97, č. 15, 1. 6., s. 253; podepsáno ○. [Glosa (přel. H. Kosterka, Praha, F. Šimáček 1896).] **249**

Maurice Maeterlinck: Aglavena a Selysetta. Drama. *Moderní revue*, sv. 6, 1897, č. 3, 8. 6., s. 94; nepodepsáno. [Recenze (přel. M. Kalašová, Praha, 1897).] **250**

Zwanzig Dehmelsche Gedichte... Výbor básní. *Moderní revue*, sv. 6, 1897, č. 3, 8. 6., s. 95; nepodepsáno. [Poznámka (Berlín, Schuster and Löffler).] **251**

V. P. Trnavský: Sestry. Román z pražského života. *Literární listy* 18, 1896–97, č. 16, 16. 6., s. 267–270; podepsáno ○. [Recenze. (Tábor, Václav Kraus 1895).] **252**

Román „propagandy činu“. *Literární listy* 18, 1896–97, č. 17, 1. 7., s. 284–286; podepsáno ○. [Literární studie o tvorbě S. Przybyszewského. Procházka se v románech zaměřil na rozbor pojmů „heroický anarchismus“ a „propagandu činu“; především rozbor románu Satanovy děti.] **253**

K. M. Čapek: Nedělní povídky. *Literární listy* 18, 1896–97, č. 17, 1. 7., s. 189–190; podepsáno ○. [Recenze (Praha, F. Topič 1897).] **254**

Jean Grave: L'Individium el La Société. [Sbírka článků]. *Moderní revue*, sv. 6, 1897, č. 4, 8. 7., s. 125; nepodepsáno. [Poznámka (Paříž, Stock 1897).] **255**

Jan Osten: Kancelářské obrázky. *Moderní revue*, sv. 6, 1897, č. 4, 8. 7., s. 125; nepodepsáno. [Poznámka (Tábor, Kraus 1897).] **256**

Adolphe Retté: Campagne première. Básně. *Moderní revue*, sv. 6, 1897, č. 4, 8. 7., s. 126; nepodepsáno. [Poznámka (Paříž, La Plume 1897).] **257**

Dr. Giovanni Rossi: Utopie und Experiment. [Sbírka studií.] *Moderní revue*, sv. 6, 1897, č. 4, 8. 7., s. 126; nepodepsáno. [Poznámka (Curych, A. Sanftleben 1897).] **258**

Richard Schaukal, Meine Gärten. *Moderní revue*, sv. 6, 1897, č. 4, 8. 7., s. 126; nepodepsáno. [Poznámka k básním (Berlín, Schuster & Löffler 1897).] **259**

V. P. Trnavský, Sestry. *Moderní revue*, sv. 6, 1897, č. 4, 8. 7., s. 126; nepodepsáno. [Poznámka k románu (Tábor, Kraus 1897).] **260**

A. P. Kalina, Anarchie. *Moderní revue*, sv. 6, 1897, č. 5, 8. 8., s. 160; nepodepsáno. [Poznámka k brožuře (Praha, nákladem autora 1897).] **261**

Moderne Dichtung II. Gesammelt von A. Guth und J. A. Bondy. *Moderní revue*, sv. 6, 1897, č. 5, 8. 8., s. 160; nepodepsáno. [Recenze (Praha, Porges 1897).] **262**

F. Domela Nieuwenhtis, Le Socialisme en danger. *Moderní revue*, sv. 6, 1897, č. 5, 8. 8., s. 160; nepodepsáno. [Poznámka (Praha, Vzdělávací bibliotéka 1897).] **263**

Dva póly. *Literární listy* 18, 1896–97, č. 19–20, 16. 8., s. 320–322; podepsáno ○. [Literární studie o dvou protichůdných jevech v umění a v poezii. Srovnání francouzského básníka A. Rettého s německým básníkem R. Schaukalem.] **264**

Peter Nansen: Maria. Kniha lásky. *Literární listy* 18, 1896–97, č. 19–20, 16. 8., s. 334–337; podepsáno ○. [Recenze (přel. F. J. Pavlišta, Praha, J. Otto 1897).] **265**

Léon de Tinseau: Na rozcestí. Román. *Literární listy* 18, 1896–97, č. 19–20, 16. 8., s. 337; podepsáno ○. [Glosa (přel. V. Guth, Praha, J. Otto 1897).] **266**

Knut Hamsun: Nová země. Román. *Literární listy* 18, 1896–97, č. 21, 1. 9., s. 354–356; podepsáno ○. [Recenze (přel. V. Petrů, Praha, J. Otto 1897).] **267**

La Barbarie gubernamental en España. *Moderní revue*, sv. 6, 1897, č. 6, 8. 9., s. 196; nepodepsáno. [Recenze sbírky článků (Brooklyn Imp. de El Despertar 1897).] **268**

Jules Delassus, Les Incubec étsles Succubec. *Moderní revue*, sv. 6, 1897, č. 6, 8. 9., s. 196; nepodepsáno. [Poznámka ke spisu (Paříž, Mercure de France).] **269**

Moderní revue zahájí příštím číslem IV. ročník... *Moderní revue*, sv. 6, 1897, 8. 9., č. 6, obálka; podepsáno Vydavatelstvo. [Oznámení o programu příštího VII. Svazku MR.] **270**

Mladí pražští Němci. *Literární listy* 18, 1896–97, č. 22, 16. 9., s. 361–363; podepsáno ○. Přetištěno knižně: *Diář literární a umělecký*, Praha, Ludvík Bradáč 1919, s. 191–200. [Literární studie pojednávající zejména o tvorbě R. M. Rilkeho, A. Gutha, H. Saluse.] **271**

Kosmická lyrika (Johannes Schlaf: Fruhling – Sommerhod). *Literární listy* 18, 1896–97, č. 23, 1. 10., s. 380–382; podepsáno ○. [Glosa k lyrické tvorbě J. Schlafa.] **272**

Milan Fučík, Utíkám k slunci. *Moderní revue*, sv. 7, 1897–98, sv. 1, 8. 10., s. 30–31; nepodepsáno. [Recenze básní (Praha, nákladem autora 1897).] **273**

B. Pérez Galdós: Nazarin. *Literární listy* 19, 1897–98, č. 1, 1. 11., s. 15–17; podepsáno ○. [Recenze (přel. A. Pikhart, Jos. R. Vilímek 1897).] **274**

Časopisy. Niva zanikla... *Moderní revue*, sv. 7, 1897–98, č. 2, 8. 11., s. 64; nepodepsáno. [Referát. Niva, red. Roháček, Brno – o zániku tohoto listu; Vesna, red. Dlouhý a F. M. Vrána, Velké meziříčí – o zániku tohoto listu; Rozhledy – komentář k článku v č. 3 proti kritice knihy Milana Fučíka v Moderní revui; La Revue blanche, Paříž – o článku Tarridy del Marmol v č. 106; Monatsschrift fur neue Literatur und Kunst – komentář k článku v č. 1 o

české literatuře; Wiener Rundschau, Vídeň – o obsahu č. 23; Życie, red. Ludwik Szcepański, Krakov – o obsahu č. 5.] **275**

Úpadek anarchismu. *Nový kult* 1, 1897–98, sv. 2, listopad, s. 19–22; podepsáno Ar–. [Článek.] **276**

Ke stým narozeninám Ad. Mickiewicze. *Literární listy* 19, 1897–98, č. 3, 1. 12., s. 55–56; podepsáno K. K. [Článek. Obsah projevu Aleksandra Swietochowského u příležitosti schůze výboru pro vybudování pomníku A. Mickiewicze k 100. výročí narození.] **277**

Časopisy. Życie (č. 7) přineslo článek... *Moderní revue*, sv. 7, 1897–98, č. 3, 8. 12., s. 95–96; nepodepsáno. [Referát Życie, red. L. Szcepański, Krakov, č. 7 – Komentář k článku M. Szukiewicze Z współczesnych Czech, který chválí J. Kvapila a J. Vrchlického, dále o některých překladech českých básní a o udělení první ceny v soutěži o titulní hlavici Życie Karlu Hlaváčkoví; Volné směry, red. K. L. Klusáček, Praha – k článku v č. 2 o neobornosti kritiky mladých literátů o malířství; Zlatá Praha, red. F. Schulz – k článku v č. 2, v němž je ostře kritizována kniha J. Karáska Sexus necans; Nový život, red. K. Dostál-Lutinov, Brno – Posměšný komentář k cestopisu S. Boušky v č. 11; Merkure de France, Paříž – o notickách J. Kowalského v č. 95 o Moderní revui a jiných českých literárních časopisech.] **278**

Louis Arleth: Poesie. *Literární listy* 19, 1897–98, č. 4, 16. 12. s. 71–72; podepsáno Z. [Recenze (Praha, nákladem autora 1897).] **279**

1898

Alphonse Daudet. *Moderní revue*, sv. 7, 1897–98, č. 4, 8. 1., s. 124–125; podepsáno ***. Přetištěno knižně: *Francouzští autoři a jiné studie*, Praha, Moderní revue 1912, s. 27–35. [Nekrolog Alphonse Daudeta.] **280**

Časopisy. Życie (č. 13) přineslo článek... *Moderní revue*, sv. 7, 1897–98, č. 4, 8. 1., s. 128; nepodepsáno. [Referát. Życie, red. L. Szcepański, Krakov, č. 7 – o článku o malíři Stykovy v č. 13 a o překladu Sovovy básně Theodoru Mommsenovi od M. Szukiewicze v č. 12; Nový život, red. K. Dostál-Lutinov, Praha – komentář k pokračování cestopisu S. Boušky v č. 12.] **281**

Luis Arleth, Z podivných dum bardovy harfy. *Moderní revue*, sv. 7, 1897–98, č. 4, 8. 1., s. 127; nepodepsáno. [Poznámka k básním (Praha, nákladem autora 1897).] **282**

Adolf Brabec, Listí padá... *Moderní revue*, sv. 7, 1897–98, č. 4, 8. 1., s. 127; nepodepsáno. [Poznámka k básním (Polička, Popelka 1897).] **283**

Gustav Flaubert, Pokušení svatého Antonína. *Moderní revue*, sv. 7, 1897–98, č. 4, 8. 1., s. 127; nepodepsáno. [Poznámka k povídce (přel. F. V. Krejčí, Praha, Vzdělávací bibliotéka 1897).] **284**

Otto Gulon, Háje kde se tančí. *Moderní revue* sv. 7, 1897–98, č. 4, 8. 1., s. 127; nepodepsáno. [Poznámka ke sbírce básní a próz Otakara Theera (Praha, nákladem autora 1897).] **285**

Alfred Guth: Draussen im Lebem. *Moderní revue*, sv. 7, 1897–98, č. 4, 8. 1., s. 127; nepodepsáno. [Poznámka k črtám (Berlín, Hugo Storm 1897).] **286**

František Herites: Vrásky duše. *Moderní revue*, sv. 7, 1897–98, č. 4, 8. 1., s. 127; nepodepsáno. [Poznámka k povídkám (Praha, J. R. Vilímek 1897).] **287**

Edmond Picard, L'Institut des hautes études à l'université nouvelle de Bruxelles. *Moderní revue*, sv. 7, 1897–98, č. 4, 8. 1., s. 127–128; nepodepsáno. [Poznámka ke spisu (Paříž, Librairie de l'art social 1897).] **288**

Homo sapiens. Stanisław Przybyszewski. Uber Bord. Unterwegs, Im Malstrom. *Moderní revue*, sv. 7, 1897–98, č. 5, 8. 2., s. 148–152; nepodepsáno. [Úvaha nad Przybyszewského románovou trilogií Homo sapiens.] **289**

Česká poesie XIX. věku, Díl I. a II. Sestavil Jaroslav Vrchlický. *Moderní revue*, sv. 7, 1897–98, č. 5, 8. 2., s. 157–158; nepodepsáno. [Recenze (Praha, Máj 1897).] **290**

K. Egor, Pomsta neznámé Viny. *Moderní revue*, sv. 7, 1897–98, č. 5, 8. 2., s. 158 ; nepodepsáno. [Recenze básní K. Rožka (Praha, nákladem autora, Grosmann a Svoboda 1897).] **291**

Bedřich Hron, Pestré zpěvy. *Moderní revue*, sv. 7, 1897–98, č. 5, 8. 2., s. 158; nepodepsáno. [Poznámka k básním (Praha, nákladem autora 1897).] **292**

Antonín Klášterský, Tmavá růže. *Moderní revue*, sv. 7, 1897–98, č. 5, 8. 2., s. 158; nepodepsáno. [Poznámka básní (Praha, F. Šimáček 1897).] **293**

Thomas P. Krag: Měděný had. *Moderní revue*, sv. 7, 1897–98, č. 5, 8. 2., s. 158; nepodepsáno. [Poznámka k románu (přel. H. Kosterka, Praha, J. R. Vilímek 1897).] **294**

Karel Mašek, Pohádky špatně končící. Romantické improvizace. *Moderní revue*, sv. 7, 1897–98, č. 5, 8. 2., s. 158; nepodepsáno. [Poznámka (Praha, E. Grégr 1897).] **295**

Gérald de Nerval, Les Chimères et les Cydalises. *Moderní revue*, sv. 7, 1897–98, č. 5, 8. 2., s. 158–159; nepodepsáno. [Poznámka k básním. Místo kritiky výňatek z předmluvy (Paříž).] **296**

L. Quis, Epigramy. *Moderní revue*, sv. 7, 1897–98, č. 5, 8. 2., s. 159; nepodepsáno. [Poznámka (Praha, F. Šimáček 1897).] **297**

Adolphe Retté: Oeuvres, complètes. Prose I. Rapports sexuels. – Passantes. – Paradoxe sur l'Amour. – Trois dialogues nocturnes. – Un Assassin. *Moderní revue*, sv. 7, 1897–98, č. 5, 8. 2., s. 159; nepodepsáno. [Recenze (Paříž, La Plume 1898).] **298**

Bořivoj Vajgrt, Kult Smrti. *Moderní revue*, sv. 7, 1897–98, č. 5, 8. 2., s. 159; nepodepsáno. [Poznámka (Praha, Salon odmítnutých 1898).] **299**

B. Viková-Kunětická: Medřická. *Moderní revue*, sv. 7, 1897–98, č. 5, 8. 2., s. 159; nepodepsáno. [Poznámka k románu (Praha, F. Šimáček 1897).] **300**

Pavel Albieri, Nevěsta za 50 dolarů. *Moderní revue*, sv. 7, 1897–98, č. 6, 8. 3., s. 179; nepodepsáno. [Poznámka k románu (Praha, J. R. Vilímek 1898).] **301**

R. W. Emerson, Představitelé lidstva. *Moderní revue*, sv. 7, 1897–98, č. 6, 8. 3., s. 179–180; nepodepsáno. [Poznámka ke spisu (přel. J. Váňa, Praha, J. R. Vilímek 1898).] **302**

Otakar Pallan, Na prahu života. *Moderní revue*, sv. 7, 1897–98, č. 6, 8. 3., s. 180; nepodepsáno. [Poznámka k básním (Praha, Stivín 1898).] **303**

Rainer Maria Rilke, Ohne Gegenwart. *Moderní revue*, sv. 7, 1897–98, č. 6, 8. 3., s. 180; nepodepsáno. [Poznámka k dramatu (Berlín, A. Entsch 1898).] **304**

A. Schnitzler, Anatol. *Moderní revue*, sv. 7, 1897–98, č. 6, 8. 3., s. 180; nepodepsáno. [Poznámka (přel. K. Švanda ze Semčic, Praha, J. R. Vilímek 1897).] **305**

Johannes Schlaf, Gertrud. *Moderní revue*, sv. 8, 1898, č. 1, 8. 4., s. 16–19. [Recenze dramatu (Berlín, J. Sassenbach 1898).] **306**

Giuseppe Lipparini, I sogni. *Moderní revue*, sv. 8, 1898, č. 1, 8. 4., s. 20; podepsáno A. P. [Poznámka k sonetům (Bologna, Il Tesoro 1898).] **307**

J.-K. Huysmans, La Cathédrale. *Moderní revue*, sv. 8, 1898, č. 1, 8. 4., s. 21–22; podepsáno A. P. [Recenze románu (Paříž, P.-V. Stock 1898).] **308**

Henri Rainaldy, Delcros. *Moderní revue*, sv. 8, 1898, č. 1, 8. 4., s. 24; podepsáno A. P. [Recenze románu (Paříž, Société libre d'édition des gens de lettres 1898).] **309**

Jos. K. Šlejhar, Zátíší. *Moderní revue*, sv. 8, 1898, č. 1, 8. 4., s. 25–26; podepsáno A. P. [Recenze románu (Praha, J. Pelcl 1898).] **310**

Paul Scheerbart, Der Tod der Barmekiden. *Moderní revue*, sv. 8, 1898, č. 2, 8. 5., s. 44–46; podepsáno A. P. [Recenze románu (Lipsko, M. Spohr 1898).] **311**

Eugène Montfort, Chair. *Moderní revue*, sv. 8, 1898, č. 2, 8. 5., s. 46–47; podepsáno A. P. [Recenze k básním psaným prózou (Paříž, Mercure de France 1898).] **312**

Marx Moeller, Totentanz. *Moderní revue*, sv. 8, 1898, č. 2, 8. 5., s. 47–48; podepsáno A. P. [Recenze (Lipsko, M. Spohr 1898).] **313**

August Krčal, K dějinám dělnického hnutí v Rakousku 1867–1894. *Moderní revue*, sv. 8, 1898, č. 2, 8. 5., s. 48–49; podepsáno A. P. [Recenze (přel. K. Vohryzek, Liberec, L. Brunclík 1898).] **314**

Paul Ernst, Lumpenbagasch. Im chambre séparée. *Moderní revue*, sv. 8, 1898, č. 2, 8. 5., s. 49; podepsáno A. P. [Recenze k dvěma aktovkám (Berlín, J. Sassenbach 1898).] **315**

M. Stona, Buch der Liebe. *Moderní revue*, sv. 8, 1898, č. 2, 8. 5., s. 49; podepsáno A. P. [Recenze básní (Víděň, C. Konegen 1898).] **316**

Dělnické představení. *Moderní revue*, sv. 8, 1898, č. 2, 8. 5., s. 52–54; podepsáno A. P. [Recenze. V. K. Jeřábek: Služebník svého pána, slavnostní představení strany sociálnědemokratické v Národním divadle dne 30. dubna 1898.] **317**

Eugène Montfort: Exposé du naturisme. *Moderní revue*, sv. 8, 1898, č. 3, 8. 6., s. 84–85; podepsáno A. P. [Recenze přednášky (Brusel, La Lutte 1898).] **318**

Maria Janitschek: Kreuzfahrer. *Moderní revue*, sv. 8, 1898, č. 3, 8. 6., s. 91–92; podepsáno A. P. [Recenze povídek (Lipsko, M. Spohr 1898).] **319**

Časopisy. Ve Volných směrech (č. 8)... *Moderní revue*, sv. 8, 1898, č. 3, 8. 6., s. 93–94; podepsáno A. P. [Komentář k článku Volných směrů č. 8, v němž se hovoří o neslušnosti bojů mezi spisovateli různých směrů a který podepsalo několik literátů. Procházka napadá tento článek – nevidí podepsané oprávněnými takový článek podepsat a vydat.] **320**

Jaro Hilbert, O Boha. Drama o třech dějstvích. *Nový kult* 2, 1898–99, č. 1, červen, s. 28–29; podepsáno alfa. Přetištěno knižně: *Literární siluety a studie*, Praha, Fr. Adámek 1912, s. 39–40. [Recenze (Praha, Bursík a Kohout 1898).] **321**

Karel Hlaváček. II. Malíř. *Moderní revue*, sv. 8, 1898, č. 4, 8. 7., s. 102–108; podepsáno A. P. Přetištěno knižně: *České kritiky*, Praha, *Moderní revue* 1912, s. 46–53. [Nekrolog Karla Hlaváčka.] **322**

Karel Hlaváček. III. Náhrobek. *Moderní revue*, sv. 8, 1898, č. 4, 8. 7., s. 108. [Spoluautoři K. Kamínek, J. Karásek, a A. Sova.] [Nekrolog. Výzva k veřejnosti, aby se svými příspěvky zúčastnila vybudování náhrobku.] **323**

Karel Hlaváček. IV. Několik dat. *Moderní revue*, sv. 8, 1898, č. 4, 8. 7., s. 109; nepodepsáno. [K Hlaváčkově úmrtí 15. 6. 1898, životopisná data jsou provázena kresbou autoportrétu K. H. na s. 109.] **324**

Karel Kamínek, Disonance. *Moderní revue*, sv. 8, 1898, č. 4, 8. 7., s. 116–117; podepsáno A. P. [Recenze povídek (Praha, Symposion 1898).] **325**

Jean Ajalbert: Sous le Sabre. *Moderní revue*, sv. 8, 1898, č. 4, 8. 7., s. 117–118; podepsáno A. P. [Recenze sbírky článků (Paříž, Editions de la Revue Blanche 1898).] **326**

Félix Vallotton *Moderní revue*, sv. 8, 1898, č. 5, 8. 8., s. 131–35; nepodepsáno. Přetištěno knižně: *Cesta krásy*, Praha, B. Kočí 1906, s. 3–14. [Studie o francouzském dřevorytci.] **327**

Charles Max: Devant la Vie. *Moderní revue*, sv. 8, 1898, č. 5, 8. 8., s. 138–140; podepsáno A. P. [Recenze literární studie (Paříž, La Plume 1898).] **328**

Aktuality. Intimní Volné jeviště... *Moderní revue*, sv. 9, 1898–99, č. 1, 8. 10., s. 32; nepodepsáno. [Poznámka o programu Intimního Volného jeviště v příští sezóně; skládat se bude z přednášek českých literárních modernistů, divadelních představení a recitačních večerů.] **329**

Aktuality. Slovanskou vzájemnost... *Moderní revue*, sv. 9, 1898–99, č. 1, 8. 10., s. 32; nepodepsáno. [Poznámka k článku v radikálních listech o umění a slovanské vzájemnosti s citátem z tohoto článku.] **330**

Aktuality. Výnosnou živnost... *Moderní revue*, sv. 9, 1898–99, č. 1, 8. 10., s. 32; nepodepsáno. [Poznámka o zaplavování listů a časopisů výpisky a notickami z pozůstalosti Máchovy J. Arbesem.] **331**

Aktuality. Petrklíče po dvanáctičíslové... *Moderní revue*, sv. 9, 1898–99, č. 1, 8. 10., s. 32; nepodepsáno. [Poznámka o zániku časopisu Petrklíče s jeho odmítavou kritikou] **332**

Aktuality. Nová ozdoba Prahy... *Moderní revue*, sv. 9, 1898–99, č. 1, 8. 10., s. 32; nepodepsáno. [Poznámka kritizující vystavení veřejného záchodku v bezprostřední blízkosti nejmenovaného pražského pomníku] **333**

Aktuality. Dneska smí přijít uličník... *Moderní revue*, sv. 9, 1898–99, č. 1, 8. 10., s. 32; nepodepsáno. [Poznámka k citátu z časopisu Petrklíče, v němž se odsuzuje napadání spisovatelů a literárních listů. Současně však uveřejňuje satirický obrázek, jímž byl surově napaden Čas] **334**

Aktuality. Čas učinil (patrně podle Žycie)... *Moderní revue*, sv. 9, 1898–99, č. 1, 8. 10., s. 32; nepodepsáno. [Výsměšná poznámka na úkor Času, který v některém svém článku připsal autorství spisu *Le Parnasse Contemporain* Mallarmému; Čas není vždy dobře informován a v poslední době mluví jako ze snu.] **335**

Georges Ramaekers: Les Fêtes de l'Été. *Moderní revue*, sv. 9, 1898–99, č. 1, 8. 10., s. 30; nepodepsáno. [Recenze básní (Paříž, Brusel, La Lutte 1898).] **336**

Camille Lemonnier: La vie secrète. Povídky. *Moderní revue*, sv. 9, 1898–99, č. 1, 8. 10., s. 30–31; nepodepsáno. [Recenze povídek (Paříž, P. Ollendorff 1898).] **337**

Aktuality. Šťastná literatura... *Moderní revue*, sv. 9, 1898–99, č. 2, 8. 11., s. 64; nepodepsáno. [Posměšná poznámka o A. Klášterském, na nějž prý manželství působí tak, že o něm píše řadu básní uveřejňovaných ve Světozoru.] **338**

Aktuality. Cum ille, cur tu non, Augustine... *Moderní revue*, sv. 9, 1898–99, č. 2, 8. 11., s. 64; nepodepsáno. [Posměšná poznámka na účet J. S. Machara, který oznámil v Naší době, že pro nemoc nemůže pokračovat v polemikách s Osvětou.] **339**

Aktuality. Zuřivý boj vede se... *Moderní revue*, sv. 9, 1898–99, č. 2, 8. 11., s. 64; nepodepsáno. [Poznámka o boji rozvířeném kolem dramaturga Národního divadla J. Liera s posměšným komentářem článku, který Lier uveřejnil v Radikálních listech.] **340**

Aktuality. Konečně zjeven světu program... *Moderní revue*, sv. 9, 1898–99, č. 2, 8. 11., s. 64; nepodepsáno. [Poznámka o uveřejnění programu obnoveného Lumíra V. Hladíkem s posměšným komentářem k nesourodosti talentu a V. Hladíka.] **341**

Aktuality. Co Vilém Mrštík toužil... *Moderní revue*, sv. 9, 1898–99, č. 2, 8. 11., s. 64; nepodepsáno. [Posměšná poznámka ke zprávě Lumíru o vydání Mrštíkovy knihy.] **342**

Aktuality. P. MUC V. V. Tomek... *Moderní revue*, sv. 9, 1898–99, č. 2, 8. 11., s. 64; nepodepsáno. [Poznámka kritizující knihu Tomka Portréty chirurgů, několik kritických odmítavých slov na okraj knihy.] **343**

Aktuality. Po všech surovostech... *Moderní revue*, sv. 9, 1898–99, č. 2, 8. 11., s. 64; nepodepsáno. [Odsuzující poznámka ke zprávě, že T. G. Masaryk je stále spolupracovníkem vídeňské *Zeit* i po protičeských člancích Kannerera.] **344**

Aktuality. ...vedl do publicistiky polské... *Moderní revue*, sv. 9, 1898–99, č. 2, 8. 11., s. 64; nepodepsáno. [Poznámka k článku „bratra Poláka“ v České revui, v němž citovaný ve výňatku hovoří o špatném příkladu hádavosti českých listů, který proniká i do polské publicistiky.] **345**

Druhá výstava spolku „Mánes“. *Moderní revue*, sv. 9, 1898–99, č. 3, 8. 12., s. 76–78; nepodepsáno. Přetištěno knižně: *Diář literární a umělecký*, Praha, Ludvík Bradáč 1919, s. 235–241. [Referát o výstavě mladých českých malířů. Obrazy hodnotí jako precizní, ale autorům chybí tvůrčí duch. Ze sochařství tvoří výjimku pouze F. Bílek, v malířství není nikdo výjimečný.] **346**

Činohra Národního divadla. Fr. A. Šubert: Patnáctý rok Národního divadla. *Moderní revue*, sv. 9, 1898–99, č. 3, 8. 12., s. 84–89; nepodepsáno. [Referát ostře kritizující poměry panující v Národním divadle v uplynulých patnácti letech po stránce literárně-dramatické.] **347**

Eugène Montfort, *Essai sur l'Amour*. *Moderní revue*, sv. 9, 1898–99, č. 3, 8. 12. s. 93; nepodepsáno [Recenze lyrické sbírky (Paříž, P. Ollendorff 1898).] **348**

Aktuality. Hlouposti, klaním se ti... *Moderní revue*, sv. 9, 1898–99, č. 3, 8. 12., s. 96; nepodepsáno. [Posměšná poznámka k článku I. Hořice v Národních listech.] **349**

Aktuality. Své vlastní drahocenné já... *Moderní revue*, sv. 9, 1898–99, č. 3, 8. 12., s. 96; nepodepsáno. [Posměšná poznámka k článku Machara o Fričovi v Naší době, srovnání básní Macharova a Heyduka, které byly ve stejném čísle otištěny] **350**

Aktuality. Moderním kritikem... *Moderní revue*, sv. 9, 1898–99, č. 3, 8. 12., s. 96; nepodepsáno. [Posměšná poznámka k posudku dramatu J. Ladeckého od Zákrejse v Osvětě.] **351**

Aktuality. Bestia triumphans... *Moderní revue*, sv. 9, 1898–99, č. 3, 8. 12., s. 96; nepodepsáno. [Ostrá poznámka proti úmyslu obce pražské zmodernizovat staroměstské náměstí.] **352**

Aktuality. Nápadnou kongeniálnost... *Moderní revue*, sv. 9, 1898–99, č. 3, 8. 12., s. 96; nepodepsáno. [Posměšná poznámka o nápadné shodě literárních referátů v Rozhledech a České stráži.] **353**

Aktuality. Kdo chce se podiviti... *Moderní revue*, sv. 9, 1898–99, č. 3, 8. 12., s. 96; nepodepsáno. [Ostrá poznámka ke Klostermannově próze Pan vrchní od Faustina v nedělních přílohách Národní politiky.] **354**

1899

Dva romány latinského úpadku. *Moderní revue*, sv. 9, 1898–99, č. 4, 8. 1., s. 114–118; podepsáno A. L. [Recenze. G. D'Annunzio, *Il piacere* a J. Péladan, *Finis Latinorum*.] **355**

Pan J. Kvapil zpracoval Pampelišku... *Moderní revue*, sv. 9, 1898–99, č. 4, 8. 1., s. 128; nepodepsáno. [Ironická poznámka ke zpracování pohádky Princezna Pampeliška pro děti J. Kvapilem.] **356**

Nové knihy kritické a literárněhistorické. *Moderní revue*, sv. 9, 1898–99, č. 5, 8. 2., s. 154–155; nepodepsáno. [Recenze.] **357**

Národní divadlo. *Moderní revue*, sv. 9, 1898–99, č. 5, 8. 2., s. 155–156; nepodepsáno. [Recenze G. Hauptmann, Forman Henčl. Drama. (přel. A. Stašek); poprvé v Národním divadle 11. 1. 1899.] **358**

Švandovo divadlo. *Moderní revue*, sv. 9, 1898–99, č. 5, 8. 2., s. 156; nepodepsáno. [Recenze. Stanisław Przybyszewski: Velké Šťestí (přel. A. Dvořák) a Gustav Wied: Svatební noc poprvé ve Švandově divadle.] **359**

Émile Verhaeren: Les Visages de la Vie. *Moderní revue*, sv. 9, 1898–99, č. 5, 8. 2., s. 157; nepodepsáno. [Recenze básní (Brusel 1899.)] **360**

Dvě nová dramata Annunziova. *Moderní revue*, sv. 9, 1898–99, č. 5, 8. 2., s. 157–158; nepodepsáno. [Recenze Gabriele D'Annunzio, sogno d'un tramonto d'autunno, La Giocionda.] **361**

Překlady. *Moderní revue*, sv. 9, 1898–99, č. 5, 8. 2., s. 158–159; nepodepsáno. [Recenze nových překladů knih moderních anglických básníků.] **362**

Hebbel napsal kdysi... *Moderní revue*, sv. 9, 1898–99, č. 5, 8. 2., s. 159–160; nepodepsáno. [Poznámka k článku Osvěty, který píše proti překladům z Hebbela, protože prý napsal kdysi hrubou sloku o Čechách.] **363**

Národní listy zastávají se... *Moderní revue*, sv. 9, 1898–99, č. 5, 8. 2., s. 159–160; nepodepsáno. [Poznámka k článku v Národních listech, v němž se pisatel zastává zlevnění knih ve skupinách.] **364**

Se vzácnou laskavostí... *Moderní revue*, sv. 9, 1898–99, č. 5, 8. 2., s. 160; nepodepsáno. [Polemika s článkem Po pěti letech bankrot tištěném v Radikálních listech o úpadku Moderní revue. Odpověď Radikálním listům, že Moderní revue není listem žádné literární kliky ani politické strany.] **365**

Jubilejní představení p. Vlčkovy „Elišky Přemyslovny“... *Moderní revue*, sv. 9, 1898–99, č. 6, 8. 3., s. 188; nepodepsáno. [Poznámka k dramatu.] **366**

Vedle původních veršů... *Moderní revue*, sv. 9, 1898–99, č. 6, 8. 3., s. 188; nepodepsáno. [Glosa k článku v Českém listu, kde se stal omyl s knihou Mallarméovou.] **367**

Jaký zájem má novopečená „státoprávní strana“... *Moderní revue*, sv. 9, 1898–99, č. 6, 8. 3., s. 188; nepodepsáno. [Posměšná poznámka o rubrice Literatura ve venkovských listech státoprávní strany.] **368**

„Jednoho je potřebí“... *Moderní revue*, sv. 9, 1898–99, č. 6, 8. 3., s. 188; nepodepsáno. [Glosa k brožuře V. Vlčka Jednoho je potřebí propagující Osvětu.] **369**

Světová knihovna. *Zlatá Praha* 16, 1898–99, č. 20, 24. 3., s. 238–239; podepsáno A. T. [Článek o literárním a popularizačně vědeckém programu Světové knihovny redigované Jaroslavem Kvapilem.] **370**

Román Boha. *Moderní revue*, sv. 10, 1899, č. 1, 8. 4., s. 27–29; podepsáno A. P. [Recenze Ludwig Jacobowski, Loki. Roman eines gottes (Minden J. C. C. Bruns 1899).] **371**

Flore d'Eveil... *Moderní revue*, sv. 10, 1899, č. 1, 8. 4. s. 30; podepsáno A. P. [Poznámka k novele Ernesta Gauberta (Montpellier, LAube Méridionale 1899).] **372**

Joris Karl Huysmans *Literární listy* 20, 1898–99, č. 13, 14 a 15, 1. 5., 16. 5., 1. 6., s. 205–207, 223–224 a 241–243. Přetištěno knižně: *Francouzští autoři a jiné studie*, Praha, Moderní revue 1912, s. 141–159. [Literární studie rozebírající Huysmansovo dílo a jeho význam, zejména romány À Rebours, Lá-Bas, En Route, v nichž vyniká H. pesimismus.] **373**

Nové knihy Schlafovy. *Moderní revue*, sv. 10, 1899, č. 2, 8. 5., s. 56–59; podepsáno A. P. [Recenze.] **374**

Literárního Žižku... *Moderní revue*, sv. 10, 1899, č. 2, 8. 5., s. 62; nepodepsáno. [Posměšná poznámka k článku V. Vlčka o Zákrejsovi.] **375**

Z nových překladů. *Moderní revue*, sv. 10, 1899, č. 2, 8. 5., s. 62; nepodepsáno [Recenze.] **376**

Po humanitním srdci... *Moderní revue*, sv. 10, 1899, č. 2, 8. 5., s. 63; nepodepsáno. [Poznámka ke spolupráci F. V. Krejčího s vídeňskou Zeit.] **377**

Couleur du temps *Moderní revue*, sv. 10, 1899, č. 2, 8. 5., s. 3; nepodepsáno. [Pochvalná poznámka k básníku Léopoldu Dauphinovi – Couleur du temp (Paříž, L. Vanier 1899).] **378**

Uměleckou duši... *Moderní revue*, sv. 10, 1899, č. 2, 8. 5., s. 63–64; nepodepsáno. [Poznámka k románu C. Viebig: Es lebe die Kunst (Berlín, F. Fontane 1899).] **379**

Vers la Vie... *Moderní revue*, sv. 10, 1899, č. 2, 8. 5., s. 64; nepodepsáno. [Poznámka k aktovce Louise Payena Vers la vie (Montpellier, La Coupe 1899).] **380**

Z deníku... *Moderní revue*, sv. 10, 1899, č. 2, 8. 5., s. 64; nepodepsáno. [Poznámka ke statím z Deníků D. Škarvana.] **381**

Historická tragedie... *Moderní revue*, sv. 10, 1899, č. 2, 8. 5., s. 64; nepodepsáno. [Poznámka k tragédii Herberta Eulenburga, Dogenglück.] **382**

Ludvík Lošťák: Selská bouře. *Moderní revue*, sv. 10, 1899, č. 3, 8. 6., s. 85; podepsáno –alfa–. [Recenze opery; poprvé v Národním divadle 26. 4. 1899.] **383**

Českou stráž... *Moderní revue*, sv. 10, 1899, č. 3, 8. 6., s. 85; nepodepsáno. [Poznámka. Ironická oprava záměny dvou spisovatelů, jak ji chybně provedli v České stráži.] **384**

Výtečná redakce... *Moderní revue*, sv. 10, 1899, č. 3, 8. 6., s. 87; nepodepsáno. [Poznámka. Výtka redakci Zlaté Prahy ohledně publikování překladu knihy Oběť Slunci S. Przybyszewského, která byla již vytištěna v Moderní revui 1897 pod názvem Epipsychidion jako český originál.] **385**

Rudolfinský „Salon“... *Moderní revue*, sv. 10, 1899, č. 3, 8. 6., s. 87; nepodepsáno. [Recenze výroční výstavy výtvarných umělců.] **386**

Le Greche... *Moderní revue*. *Moderní revue*, sv. 10, 1899, č. 3, 8. 6., s. 87; nepodepsáno. [Poznámka na okraj knihy Tullia Giordana Le Greche (Torino, Roux Frassati 1899).] **387**

Maupassant... *Moderní revue*, sv. 10, 1899, č. 3, 8. 6., s. 88; nepodepsáno. [Poznámka o neustálých překladech z Maupassanta, s uvedením překladu Svědomí vrahovo (přel. P. Projsa, Praha, J. R. Vilímek 1899).] **388**

P. Charles Max... *Moderní revue*, sv. 10, 1899, č. 3, 8. 6., s. 88; nepodepsáno. [Poznámka ke knize Ch. Maxe Le Philosophe et le Forgeson (Paříž, La Plume 1899).] **389**

Čas... *Moderní revue*, sv. 10, 1899, č. 4, 8. 7., s. 110–111; nepodepsáno. [Komentář k článku Času.] **390**

L' Inimitable... *Moderní revue*, sv. 10, 1899, č. 4, 8. 7., s. 111; nepodepsáno. [Recenze románu Ernesta la Jeunesse (Paříž, E. Fasquelle 1899).] **391**

Časopisy. L'Aube Mèridionale vydala... *Moderní revue*, sv. 10, 1899, č. 4, 8. 7., s. 111; nepodepsáno. [Poznámka. Stručně o některých časopisech německých, francouzských a italských.] **392**

Octave Mirbeau: Le Jardin des Supplices. *Moderní revue*, sv. 10, 1899, č. 4, 8. 7. s. 112; nepodepsáno. [Recenze románu (Paříž, E. Fasquelle 1899).] **393**

Václav Jindra. *Moderní revue*, sv. 10, 1899, č. 5, 6, 8. 9., s. 129–131; nepodepsáno. [Nekrolog V. Jindry.] **394**

Nové knihy. *Moderní revue*, sv. 10, 1899, č. 5–6, 8. 9., s. 146–147; nepodepsáno. [Recenze sbírky básní K. Dostála Království Boží na zemi (Nový Jičín, Nový život 1899), E. z Lešehradu Atlantis (Praha, b. n. 1896) a prózy J. z Wojkovicz Mysteria amorosa (Praha 1899).] **395**

Hlaváček... *Moderní revue*, sv. 10, 1899, č. 5–6, 8. 9., s. 148; nepodepsáno. [Posměšná glosa k Šimkově Mučivé Kantiléně, kterou připsal v Literárních listech Hlaváčkovi.] **396**

Radikální listy... *Moderní revue*, sv. 10, 1899, č. 5–6, 8. 9., s. 148; nepodepsáno. [Glosa.] **397**

Dcera amerického boháče... *Moderní revue*, sv. 11, 1899–1900, č. 1, 8. 10., s. 31; nepodepsáno. [Recenze Giuseppe Gramegna: Carmenoita. Drama (Neapol, C. dis. Tore

Annuziata 1899); Herbert Eulenberg; Anna Walewska. Tragedie (Berlín, Sassenbach 1899).] **398**

Časopisy. Ve článku „Intorno a un romanzo sentimentale“... *Moderní revue*, sv. 11, 1899–1900, č. 1, 8. 10., s. 32; nepodepsáno. [Překlad z článku A. Albertazziho pojednávajícím o románě Sainte Marie des Fleurs od Renée Boylesvea v revui Flegrea pod názvem Intorno a un romanzo sentimentale.] **399**

Kniha „Co století umírá“... *Moderní revue*, sv. 11, 1899–1900, č. 2, 8. 11., s. 60–61; nepodepsáno. [Překlad článku. Scipio Sighele: Co století umírá, studie (přel. A. Procházka, Praha, Symposion 1899).] **400**

U firmy F. Tempský vyšla... *Moderní revue*, sv. 11, 1899–1900, č. 2, 8. 11., s. 61; nepodepsáno. [Poznámka ke knize Jana Gebauera Příruční mluvnice jazyka českého pro učitele a studium soukromé (Praha, F. Tempský 1899).] **401**

Lednovým sešitem počínajíc bude... *Moderní revue*, sv. 11, 1899–1900, č. 2, 8. 11., s. 64; nepodepsáno. [Zpráva o publikování Pařížské kroniky v Moderní revui od ledna 1900, kroniku bude psát Ernest Gaubert.] **402**

Časopisy. Novými knihami p. Andréa Gida... *Moderní revue*, sv. 11, 1899–1900, č. 2, 8. 11., s. 62–64; nepodepsáno. [Referát. La Revue Blanche – komentář ke kritice Léona Bluma o nových knihách André Gida Le Prométhée mal enchainé a Philoctète s překladem části kritiky; Neue deutsche Rundschau – komentář k článku M. Jacobse o postavení a významu dramatu s citátem z článku; L'Humanité Nouvelle – komentář k článku L. Dumanta–Wildena o nových románech bratří Rosnyů s překladem části článku.] **403**

1900

John Ruskin *Moderní revue*, sv. 11, 1899–1900, č. 5, 8. 2., s. 164–165; podepsáno K. L. Přetištěno knižně: *Diář literární a umělecký*, Praha, Ludvík Bradáč 1919, s. 400–402. [Nekrolog Johna Ruskina.] **404**

Nové knihy. *Moderní revue*, sv. 11, 1899–1900, č. 4a, 8. 1., s. 145–146; nepodepsáno. [Recenze Milan Fučík: Cantus firmus (básně), Praha, E. Weinfurter 1899; Alfons Breska – V zajetí trpaslíků (básně) (Praha, E. Weinfurter 1899); J. Hendrych – Mně stůně mládí... (básně) (Praha E. Weinfurter 1899); Oscar Wiener – Gedichte (Berlín, Schuster a Löffler 1899).] **405**

„Książd Prot“ p. J. Augustynowicze... *Moderní revue*, sv. 11, 1899–1900, č. 4, 8. 1., s. 146–147; nepodepsáno. [Recenze (Varšava, A. G. Dubowski 1899).] **406**

Nákladem „Rozhledů“ vyšla... *Moderní revue*, sv. 11, 1899–1900, č. 4, 8. 1., s. 148 ; nepodepsáno. [Zpráva. Přehled vydaných knih.] **407**

Z mladých autorů... *Moderní revue*, sv. 11, 1899–1900, č. 4, 8. 1., s. 176; nepodepsáno. [Recenze poezie Jana z Wojkovicz (Praha, A. Wiesner 1899).] **408**

Časopisy. Laskavostí přítele Poláka... *Moderní revue*, sv. 11, 1899–1900, č. 5, 8. 2., s. 177–180; nepodepsáno. [Recenze Atheneum, Krakov – k článku Br. Grabowského v listopadovém

čísle (Jaroslav Vrchlický i jeho dramata Bar Kochba), komentář se zastává J. Karáska, který byl v článku napaden; Mercure de France – překlad úryvku článku Rémy de Gourmonta o J. Ruskinovi k jeho úmrtí; Volné směry – o zvláštním čísle věnovaném H. Schwaigrovi a komentář článku J. Hilberta o rychlém zmodernizování Prahy.] **409**

Literatura. Mrtvý bude psát o živých... *Nový kult* 3, 1900, č. 1, 16. 3., 10–11; podepsáno Mortuus. [Polemika zahajující tzv. pseudonymovou aféru. Autor bilancuje revoluční devadesátá léta s připojením kritiky literatury z konce století; následuje recenze dramatu Psanci Jaroslava Hilberta (Praha, Bursík a Kohout 1900), Přetištěno knižně: *České kritiky*, Praha, Moderní revue 1912, s. 42–46.] **410**

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Bednaříková, H.: *Česká dekadence: kontext – text – interpretace*, Brno, Centrum pro studium demokracie a kultury 2000.

Bohatcová, M. a kol.: *Česká kniha v proměnách staletí*, Praha, Panorama 1900.

Brabec, J. a kol.: *Dějiny české literatury* 3, red. M. Pohorský, Praha, ČSAV 1961.

Fraenkl, P.: K bojům o mladou literaturu v letech devadesátých. *Rozpravy Aventina* 6, 1930–1931, č. 19, 20, 21, 22–23, 24, 25 a 26, b. d., s. 220–221, 235–236, 242–243, 264, 280, 293–294 a 304.

Fraenkl, P.: K vývoji novodobé české literární kritiky. *Rozpravy Aventina* 5, 1929–30, č. 26, 27, 28, 29, 30, 31 a 32, 26. 3., 3. 4., 10. 4., 17. 4., 24. 4., 1. 5. a 8. 5., s. 304–305, 316, 329–330, 370, 386, 397–398 a 410.

Havlíček Borovský, K.: *Spisy Karla Havlíčka*, sv. 3, Praha, Laichter 1908.

J. Mukařovský: *Kapitoly z české poetiky I*, Praha, Svoboda 1948.

Karásek ze Lvovic, J.: *Impressionisté a ironikové: dokumenty k psychologii literární generace let devadesátých: kritické studie*, Praha, Hugo Kosterka 1903.

Karásek ze Lvovic, J.: *Vzpomínky*, Praha, Thyrsus 1994.

Vojtěch, D.: *Vášeň a ideál. Na křižovatkách moderny*, Praha 2008.

Karásek, ze Lvovic J.: Vzpomínky na počátek Moderní revue. *In memoriam Arnošta Procházky*, red. V. Dyk, J. Karásek a J. Krecar, Praha, Moderní revue 1925, s. 15–25.

Krejčí, F. V.: Mladá česká kritika. *Literární listy* 17, 1895–1896, č. 1, 3 a 5, 19. 11., 1. 12. a 16. 1., s. 1–2, 25–26 a 77–80.

Krejčí, F. V.: Nové proudy a dekadence. *Rozhledy* 4, 1895, s. 12–16.

Lehár, J. a kol.: *Česká literatura od počátku k dnešku*, Praha, NLN 2008, s. 384–391.

Machar, J. S.: Vítězslav Hálek. *Naše doba* 2, 1895, č. 1, s. 1–13.

Merhaut, L.; Urban, O. M. (ed.), *Moderní revue 1894–1925*, Praha, Torst 1995.

Merhaut, L.: Polemika – spojení a odloučení: K charakteristice literární generace devadesátých let. *Komunikace a izolace v české kultuře 19. století: sborník příspěvků z 21. ročníku symposia k problematice 19. století, Plzeň, 8. - 10. března 2001*, k vyd. přípr. a rejstř. sest. Kateřina Bláhová, Plzeň, KLP 2002, s. 307–325.

Neruda, J.: *O umění*, Praha, Československý spisovatel 1950.

Novák, A.: *Přehledné dějiny literatury české od nejstarších dob až po naše dny*, Brno, Atlantis 1995.

Novák, A.: Zasláno. *Lumír XXVIII*, 1899–1900, č. 20, 1. 4., s. 240.

Opelík, J. (ved. red.): *Lexikon české literatury* 3, sv. I. M–O, Praha, Academia 2000.

Ottův slovník naučný, sv. 15, Praha, J. Otto 1900.

Ottův slovník naučný nové doby, sv. 2, 3. díl, Praha, J. Otto 1935.

Pešat, Z.: *Tři podoby literární vědy*, Praha, Torst 1998, s. 57–69.

Petruželková, A.: *Knihovna Karáskovy galerie a její světy*, Řevnice a Praha, Arbor vitae a Památník národního písemnictví 2011.

Procházka, A. – Hlaváček, K.: *Prostibolo duše*, ed. L. Merhaut a O. M. Urban, Brno, Pavel Křepela 2000.

Pynsent, R. B.: *Ďáblové, ženy a národ. Výbor z úvah o české literatuře*, přel. J. Pospíšil, Praha, Karolinum 2008.

Schauer, H. G.: Naše dvě otázky. *Čas* 1, 1887, č. 1, 20. 12., s. 1–4.

Šalda, F. X.: K otázce dekadence. *Rozhledy* 4, 1895, s. 385–389, 449–455.

Šalda, F. X.: *Kritické projevy* 2, ed. F. Vodička, Praha, Melantrich. 1950, s. 361–363.

Šalda, F. X.: Staré modly nově natřené. *Lumír XXVIII*, 1899–1900, č. 20, 1. 4., s. 237.

Urban, O. M. – Merhaut, L. – Vojtěch, D.: *V barvách chorobných. Idea dekadence a umění v českých zemích 1880–1914*, Praha, Obecní dům (Praha), Arbor vitae, Moravská galerie 2006.

Urban, O. M.: Na cestě k věčnému ideálu: Výtvarná kritika a esejistika na stránkách Moderní revue. *Umění* 44, 1996, s. 391–410.

Vojtěch, D.: *Vášeň a ideál. Na křižovatkách moderny*, Praha, Academia 2008.

Vorel, J.: Nové proudy a dekadence. *Rozhledy* 4, 1895, s. 83–85.

Vrchlický, J.: K našim bojům literárním. *Lumír* 23, 1894–95, č. 5, 10. 11., s. 58–60.